

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Andra kammaren.

Nr 5.

Fredagen den 18 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande januari.

§ 2.

Fortsattes den från gårdagens sammanträde uppskjutna debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr **Olofsson** i Digernäs, som yttrade: Herr talman! Det är en gammal fråga jag vill beröra, en fråga som riksdagen haft att göra med åtskilliga gånger och som jag för min del trott nu skulle ha funnit sin lösning, nämligen frågan om omorganisationen av dövstumundervisningsväsendet i riket. Den har åtminstone för Norrlands del varit i tanke ganska länge, och det ser ut, som om vi skulle få vänta ännu mycket länge, innan man kommer fram till något resultat. Det är ju så, att de fyra nordligaste länen ha sin dövstumskola i Härnösand. Denna har ställt sig ganska dyrbar, och kostnaden faller orimligt orättvist. Det förhåller sig på det sättet, att ju längre norrut man kommer, desto fler dövstamma finner man. Jag har varit revisor för den ifrågavarande skolan, och ett år vet jag, att Jämtland, som efter invånarantalet hade att betala lika mycket som Norrbotten, hade ett elevental av endast två, medan eleverna från Norrbotten voro 23. Flera år har det varit en sådan ojämn fördelning. Det är ju synnerligen orättvist, att icke hela landet övertager kostnaden för undervisningen i fråga. Tre riksdagar ha tydligen uttalat, att man förväntat en proposition i saken. Långa utredningar ha företagits, och en bearbetning av utredningsmaterialet har gjorts av vår landshövding under de sista åren. Men frågan får ändå vila. Förra årets riksdag skrev och hemställde uttryckligen till Kungl. Maj:t om ett förslag i ämnet. Man påpekade då, att riksdagen vid flera tillfällen uttalat önskvärdheten av en omorganisation av dövstumundervisningsväsendet, och man framhöll, att starka skäl talade för att frågan snarast bringades till en lösning. Särskilt underströk man fördelarna för själva undervisningen om staten övertog det hela, och man begärde, att förslag till omorganisation måtte om möjligt föreläggas 1935 års riksdag. På detta svarar herr eklestistikministern i årets åttonde huvudtitel, att han icke ser sig i stånd att tillstyrka åtgärder, som så avsevärt skulle öka statens utgifter för dövstumundervisningsväsendet utan att samtidigt för vederbörande landsting öppna möjlighet till någon mera nämnvärd skattelättnad. Enligt hans mening torde därför med denna fråga ännu så länge böra anstå. Det förvånar mig på det högsta, att eklestistikministern icke finner möjligheter att lösa frågan. Det är väl huvudsakligen på de ekonomiska skälen han grundar sitt avslag. Men det är ju härvidlag icke fråga om några större summor. Åtminstone vad de

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

norrländska länen beträffar, är jag förvissad om att de lämna sin skola för intet åt staten bara de komma ifrån administrationen. Att säga att det icke skulle bli någon lättnad för länen, om något dylikt genomfördes, är väl också ganska ogrundat. Jämtlands län har många år fått betala 30.000 kronor och därutöver till skolan trots det ringa elevantalet från länet. Skulle den bli en statens inrättning, kunna väl icke några sådana summor komma ifråga för Jämtlands del. Dessutom föreligger det en orättvisa så till vida, som det i mellersta och södra Sverige finns skolor, som jag hört sägas skola vara halvbelagda, medan Härnösandsskolan är överbelagd. Om nu staten övertog undervisningen, bleve det en rimlig utjämning. För mig har frågan varit så viktig, att jag ansett, att man måste bringa den fram till lösning på så sätt, att staten övertager alla skolorna. Är det något län, som icke vill släppa till sin skola för intet, må väl detta län behålla sin skola och fortsätta på samma sätt som hittills. Men jag misstänker, att det bleve få län, som icke ville komma ifrån kostnaden och gå in för en utjämning.

Ja, detta var vad jag huvudsakligen ville yttra i den nu pågående remissdebatten. Jag kan emellertid icke underlåta att nämna, att regeringen icke tycks vara så värst hågad att sörja för en utjämning av de stora orättvisorna. Det är en annan fråga, som berör ett område, där det nuvarande systemet verkar synnerligen orättvist, nämligen spannmålsfrågan. Hur länge skall riksdagen bevilja medel för att hjälpa de sydsvenska stora jordbrukarna att få dubbelt betalt för sin spannmål? Vad få vi norrlänningar? Det finns otaliga småbönder i Norrland, som icke kunna odla vare sig råg eller vete med fördel. Tack vare inmalningstvånget få vi betala några öre mer för både vete mjöl och rågmjöl, och det lär icke kunna undvikas, att vi få lov att köpa litet sådant. Bara korn lär bli torr kost även för oss. Det är som sagt en orinlig orättvisa. De flesta bönder i Norrland se sig icke i stånd att leja den arbetskraft de behöva för sitt jordbruk, ty den ekonomiska ställningen är sådan, att man icke har råd att hålla en dräng på en mindre gård. Har bonden icke egna söner, som arbeta, får han träla själv så långt det går. De stora jorddrottarna i södra Sverige ha höstat in pengar på sin veteodling, vilket man kan förstå av att de ökat sin jordareal betydligt. Om vi skulle få motsvarande betalt för vårt korn, skulle herrarna få se, att det också i Jämtland och i övriga delar av Norrland skulle bli ökade jordarealer.

Jag skall icke vidare syssla med denna sak. Det blir nog tillfälle att senare under riksdagens lopp komma in på den. Det ser emellertid ut, att döma av den utredning som nyligen gjorts och som det står att läsa om i tidningarna i dag, som om det vore meningen att fortsätta med dessa orättvisor. Jag kan icke vara med härom, det säger jag till på förhand. Det måste bli ett slut på att man ger en del av jordbrukarna stora fördelar till nackdel för de övriga jordbrukarna i landet.

Herr talman, jag skall icke längre upptaga tiden.

Vidare anförde:

Herr Carlström: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att i detalj gå in på en kritik av statsverkspropositionens siffror. Det har jag varken kunnighet eller förmåga till. Jag skulle endast vilja göra några reflexioner i allmänhet med anledning av herr finansministerns uttalande i statsverkspropositionen beträffande inkomsterna.

Jag vill gärna liksom andra talare under debatten uttrycka min tillfredsställelse över att vi nu kommit ifrån den extra upplåningen och alltså kunna hålla oss inom ramen för den gamla stilens budgeter. Men jag kan icke under-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

trycka en känsla av rädsla inför de slutsummor, som man kommit till i den föreliggande budgeten. Jag förstår, att det icke varit lätt för finansministern att handla på annat sätt än här har skett. Men man får också veta, att man icke heller för framtiden har att räkna med några nedskärningar utan endast med ökade utgifter. Det var vidare en sak, som jag fäste mig vid i herr statsministerns anförande — jag tror det var i hans förmiddagsanförande i går. Han sade — om jag icke missuppfattade honom — att orsaken till att vi kunnat undvika att upptaga ytterligare lån är den, att vi ännu ha kvar av de pengar vi upplånat. Det är detta som hjälper oss en tid framöver nu. Alltså måste såväl han som finansministern räkna med att när dessa pengar äro slut, det enskilda näringslivet skall ha repat sig så mycket, att man kan tänka sig att statens ingripanden skola vara onödiga och att det hela skall gå omärkligt över från den nuvarande utvecklingen till mera fri företagsamhet. Ja, det är lyckligt, om det verkligen kommer att gå på det sättet. Men kan man vara övertygad om, att med de utsikter, som regeringen här skisserat, man kommer dithän, att det enskilda initiativet och den fria företagsamheten komma så i gång, att när staten släpper sitt tag man icke råkar ut för några obehagliga situationer? Jag skulle också vilja ställa den frågan till herr finansministern, om det är hans uppfattning, att det skall gå på det sättet, att staten så småningom skall upphöra med de indirekta åtgärderna och att det enskilda näringslivet då skall taga vid, eller om han menar, att staten i fortsättningen skall på det ena eller andra sättet engagera sig?

En annan fråga, som var föremål för ganska mycken uppmärksamhet i diskussionen i går, var det intressanta spörsmålet, huruvida regeringen arbetar på att socialisera samhället eller icke. Att få någon egentlig klarhet på den punkten är icke lätt. Vi veta lika mycket eller lika litet därom som då debatten började. Jag måste erkänna, att man på den borgerliga sidan icke lyckades få ut regeringen på öppna fältet i denna fråga. Den forskansade sig skickligt bakom de kristidsåtgärder, som vi alla fått vara med om. Och jag för min del såsom varande jordbrukare kan endast uttrycka min ledsnad över att det nu är jordbruket, som blivit strykpojken, då det gäller att tala om vad vi gjort i fråga om statsingripanden. Det är uppenbart, att om man finge tänka sig, att regeringen ämnade handla på det sätt, som herr statsministern uttryckte det — jag tror det var under eftermiddagsdebatten i går — nämligen så att regeringens politik skulle gå ut på frihet för det enskilda initiativet inom ramen av statlig kontroll, då måste man säga sig, att det låge någonting i det. Men när nu regeringen ställer i utsikt en rad monopolistiska ingripanden på områden, där man egentligen icke kan säga, att man har behov av den där ramen, ja, då frågar man sig: Är det ändå icke meningen, att man vill taga ett steg då och då för att komma fram på en väg, som leder till statliga ingripanden på nästan alla områden? Herr statsministern sade i går, då det var fråga om de nya monopolen, att för sin del ansåg han detta icke vara vägen till socialisering. Ja, det var ju en deklaration. Men strax efteråt betonade han, att det är en *socialdemokratisk* regering för närvarande, och då är det väl klart, att med den grundsyn, som man på den sidan har på problemet om hur samhället i framtiden bör vara ordnat med hänsyn till näringslivet, man måste se på frågorna ur så att säga socialiseringssynpunkt. Vad jordbruket beträffar är det givet, att även om vi nu nödgas lossa litet på de regleringsåtgärder, som vidtagits på vissa områden, vi naturligtvis icke kunna säga, att det nu går att släppa allt detta och gå tillbaka till fria förhållanden. Det är icke tänkbart. Och statens ingripande stöd åt jordbruket har varit en gärd av rättvisa mot det folk, som arbetar vid jorden, och det har också varit nödvändigt för att dessa människor skulle få komma med på

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

bytesmarknaden, vara med om att konsumera och producera, och för att det hela skulle så att säga kunna hållas uppe. När det nu gäller regeringens synpunkter på denna sak, så kan det ju visserligen vara sant, att regeringen icke vill göra några våldsamma ytterligare ingripanden, som skulle inkräkta på den enskildes rörelsefrihet, men jag erinrar mig, att statsministern vid något tillfälle i höstas under valstriden nere i Skåne deklarerade, att om vi skulle lyckas avlyfta skuldbördan för dem som ha det sämst ställt inom jordbruket — jag har nu aldrig trott på att vi kunna lyckas, och det misstänker jag, att icke statsministern tror på heller — så är det väl ändå ingen som kan inbilla sig, att vi skulle vilja vara med om att låta dessa jordbrukare komma i samma tråkiga belägenhet igen vid nya konjunktursvängningar. Jag vädjar till mina yrkesbröder här i kammaren att reflektera över vad detta kan innebära. Jag tror, att samma tanke har framskyttat i direktiven till en utredning, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nyligen har tillsatt. Vad innebär nu detta, att man säger, att om vi hjälpa jordbrukarna och lätta deras skuldbörda, vilja vi förhindra att de bära sig dumt åt på nytt? Det är en logisk tanke, det medger jag, men vart leder den? Jo, om inte regeringen kan förhindra konjunktursvängningar — och det kan inte regeringen göra, ty de äro av internationell karaktär, i varje fall kan väl inte regeringen förhindra ett världskrig, om en sådan olycka skulle inträffa — komma priserna på nytt att fluktuera. På grund av varuknapphet stiga priserna, kanske främst på livsmedel, och då resonera jordbrukarna som så, att nu kunna vi våga handla och köpa gårdar och betala högre priser, men då är det här fråga om att då skall man inte *tillåta* jordbrukarna att »bära sig illa åt».

Jag är rädd för att man här är inne på vägar, som komma att leda till en beskärning av den enskildes frihet att få handla och vandla som han vill och fritt förfoga över vad han äger.

Nu sade emellertid statsministern i går, och han upprepade det vid åtskilliga tillfällen, att diskussionen om vad regeringen vill och inte vill i socialiseringsspörsmålet är egentligen en smula barnslig. Bry er inte om, nu när vi skola samarbeta, huruvida vi äro socialister eller icke! Det är en sak, som inte hör hit, det få vi ju se framdeles, men nu skola ni vara med oss och arbeta på samma linje som vi, tycktes han vilja säga.

Jag kan ju förstå, att herr statsministern kan resonera så, men jag för min del är intresserad av att veta, om det skiljer något på mig och statsministern, då det gäller dessa frågor. Ty om någon frågar mig, om den politik, som nu föres, är socialistisk eller icke socialistisk, tycker jag det är bra, om jag kan svara något, och det är väl ändå nödvändigt, att man inte suddar ut gränserna alltför mycket, så att man inför en eventuell valstrid inte kan skilja på »vän och fiende». Vi ha en annan uppfattning i dessa frågor än socialdemokraterna, och då är det väl inte underligt, om man känner en viss rädsla för att korten blandas bort, så att man inte vet var man står. Det är på den punkten, som herr statsministern måste förstå oss. Visserligen kan jag förstå att herr statsministern kan tycka, »att den pinne, som vi sitta på», är alldeles för skral för att göra väsen av det, men man får väl en liten smula hålla till där ändå.

Statsministern sade i går i förmiddagens anförande, att herr Hamrin hade talat om fällda rullgardiner strax efter det han haft en 1½ timmes promenad med statsministern i Borgholm, där väl statsministern, förmodar jag, på vid gavel öppnat sitt hjärta. Ja, statsministern öppnade ju fönstren i går, och vi skulle få lov att blicka in och se, att det var inte så farligt, men jag hade en känsla av, att rullgardinerna gingo en smula upp och ned. Det är den känslan, som man inte kan befria sig ifrån, och jag måste därför säga, att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

regeringen måste förstå, att vi på den borgerliga sidan, även om vi i mångt och mycket gilla den politik, som nu föres, inte kunna avfärda denna känsla utan vidare, utan att vi ha rätt till att spörja för framtiden, vart det bär hän.

Det är dessa synpunkter, som jag velat framhålla. Jag fick i går den uppfattningen, att statsministern alldeles för mycket ville tala om för oss, att nu skola ni ta reson och inte bråka med vad som kan komma framöver.

Vår partiledare, herr Andersson i Rasjön, har redan i går på förmiddagen betygat, att för vårt partis del vilja vi ingalunda ställa till svårigheter för samarbete med regeringen på alla de punkter, där man kan finna, att detta är nödvändigt för landet. Men å andra sidan är det klart, att vi måste ha rätt att spörja om hur det kommer att te sig framöver. Jag tror det är en sund rädsla, som i detta avseende gör sig gällande.

Herr Lithander: Herr talman! Jag begärde ordet i går, när hans excellens statsministern yttrade, att samtliga utredningar hade till syfte att åstadkomma ökade möjligheter för enskild företagsamhet. Jag begärde ordet därför att detta yttrande av hans excellens är så långt ifrån riktigt, att det är motsatsen som inträder såsom en följd av dessa åtgärder. All erfarenhet i vårt land och i andra länder pekar härpå. Har någonsin genom införande av ett monopol ökade möjligheter för enskild företagsamhet skapats? Aldrig, och det kommer aldrig att ske, ty det rör vid nerven i all enskild drift. Det tar bort anledningen för människorna att anstränga sig för att försörja sig och leder till att på det allmänna överflytta denna omsorg. Därför har excellensen totalt tagit fel på den punkten.

Hans excellens fortsatte och sade vidare, att svenska folket måste veta, att försörjningsmöjligheter finnas icke blott för nuvarande generation utan även för kommande släkten. För detta ändamål främjar regeringen en monopoliseringspolitik, som direkt berövar inte bara nu varande utan även kommande släkten möjligheten till utkomst, ja, tron på livet, tron på att samhället genom enskild tävlan kan bereda plats för de enskilda. Det blir partitrogna och de, som fällas in i den bänken, som få vara med, men för mången ung, framåtsträvande man eller kvinna komma förvärvsmöjligheterna att beskåras, om regeringen lyckas att iscensätta sina planer, vilket jag hoppas att den icke skall göra.

Excellensen frågade, hur det skulle vara möjligt för personer att bilda hem, när de saknade ekonomiska möjligheter härtill. Jag delar excellensens omsorg om dem, som vilja bilda hem och söka få utkomstmöjlighet, men det kan måhända, när excellensen har monopoliseringssträvandena som utgångspunkt, vara av intresse för honom och för regeringen i övrigt att pröva ett fall bland många, som direkt visar, vart monopoliseringssträvandena leda hän.

Här har helt nyligen en över 50-årig firma i Göteborg med direkt anställda cirka 16 personer utom chefen och av driften direkt beroende cirka 60 personer genom regeringens åtgörande och medverkan blivit tvingad att nedlägga sin rörelse, varigenom hela dess personal blivit ställd utan försörjningsmöjlighet. Man har berövat firman dess leverantörer, man har berövat den dess avnämmande, man har pressat av den dess kundförteckningar och dess telegrafiska coder och man har följt deras verksamhet och tagit den ifrån den utan något vederlag.

Häromdagen sändes från skattebetalarnas förening ut en skrift angående smörexportmonopolet — jag fick också ett exemplar — där denna sak står refererad, och jag hoppas, att den svenska allmänheten och den svenska riksdagen vill granska dessa handlingar och granska dem med eftertanke, så att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
 det må vara en väckelse till att det mot regeringens monopoliseringsplaner sättes ett bestämt stopp och säges ett bestämt nej från svenska bygder.

Den omedelbara följden för denna firma har blivit, att den sagt upp sin personal per den 1 mars. De övriga firmorna i samma bransch ha fallit till föga. De ha sagt upp sin personal per den 1 januari.

Dessa åtgärder ha i mycket hög grad upprört vår stad, ty det är ett gammalt köpmannasamhälle, som vuxit sig starkt under enskildas tävlan med varandra. Där förstår man dessa saker, där har man varit med om att skapa bestående värden för generationer. Där drar man inte ett streck över detta med kall hand och en axelryckning och säger, nu är det slut, nu få ni inte lov att existera och försörja er och de edra. Där nere ser man på dessa frågor med annan blick än i kanslihuset.

Vi äro vana vid uppgörelser. Mången gång sker det med ett handslag, och det är tillräckligt. Men jag har haft tillfälle att studera och se det avtal, som under press och hot har avtvingats denna firma, och jag skall till kammarens protokoll läsa upp det, så att det må stå för alla tider såsom ett bevis på, vad en svensk regering kan och vill vara med om. Avtalet är publicerat i den skrift, som jag nyss talade om, och jag har dessförinnan fått rätt att använda det. Avtalet är träffat mellan Svenska Mejeriernas Riksförening u. p. a., å ena, samt Gust. F. Bratt & Comp:s smörexportaktiebolag och ledamöter i bolagets styrelse, som där stå uppräknade, å andra sidan, och har följande innehåll:

»§ 1.

Bolaget samt dess styrelseledamöter förbinda sig att från och med den 1 januari 1935 framdeles icke utan riksföreningens medgivande vidare direkt eller indirekt ekonomiskt eller annorledes bedriva, handhava eller i någon form syssla med köp och försäljning av smör.

Vidare förbinda sig bolaget och dess styrelseledamöter att från och med den 1 januari 1935 på allt sätt medverka till att bolagets samtliga nuvarande köpare av smör komma att verkställa sina smörinköp från riksföreningen eller företag, som riksföreningen anvisar, ävensom i övrigt verka för att inköp av smör verkställas från riksföreningen eller av riksföreningen anvisade företag samt att såsom sakkunniga på allt sätt biträda det företag, som enligt riksföreningens uppdrag handhaver exporten av smör från Göteborg.

Slutligen förbinda sig bolaget och dess styrelseledamöter att från och med denna dag, efter riksföreningens direktiv och med skyldighet för riksföreningen att ersätta därav föranledda direkta kostnader, på allt sätt verka för att till riksföreningen icke hörande mejerier ansluta sig till riksföreningen eller någon dess medlem.

§ 2.

Såsom ersättning för vad bolaget och dess styrelseledamöter åtagit sig enligt § 1 utbetalar riksföreningen till bolaget

under januari 1935	30,000:—	kronor
» » 1936	30,000:—	kronor
» » 1937	30,000:—	kronor

eller sålunda tillhoppa Nittiotusen (90,000:—) kronor.

§ 3.

Skulle bolaget eller någon dess styrelseledamot icke uppfylla sina åtaganden enligt § 1, är bolaget, resp. styrelseledamoten skyldig att för varje gång förseelse medvetet begås, till riksföreningen utgiva, förutom skadestånd, vite intill Nittiotusen (90,000:—) kronor.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

§ 4.

Twister angående tolkningen och tillämpningen av detta avtal avgöras enligt gällande lag om skiljemän.

§ 5.

Detta avtal är icke för riksföreningen förbindande förrän detsamma godkänts av dess styrelse, dock att sådant godkännande skall föreligga före den 10 november 1934 vid äventyr att avtalet icke vidare är för bolaget och dess styrelseledamöter förbindande.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade, varav riksföreningen erhållit ett och bolaget och styrelseledamöterna gemensamt ett.

Stockholm den 25 oktober 1934.

Svenska Mejeriernas Riksförening
u. p. a. V. Aaroe

för egen del och för Gust. F. Bratt & Comp:s del
H. Helgegren.»

Vederbörande firma har givetvis icke kunnat inför det hot, det tryck och den press, som övats på den, låta saken bero utan försökt att vända sig till de myndigheter, som den haft att vända sig till, och jag har också rätt att delgiva firmans skrivelse till statens mjölk nämnd den 7 november 1934, som jag läser här i utdrag:

»I våra iråkade svårigheter våga vi härmed vördsamt vända oss till Eder med bön om hjälp mot en överlägsen övermakt.

Vi ha blivit oerhört hårt pressade av Svenska Mejeriernas Riksförening u. p. a. Resultatet kan knappast vara lagligt, ty det påminner mest om rofferi och är nära nog en skandal i Svea Rikes Historia. Vad skall man t. ex. säga om de böter, som äro stipulerade för familjens olika medlemmar — fångarna som tagits som gisslan — om de i någon form handhava eller syssla med köp och försäljning av smör. I vår hand värderas affären till 90.000: — kronor, i Riksföreningens till 450.000: — kronor eller mera, vilket böterna utvisa.

Varför skall vår gamla firma förstöras till ingen nytta och biträdena med familjer kastas på gatan? Detta kan ej vara sant.

Vi hemställa vördsamt, att Herrarna ville beakta vårt nödläg samt trots den framtvingade underskriften tillåta firmans fortbestånd även under kommande leveransår, samt utverka att leverans från våra gamla mejerier erhålles som vanligt. Mejerierna vilja gärna sända sitt smör till oss, vilket de äro vana göra sedan 20—30 år tillbaka eller längre tid.

Vi erhålla enligt uppgift ersättning efter samma grunder som Malmö, dock med den ojämförligt stora skillnaden, att Malmö får fortsätta sina affärer, vi måste upphöra.

—————
Märk väl, detta är en självständig, förut fritt arbetande firma, som tvingas att skriva sådana böneskrifter!

Men firman har inte nöjt sig med detta. Den har ytterligare tillskrivit statens mjölk nämnd den 18 november, där det bland annat heter:

»Angående vårt avtal med Riksföreningen så har detta tillkommit under starkt hot från Direktör Aaroes sida. Vi hade blott att säga ja, i annat fall skulle smöret tagas från oss, och vi hade ej någon affär. Vad vi givetvis ej alls önska är, att lägga firmans goodwill d. v. s. våra kundregister i Direktör

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Aaroes hand. Det är väl nästan oförsynt att begära något dylikt och visar blott hur hänsynslöst vi blivit behandlade.»

Man har emellertid inte nöjt sig med detta. Man har i direkt skrivelse till statsministern den 10 december 1934 lämnat en relatering av förhållandena. Där heter det bland annat:

»År 1932, när mjölkregleringen startades, ställde vi oss välvilligt tillmötesgående och större delen av våra mejerier blevo också organiserade och blevo vi garanterade att erhålla våra mejerier på säravtal med Svenska Mejeriernas Riksförening u. p. a. och leveranserna till oss således fullt betryggade. Först fingo vi uppgiva namn och adress på alla våra leverantörer, mejerier, senare — andra året — fordrades även uppgift, namn och adress, på våra kunder i utlandet, samt att vi skulle lägga upp dem i chiffer, och har Direktör Aaroe i Svenska Mejeriernas Riksförening u. p. a. sedan haft tillfälle följa affärens gång varje vecka.

Vid detta laget har Svenska Mejeriernas Riksförening u. p. a. de allra flesta av våra leverantörer, mejerier, i sin hand, ävenså våra utländska förbindelser, 148 större och mindre kunder i Storbritannien och 13 i Tyskland, och ha vi med samtliga gjort affärer under det gångna året.

Vi måste beteckna detta tillvägagångssätt såsom omoraliskt att genom fagra löften tillägna sig andras egendom, leverantörer och kunder, och sedan de väl fått samma i sina händer bjuda oss en liten summa för affären, eller, om vi ej acceptera få vi 'ingenting alls'.

Vi få därför vördsamt hemställa, om det är med Regeringens gillande, som denna ohemula behandling sker mot svenska medborgares fullgoda rätt att sig med familjer försörja.

Herr Riksdagsman Axel Pehrsson i Bramstorp nämnde i går vid sitt tal i Brunna, Uppland, bland annat: 'Makt får ej gå före rätt i ett samhälle som vårt', och då bör ju vår sak lätt kunna ordnas.»

Excellensen sade i går, att det finnes inga rullgardiner i kanslihuset. Jag skulle vilja tillråda excellensen att sätta dit rullgardiner, ty affärer av detta slag tåla ej dagsljuset. Det är upprörande, att dessa svenska näringsidkare skola bli behandlade på det viset och få supplikera och icke få rätt. Jag har icke tvekat ett ögonblick att draga denna sak inför riksdagen för att få den till rätt forum. Här ordnar man sig för att få en exportmarknad, som skall gå ut genom ett statligt organ. Hur tror vederbörande, att man ute i England, där man är så känslig för vad som är rätt och riktigt i affärer, skall reagera mot detta? Det kan hända, att man ej vill ha med vederbörande att göra, när man får klart för sig, vad som ligger bakom här. I går sade herr Pehrsson i Bramstorp, att han är villig till samverkan. Jag skulle vilja säga, att det är ej oviktigt, på vilket sätt denna samverkan sker med regeringen. Och jag vill även säga, att om man på detta område eller i fråga om andra monopoliseringar i strid mot vad hans excellens sade kommer att beröva enskilda medborgare deras hävdvunna rätt att sig försörja, då är friheten i fara lika mycket nu som för 500 år sedan. Och jag vill hoppas, att både svenska arbetare och svensk allmog och svenska medborgare överhuvud taget skola där sopa undan de fogdar, som på olika sätt ha skapats fram för att hindra dem i deras fria näringsutövning och den rätt, som svensk lag och rätt tryggar dem, men som på olika vis berövats dem.

Excellensen talade om monopoliseringen nu. Den hotar gamla näringar på många områden genom den målmedvetna samverkan, som äger rum, och varigenom måhända det kan lyckas regeringen att driva igenom eller köpa sig till på det ena eller andra sättet. Men jag vill livligt hoppas, att det svenska

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

folket ute i bygderna skall visa sig besitta den känsla för vad som är rätt eller orätt, att det rättar till detta, om riksdagen med dess nuvarande sammansättning begår fel i sina beslut i det fallet.

Man planerar kaffemonopol. Det skulle kasta många, vilka hittills haft denna varas distribution såsom förvärvskälla, ut i ovissa öden. De skulle få genomleva det, som mången fick göra, och varav ännu i denna dag människor få lida. Det var i dag en person uppe hos mig, som blivit lidande genom Vin- och spritcentralens monopolisering av de näringarna. Med tobaken är det likadant. Där äro försäljare, där äro små affärsinnehavare, där äro många ute i bygderna, och de ha givit uttryck åt sina bekymmer i petitioner och på möten av den omfattning, att jag hoppas, att regeringen tar sig en ordentlig tankeställare, innan den går vidare fram på den vägen. Ty det kan bli en bakläxa av, som jag hoppas, sådan verkan, att den en gång för alla betager regeringen de tankar den nu har och lusten att vandra de vägar, på vilka den nu är ute.

Apoteksmonopolet, läkemedelsmonopolet, har varit ifrågasatt en gång förut. Det gick icke igenom då inför den kritik, som riktats mot det. Och nu har det varit utsatt för en fruktansvärd kritik, så att jag verkligen icke vet, vart regeringen skulle kunna komma med det för att det skulle få gillande från något håll. Jag skall ej ingå på några detaljer, men en sak vill jag peka på, som är oerhört viktig, nämligen i händelse av krig, att om en centralisering av läkemedel äger rum, då kunna alla landets invånare och de, som deltaga i försvaret, blottställas på viktiga förnödenheter, om alltså en centralisering sker, och man går ifrån den nuvarande ordningen, att detta fördelas på hela landet, med de risker det skulle medföra på olika håll.

Så är det bensinmonopolet. Tror verkligen någon, att regeringen kan bättre eller fullständigare ombesörja distributionen av den varan än vad som är fallet med nuvarande ordning? Tror någon, att en regering överhuvud taget eller en stat kan driva en rörelse billigare eller förmånligare än enskilda kunna göra i tävlan? Och vad tro ni, att den första följden skulle bli? Nu har svenska folket under en lång följd av år haft billiga inköpspris genom att med varandra skarpt tävlande utländska bolag hållit priset nere. Tro ni icke, att i samma ögonblick det blir statsmonopol priserna komma att gå i höjden katastrofalt? Varför? Jo, därför att tävlan upphör. Tro ni icke, att det skulle bli samma förhållande, som när Vin- och spritcentralen betalar 28 öre för brännvinet, medan den svenska allmänheten får betala över 4 kronor? Det kan vara bra att tänka på den saken. När finansministern behöver pengar, är det bara att taga i den skruven, öppna bensintappen och så får allmänheten betala. Det är för övrigt många, som inom den näringen ha sin blygsamma utkomst på skilda orter i riket, och där har det för många varit en möjlighet, då de stått inför följderna av andra monopol, att finna en förvärvsgren. Jag känner sådana fall. Tror någon, att det sedan kommer att finnas möjlighet för andra än dem, som äro politiskt väl anskrivna hos vederbörande eller stå i skyldskap till dem, att göra sin rätt gällande på samma sätt som nu i tävlan enskilda individer emellan? Det finnes för mycken erfarenhet i den vägen i fråga om andra monopol för att man skulle tro det.

Hur är det med bryggerinäringen? Excellensen sade, att förslaget om dess monopolisering kommit från borgerligt håll. Jag vet icke, vilket borgerligt håll han menar, om han ej menar, att en i nykterhetsfrågor högt aktad del av svenska folket, som ivrar för kontroll och ännu skarpare restriktioner, däri ser en lösning. Men annars vet jag inga borgerliga, som ha den tanken, åtminstone icke av dem, som dricka öl. Jag tror, att de skulle betacka sig för statsölet. Och jag tror, att det skulle vara ganska svårt att få någon rättelse genom klagomål, om de skola gå via skrivelser till kontrollstyrelsen eller fi-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
nansdepartementet. Det är en ytterligt svår tillverkning, åt vilken generationer ha ägnat sig, och där det utbildat sig en vetenskap och en teknik som är underbar. Och detta skulle staten sköta. Det går icke.

För övrigt skulle jag vilja säga, som jag sagt vid något annat tillfälle: Varför skall icke regeringen och framför allt finansministern med glädje se, att det finnes näringar i vårt land, som ge något, och av vars inkomster finansministern i allt fall tar ungefär hälften varje år? Varför icke ge allt möjligt stöd åt den ena näringen efter den andra? Finansministern tar ändå sin tribut. Jag tycker ju, att han kunde vara litet sparsammare i fråga om medlens användande och taga litet mindre, men det är en sak för sig. Han är redan delägare i dessa olika företag. Jag skulle vilja säga, som jag sagt förut: Varför kan icke finansministern hitta på något nytt själv, någonting som icke andra genom sitt arbete i portgången ha arbetat upp och kunnat få i gång, så att det lönar sig? Varför investerar icke finansministern något eget kapital och riskerar det i något, som kan arbeta sig fram? Det ligger mycken sanning i det ordet. Jag ber att få lämna det till begrundande av finansministern och regeringen i övrigt.

Man är inne på ännu ett område, som är uppbyggt på så solid grund, att det knappt torde finnas något land, som kan tävla med oss i fråga om att med bästa kvalitet tillgodose de allmänna behoven, och det är försäkringsväsendet. Nu är man inne på ett avsnitt därav, som skall förstatligas. Jag minnes, hur det var, när jag satt i fjärde tillfälliga utskottet år 1912 eller år 1913. Det var utrikesministern som var ordförande. Där förelåg ett förslag om statlig drift av försäkringsrörelsen. Jag minnes det innerligt väl. Vi fingo från sakkunnigt håll en så nedgörande kritik och vederläggning, att utskottet icke vågade sig på ett bifall till det föreliggande förslaget, utan det blev avslaget. Men motiveringen var mycket kort. Utskottet i dess helhet var emot förslaget, men vi, som absolut voro emot att det någonsin skulle komma tillbaka, anförde en motivering till protokollet i andra kammaren, så att de verkliga skälen skulle komma fram där. De stå där, och de ha hållit i 20 år nu. Jag skulle vilja hemställa, att regeringen, innan den går ut på några extraturer med försäkringsväsendet, studerar den motiveringen beträffande fjärde tillfälliga utskottets betänkande år 1912 eller år 1913. Jag vågar ej säga, vilket av dessa år det var. Men attackerna på näringslivets olika områden verka oroande och irriterande. Vi hörde i går exportföreningens chef tala om en industriidkare, som hade möjlighet att utveckla sin rörelse men som ej vågade det för finansministerns skull. Det tjänar ingenting till, det är lönlöst. Finansministern begär i stället pengar för att med arbetslöshetsanslag underhålla dem, som i många fall skulle på ett naturligt sätt med tryggad anställning ha sin bärgning.

Man vill monopolisera radion. Man säger, att den kan skötas bra i statens hand. Jag undrar, hur långt man sedan skulle komma med anmärkningar mot något, som allmänheten anser galet eller oriktigt, om staten sköter det. Det blir, som det i allmänhet heter i de besked, man får från departementen, att det »föranleder ingen åtgärd». Staten må gärna ha möjlighet att med auktoritet rätta till, om något är vitalt galet. Men bara den omständigheten, att enskild drift finnes, gör, att den svenska allmänheten på landsbygden och i städerna har en helt annan möjlighet att göra sin mening gällande, om detta ej skötes på ett sätt, som tillgodoser och passar för de flesta. Då finnes där ett enskilt inslag, som kan kritiseras och sättas ur sadeln, om det ej sköter sig. Men om statens organ ej sköter sig, sitter det kvar i sadeln i alla fall. Det är den stora skillnaden.

Regeringen har gjort en liten monopolisering i Bohuslän beträffande sten-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

industrien där. Regeringen har utfärdat exportförbud och sedan har den givit licenser med den påföljd, att ett vårt grannland tar hem ordena och utför leveranserna. Och statens organ, detta monopol, mäktar ej med det. Det kan för Bohusläns stenarbetare vara av värde att se, vart det leder hän, när regeringen förverkligar sina monopolplaner. Det kan hända, att deras representanter i riksdagen i ett eller annat avseende följa sin regering, men det är av värde att studera, till vilken uppfattning folket ute i bygderna kommit, ty det kan måhända rätta till regeringens tankar i dessa saker, innan det är för sent. Det kan hända, att om regeringens monopoliseringsplaner fullföljas, den svenska allmänheten rättar till det med stöd av röster långt ute i arbetarlägret. Det berördes helt kort i går. Men det kan vara av intresse att till kammarens protokoll taga ett brev, som lyder så: »Till excellensen och chefen för statsdepartementet, Per Albin Hansson, Stockholm. Den 5 december 1934 ingavs av Håle kooperativa stenhuggeri en ansökan om exportlicens för 5,000 ton gatsten att exporteras till Holland. Kontrakt hade redan tecknats med köparen, och vi beräknade att kunna bereda omkring 50 man i trakten av Håle inom Askums kommun i Bohuslän sysselsättning under ett år framåt. Denna vår ansökan avslogs av Kungl. Maj:t, enär, som det hette i avslagsskrivelsen: 'Kungl. Maj:t finner ej skäl att bifalla denna ansökan.' Vi hemställa till Ers excellens att denna vår ansökan måtte upptagas till förnyad prövning av regeringen. Då vi härmed förnya vår ansökan, stödjä vi oss på uppmaningar och uttalanden från ledande politiker och statsmän, att folket självt bör göra något för att framskapa arbetstillfällen.» Vill herr finansministern vara vänlig att anteckna de orden! »Vi hade i denna del av Askums kommun hoppats, att några av stenarbetarna här skulle beredas arbete genom statslånet till exportföreningen, men endast fyra man fingo arbete genom denna. Sedan det sålunda visat sig, att ingen av arbetarna här kunde erhålla sysselsättning hos de firmor, vilka fingo del av statslånet, bildades Håle kooperativa stenhuggeri, beställning erhöles på sten till Holland, som förut nämnts med 5,000 ton, och ansökan ingavs till Kungl. Maj:t, vilken dock avslogs. Då vi själva tagit initiativet till att skaffa oss arbete och då vi vid insändandet av vår ansökan företett prislista, vilken överensstämmer med gällande avtal, ha vi ej kunnat utfundera orsaken till avslaget på vår ansökan. På samma gång vilja vi bringa till Ers excellens' kännedom den ständigt stigande opinionen mot stenexportföreningen ute bland Bohusläns stenhuggare. Det ena lilla företaget efter det andra stoppas i sina strävanden att ge arbetslösa stenhuggare sysselsättning, och hemställa vi därför att regeringen på sätt som Ers excellens finner lämpligt till allsidig utredning upptager frågan, huruvida stenexportföreningen verkar konserverande på arbetslösheten inom denna industri. Vördsamt, Håle kooperativa stenhuggeri. Å styrelsens vägnar Conrad Johansson.»

Det är ett skolexempel på, vart det leder hän, när på olika områden monopoliseringar äga rum. Det heter, att av sina egna skola de höra det. Jag hoppas, att i många fall det skall bli följden, att regeringen, som icke velat lyssna till varningsord utan går vidare på monopoliseringens väg, från sina egna i bygderna får höra sanningen. Och, som jag sade i excellensens frånvaro här, jag hoppas, att detta skall taga sig uttryck långt in i arbetarnas led.

Hans excellens statsministern sade i går, att beträffande monopolen ville han ej yttra sig mycket, och så refererade han, hur tobaksmonopolet och spritmonopolet och andra på jordbrukets område varande monopol kommit till, och hurusom där även högermän varit med vid monopolens tillskapande. Jag beklagar livligt, att det har funnits högermän, som medverkat vid tillkomsten av Vin- och spritcentralen och tobaksmonopolet. Men det vill jag säga,

Vid remiss av statsverksnpropositionen. (Forts.)

att vad tobaksmonopolet beträffar hade man kunnat nå samma resultat genom beskattning av staten med samma verkan, samma effektiva kontroll via banderoll. Och jag har för min del i 20 års tid vid varje tillfälle kunnat betaga regeringen varje tanke på, att jag som högerman varit med om det. Jag var ej med den sommaren, då det gick igenom. Det var vid urtima 1914. Och vad det andra monopolet beträffar, Vin- och spritcentralen, kom det till i uppenbar strid mot grundlagen, mot regeringsformens 60 §, där det stadgas, att inga monopol få instiftas. Men det var ett fullbordat faktum. Det är precis samma metod, som använts mot denna firma i Göteborg, som jag nämnde i mitt första referat, samma metod: Kniven på strupen och ingen nåd.

Vad dessa restriktiva åtgärder till främjande av jordbruket på olika områden beträffar, vill jag säga, att vi högermän ha i årtal visat på andra vägar, vilka man emellertid icke velat gå, vägar, som icke inneburit monopolisering, men där näringslivet tryggt och lugnt kunnat anpassa sig efter det ena läget efter det andra. Där har tull många gånger varit lösningen. Men det vill icke finansministern. Han vill ha mera pengar av kaffet, och då vill han icke ha tull. Nej, det skall i stället bli monopol med allt vad därtill hörer. Jag skulle vilja se, vad följden bleve för den svenska allmänheten, å vars vägnar riksdagen ju reagerar mot en tullförhöjning på 15 öre — inte så mycket som kursdifferenser en gång — vilka priser den finge betala när finansministern komme att sköta kaffehandeln i riket.

Vidare frågade hans excellens herr statsministern, hur man skulle ställa sig, när samhällsintresset krävde monopol. Jag vill göra gällande, att hela frågeställningen är oriktig. Ty intet samhällsintresse, som har med näringslivet att göra, kan någonsin kräva monopol. Det finns andra vägar, som äro framkomliga. Staten kan ha sin kontroll över saker och ting, den kan taga sin tribut, men den skall icke beröva de enskilda deras möjligheter att fritt tävla. Träffa emellertid gärna bestämmelser om att detta får ske under viss kontroll och under vissa normer! Jag kan nämna, att det på 1600-talet i England höll på att uppstå oroligheter därför att man skapade monopol, som regeringarna delade ut såsom förlänningar till olika personer eller grupper, medan allmänheten fick sitta emellan. Det blev till slut en aktion i parlamentet, och drottning Elisabet gick den vägen, att hon för att lugna befolkningen förband sig att icke dela ut några monopolrättigheter. Jag hoppas, att man icke glömmor vilka erfarenheter man haft på detta område.

Förra året uttryckte vi farhågor för att det icke skulle bli affärsmässighet när det gällde den skattefria spriten. Det har också visat sig, att farhågorna besannats. Man har höjt priserna med ända till 33 %, man har tvingat svenska industrier att vända sig till utlandet för att överhuvud taget få leveranser och söka åvägabringa en affärsmässig behandling av det hela. Jag har tillåtit mig fästa finansministerns uppmärksamhet på att det var i full överensstämmelse med hans egna uttalanden, med bevillningsutskottets uttalanden och med den kungl. propositionen, att saken skulle skötas på ett affärsmässigt sätt. I går låg det i mitt fack ett svar från finansdepartementet, att min skrivelse icke föranlett någon åtgärd. D. v. s. finansministern hade förut skrivit till Vin- och spritcentralen och sagt, att man skulle taga det hela litet förnuftigare, men gentemot mig hette det, att saken föranledde ingen åtgärd. Det gör nu ingenting för all del, det fäster jag mig icke alls vid; huvudsaken är att finansministern gör någonting åt förhållandet. Här ha viktiga svenska exportindustrier blivit strandsatta och fått lägga om sin rörelse, och vad man syftat till och vad riksdagen bestämt föreskrev, nämligen att Vin- och spritcentralen skulle skötas på ett sådant sätt, att man ökade ut möjligheterna för verksamheten, har helt och hållet åsidosatts. Man har skött rörelsen så, att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

man icke ens bibehållit de gamla möjligheterna. Så går det med statsdrift! Det kan vara bra att taga även denna lilla lärdom ad notam, när det gäller att gå vidare på monopolens väg. Det är också en annan erfarenhet man gjort beträffande Vin- och spritcentralen. En politiker är chef, men en gammal vinhandlare har i nåder en kort tid fått bli buteljksköljare. Han har icke ens för framtiden fått behålla denna anspråkslösa syssla, som han skött oklanderligt, efter vad jag kan förstå, utan den är lämnad till någon på annat sätt meriterad person. Dyligt blir följden av monopol! Det är den erfarenhet, som det svenska folket i gemen gör, att rättvisan kommer på avskrivning i landet, om man går ut på sådana vägar.

Det är också ett annat ämne, som jag med några ord vill beröra — vi kunna icke komma ifrån det, i synnerhet icke nu när regeringen går vidare på monopoliseringens väg. Jag vill bringa i erinran en motion, som väcktes för två år sedan i riksdagen. Andra kammaren beslöt med 89 röster mot 83 följa en motivering, vari uttalades, att ingen riksdagsman borde få tillhöra en monopolstyrelse. Uttalandet var till sin innebörd ungefär liktydig med motionens yrkande men till sin formulering annorlunda, och följaktligen gick saken icke vidare till första kammaren. Men detta är en sak att begrunda i detta ögonblick, då regeringen går vidare på monopolens väg.

Jag skall nu, herr talman, för denna gång lämna frågan om monopolen. Det var några yttranden, som hans excellens herr statsministern fällde i går, som jag skulle vilja uppehålla mig litet vid. Han önskade, att man inom högern insåge de risker, som man löpte genom en ensidig inriktning mot vad han betecknade som arbetarrörelsen eller fackföreningsrörelsen. Jag skulle vilja säga, att högern ingalunda är ensidigt inriktad mot denna rörelse. Hela vår verksamhet går ut på att skapa arbetstillfällen, bibehålla dem och ge nya sådana åt arbetarna. Jag vill bestämt stryka under, att det svenska högerpartiet är synnerligen arbetarvänligt. Vi ha ingenting att erinra mot den fackföreningsrörelse, som på ett lämpligt sätt tillgodoser sina yrkesintressen, men vad högern riktar sig mot är avarterna av fackföreningsrörelsen och de övergrepp, som begås mot andra personer. Jag tror för min del, att det är tusentals arbetare, som stå utanför denna inre krets, som ingalunda höra till dem som gilla vad som händer och sker i vissa fall utan för sin del vilja ha rättvisa. Med litet tolerans skulle mycket kunna vinnas på det hållet, tolerans från fackföreningarna och från dem, som ha ledningen för dem. Men jag skulle vilja säga till hans excellens, att medan han förebrår oss för att ha en ensidig inriktning, han själv har en mycket mera ensidig inställning gentemot den fackföreningsrörelse, som han politiskt så mycket beror av. Jag tror, att han skulle göra hela den svenska arbetarrörelsen och sitt parti den största tjänsten, om han ville med den makt, han har, medverka till att förhindra de övergrepp, som förekomma. Därmed skulle man bringa rimliga arbetsförhållanden inom räckhåll för även andra än dem, som nu äro privilegierade. Leva och låta leva — det är den maxim man bör följa. Excellensen sade, att fackföreningarna måste underordna sig det allmännas intresse. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att dessa ord icke skola endast vara ett uttalande till protokollet under en remissdebatt utan att excellensen med den makt över sinnena han äger vill tillämpa denna sats i verkligheten.

Excellensen framhöll, att man på regeringshåll icke gjorde gällande, att de allmänna arbetena ensamt verkat befrämjande på näringslivet utan att exporten haft mycken förtjänst också. Det har i första kammaren påpekats, att relativt litet av de anslagna medlen hunnit ut och haft verkan, och att det därför är tydligt, att andra krafter åstadkommit förbättringen i läget — de förbättrade förhållandena i hela världen och inom vårt land i övrigt. trots många

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

av de åtgärder som vidtagits. Säkert är, att hade man fått gå den smidigare och mjukare väg som det enskilda näringslivet hade kunnat anvisa, hade vi fortare kommit till en sanering. Jag skulle vilja rikta den frågan till regeringen, när det nu heter, att 20,000 personer under kommande budgetår skola sysselsättas inom de allmänna arbetena: när ämnar regeringen gå in för att verkligen på allvar låta näringslivet återhämta sig självt, i den mån detta kan ske, i stället för att använda konstlade medel i detta avseende?

En sak, som jag skulle vilja rekommendera särskilt till regeringens omsorg, då den strävar att främja näringslivet, är det bohuslänska fisket, som stundom arbetar under mycket svåra förhållanden. Storsjöfisket t. ex. är i hög grad beroende av avsättningen av fisk på den inhemska marknaden, men för närvarande importeras omkring 1 miljon kilogram per år. Jag vill också peka på islandsfiskets stora möjligheter och ber regeringen beakta och stödja denna näring.

Till sist, herr talman, vill jag något beröra en annan fråga. I England pågår nu en mycket målmedveten och intensiv strävan att på landsbygden bereda möjligheter för överskottet av städernas befolkning och att möjliggöra för personer, som inom städerna icke kunna finna sin utkomst, att komma tillbaka till landet. Jag är säker på att om strävandena inriktades åt det hållet även i vårt land, skulle man finna mycken förståelse härför. Jag skulle önska, att den jordbruksvänlighet, som regeringen nu ådagalägger, skall visa sig vara för handen även utan alla byten, utan att man för sin medverkan får politiskt vederlag i den ena eller andra formen, och att stödet åt jordbruket lämnas av full och innerlig övertygelse om att det är den enda rätta vägen att gå fram. Och det är den rätta vägen, att man bereder möjligheter till trivsel och utkomst för folket ute i bygderna. Det borde icke vara svårt för ett parti, vilket bland sina väljare räknar många, som även om de icke äro direkt komna från landet dock i tidigare led härstamma därifrån, att ge sitt stöd åt någonting som verkligen främjar det svenska jordbruket.

Jag vill uttrycka den förhoppningen, herr talman, att man vid handhavandet av det svenska folkets skattemedel går fram med stor varsamhet och med verklig omsorg till gagn för hela landet, att man frångår systemet med miljonrullning och handhar medlen så som endast den kan göra, som med arbete och möda steg för steg skapar fram dem. Detta är ofrånkomligt och nödvändigt, om överhuvud taget det svenska samhället i längden skall kunna bestå — och bestå på ett sådant sätt, att alla känna trivsel.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag föreställer mig, att åtskilligt av vad här anförts av herr Lithander kommer att bli föremål för bemötande ifrån andra ledamöter av statsrådet. Jag har tillåtit mig att begära ordet för att något syssla med en av de förebräelser, som herr Lithander riktade mot regeringen och som särskilt berör jordbrukets område. Innan jag emellertid kommer in på den saken skulle jag bara vilja nämna, att det kanske vore bättre om herr Lithander och jag väntade att diskutera frågan om åtgärder till fiskets befrämjande och till beredande av sysselsättning och utkomst åt landsbygdens folk tills vi komma fram till de konkreta förslagen. Jag föreställer mig, att herr Lithanders allmänna välvilja då kommer att bli utsatt för vissa påfrestningar.

Som sagt: vad jag begärde ordet för här, var den anklagelse, som herr Lithander riktade mot regeringen för att den skulle ha, som han uttryckte sig, genom sina åtgärder och sin medverkan ordnat det så, att åtskilliga människor förlorat sin sysselsättning. Herr Lithander yttrade, att detta var ett exempel på vad en svensk regering kan vara med på. Det fall han här om-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nämnde var ju Svenska Mejeriernas Riksförenings köp av de privata smör-exportfirmorna och dessa firmors uppsägning i sin tur av sin personal. Vad som alltså skett är att ett privat företag gjort en koncentration av verksamheten på ett visst område på samma sätt som cementtrusten köpt upp cementfabrikerna och lagt ned en del av dem, som sågverksbolag och trävarubolag köpt upp och lagt ned vissa sågverk, och på samma sätt som Höganäsbolaget lagt ned gruvorna i Billesholm. Det är precis samma företeelse alltså. En verksamhet koncentrerar driften; resultatet blir, att vissa befolkningsgrupper ställas utan sysselsättning. Nu kanske herr Lithander har observerat, att i den utredning, som även skall omfatta vissa sidor av arbetsfredsfrågan även skall undersökas, huruvida åtgärder äro erforderliga från statens sida för kontroll över hur privata företag fara fram i socialt hänseende. Jag föreställer mig, att det fall herr Lithander här berörde öppnar herr Lithanders hjärta för medverkan vid försöket att skapa kontroll över hur enskilda företag driva sin verksamhet med hänsyn till sina anställdas möjlighet att kunna fortsätta att leva.

Man skulle kunna fråga: hur kan nu herr Lithander kasta om det hela och framställa saken så, som om det skulle vara regeringen som bure ansvaret i det nämnda fallet. Det hänger väl ändå ihop så, att Svenska mejeriernas riksförening dels fått anslag från staten för att kunna organisera landets mejerier och mjölkproducenter, dels av statsmakterna tillagts rättigheten att tillämpa mjölkregleringen. Det är de två ting, som göra, att denna förening kommit i en viss samverkan med staten och så att säga fyller vissa statliga uppgifter. Då skulle jag vilja fråga: vilken regering var det, som lade fram förslaget till riksdagen om att pengar från statskassan skulle anslås för denna organisations arbete? Det var en regering, som tillhörde samma parti som herr Lithander. Hade denna regering i sitt förslag upptagit några bestämmelser om att staten på grund av detta förslag skulle ha rätt att kontrollera föreningens verksamhet? Har herr Lithander någon gång framställt förslag i den riktningen? Svaret blir nej. Vem är det, som föreslagit, att mjölkregleringen skulle omhänderhavas av Svenska mejeriernas riksförbund? Jo, det var en borgerlig regering, en folkfrisinnad regering, som den gången fick ett starkt stöd av alla borgerliga partier, icke minst av det parti, som herr Lithander tillhör. Från socialdemokraternas sida gjorde man den gången invändningar och varnade mot att sammankoppla sådan verksamhet som uppbörderna av allmänna avgifter med en enskild förenings och yrkade på en utredning, varigenom man skulle komma fram till ett tillstånd, där icke allmän och enskild verksamhet på detta sätt sammanblandades. Fingo vi stöd för den ståndpunkten av herr Lithander? Har herr Lithander någon gång senare här i riksdagen vidtagit någon åtgärd eller framställt något förslag, varigenom detta samband skulle upphöra? Herr Lithander har icke gjort det. Det är därför en klädsam attityd, när herr Lithander nu kommer och framställer sig såsom en frihetens riddare och går till angrepp mot åtgärder och förhållanden, som han själv varit med om att genomföra i strid många gånger mot den, som han nu anklagar. Det får verkligen vara någon gräns för vad man kan tillåta sig, herr Lithander. Regeringen har icke någon fullmakt från riksdagen att förhindra riksföreningen att genomföra den åtgärd, som här sättes i fråga. Herr Lithander har icke försökt att ge regeringen någon sådan befogenhet. Nu kan man säga, att det nog är riktigt, men det är väl ändå så, att statsmakterna ha moralisk makt gentemot denna riksförening, alldenstund riksföreningen tillgodoser vissa rent allmänna uppgifter, och jag vill icke bestrida detta. Jag har i det ärende, som här föreligger, haft ingående samtal med representanter för båda parterna. Jag har hört riksföreningens argument för en koncentration av smörexporten. Jag har hört de hittillsva-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

rande exportörernas argument mot en sådan koncentration. Jag måste därför säga, att jag icke kunnat komma till den uppfattningen, att det vore någonting ur smörexportens synpunkt skadligt, som sker genom koncentration. Det kan naturligtvis anföras skäl både för och emot, men jag har kommit till den uppfattningen, att de starkaste skälen peka på att Sveriges jordbrukare och den svenska mejerihanteringen ha mest att vinna av en koncentration. När jag fått den uppfattningen, har jag icke ens kunnat gå åstad och säga att detta bör icke riksföreningen göra ur nationalekonomiska synpunkter. Där emot har jag för föreningens ledande män allvarligt framhållit det stora ansvar, som kommer att vidlåda föreningen, om den genom sina affärer ordnar det så, att grupper av medborgare förlora sin anställning och icke kunna försörja sig.

Jag skulle därför för min del vilja bestämt understryka, att från regeringens sida har i denna sak gjorts vad man överhuvud taget kan fordra av regeringen, men jag fordrar av herr Lithander, att herr Lithander nu visar, att det finns mod i bröstet på denne frihetens riddare, så att herr Lithander vid denna riksdag framkommer med förslag att beröva riksföreningen den befattning, som den nu har med mjölkregleringen, och med förbud för regeringen att av mjölkavgiftsmedlen lämna riksföreningen något tillskott till organisering av dess arbete. När herr Lithander gjort detta, kan han komma igen och klaga.

Herr talmannen gav härefter för kort genmäle ordet till

Herr **Lithander**, som yttrade: Herr talman! Herr statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet jämförelse med Skånska cementaktiebolaget håller icke streck. Han gick vidare in på frågan om de anställdas anställningsförhållanden. Det har heller icke med den här saken att skaffa, ty de ha det väl ordnat. Statsrådet säger att regeringen har rätt att tillämpa mjölkregleringen. Ja, det har den, men den skall också beakta vad som står i den kungl. proposition, som låg till grund för det föreliggande förslaget om mjölkreglering, där det, bland annat, heter i lantbrukssällskapets skrivelse den 11 januari 1932: »Exporten och delvis även den inhemska försäljningen kunde och borde såsom nu omhändertagas av befintliga exportföretag, med vilka för detta ändamål avtal träffades.» I debatten i första kammaren yttrade även en framstående ledamot, som fortfarande är medlem av kammaren, följande: »Om vederbörande talare hade gjort sig besvär att närmare studera det av lantbrukssällskapet framlagda förslaget, skulle han funnit, att man tvärtom uttalat avsikten att söka så mycket som möjligt behålla det nuvarande handelssystemet och söka erhålla samverkan mellan bestående exportorganisationer. Det är ingalunda så, att man vill uttränga de nuvarande smörhandlandena, men man vill nå en rationalisering av handeln med mejeriprodukter och få till stånd bästa möjliga form för smörexporten.» Vad jag vill är, att regeringen skall iakttaga vad som står i Kungl. Maj:ts proposition och anfördes under debatten i första kammaren.

Härpå anförde

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Herr Lithander skall icke försöka blanda bort korten. Vad herr Lithander anført innebär icke någon rätt för regeringen att hindra Svenska mejeriernas riksförening att organisera mejerierna i sig, bestämma över varthän smöret skall säljas eller förhindra mejeriföreningarna från att köpa upp smörexportfirmor. Det finns icke någon sådan rätt för regeringen.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr **Lithander**, som nu för kort genmäle ånyo erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Regeringen har icke skyldighet att se till, huru man köper och säljer, men regeringen har skyldighet att se till det som varit det grundläggande vid detta företags tillkomst, nämligen att exportfirmorna skola få bestå och att mot deras bestridande icke något kan tagas ifrån dem. Det är detta, min anmärkning riktar sig mot.

Vidare anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! I anslutning till statsrådet Skölds anförande ber jag att få säga, att det exempel på ett monopols skadlighet, som herr Lithander nyss åberopade, är illa valt. Den omständigheten, att mejeriernas riksförening omhändertager smörexporten, innebär icke ett monopol, utan det innebär endast, att föreningen i stor utsträckning övertar den stadgeenliga leveransen från sina egna medlemmar, som äro landets jordbrukare. Ett upphjälpande av prisläget på svenskt smör på Englandsmarknaden nödvändiggjorde koncentration, och denna koncentration måste innebära, att ett antal mellanhänder blivit överflödiga. Detta är något, som ständigt inträffar även i det privata näringslivet, och då kan icke herr Lithander från sina utgångspunkter rikta någon anmärkning mot vad som skett. För övrigt står det var och en fritt att exportera smör, men herr Lithander kan väl icke begära, att producenterna, d. v. s. landets jordbrukare, skola förbinda sig att i det oändliga, år efter år, uppehålla samma affärsförbindelser även sedan de blivit övertygade om att det icke är till deras eget bästa, och att de skola förhindras att anlita egna, låt vara nyskapade, organisationer.

Herr talman! Omdömet om gårdagens remissdebatt ha vi läst i tidningarna, och det är i stort sett detsamma, som brukar återkomma efter varje remissdebatt under de senare åren. Det har också vitsordats, att remissdebatten gått i lugna former, att häftiga sammanstötningar undvikits och att tonen varit dämpad. Jag tror icke, att någon, som läser detta, därvid gripits av någon längtan tillbaka till den gamla goda tiden, till tidigare remissdebatter — med hetsiga ordstrider, bemängda med förvrängningsförsök och tillspetsade personliga repliker. Om det är så, att remissdebatten numera förlorat i sensationsintresse, vilket kanske är obestriddigt, så är det också obestriddigt, att debatten vunnit i saklig styrka, vilket jag tror alla ha anledning hälsa med tillfredsställelse. Men ändå kan man uttala den önskan, att man, när det gäller de s. k. brännande frågorna, icke skall underlåta att gå själva saken in på livet. Ett rent språk, även om det ibland kan låta kärvt, är i längden mera välgörande i en diskussion än förskönande omskrivningar för vad man menar och tänker. Med detta vill jag icke hava sagt, att talet om samförstånd utslutande är fraser, avsedda att maskera och blanda bort korten. Jag hade särskilt under statsministerns första anförande här i denna kammare i går det intrycket, att han menade fullt allvar. Det fanns stundtals något statsmannamässigt i detta anförande, och dess bredd och pondus förfelade icke sin verkan. Man hade en känsla av att statsministern ville frigöra sig från ett ensidigt partipolitiskt betraktelsesätt. Om statsministern icke har någonting emot att taga emot en ärligt menad komplimang, skulle jag vilja säga, att han vuxit med uppgiften. Det är något, som icke blott han själv och hans parti ha anledning att med tillfredsställelse konstatera, utan det kommer hela vårt land och hela vårt politiska liv tillgodo. Den säkerhet i uppträdandet, som statsministern i går ådagalade, är också, det kan icke bestridas, motiverad med hänsyn till det politiska läge, som utgör bakgrunden till hans yttrande under gårdagens debatt. Det är med full rätt, som han pekar, visserligen i något omskrivande och icke

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

särskilt utmanande ordalag, på oppositionens splittring och svaghet, på svagheten hos den borgerliga majoriteten, en svaghet både numerärt och organiskt. Det är så. Det tjänar ingenting till att bestrida. Men ändå skulle jag vilja säga, att statsministern underskattar den opposition, som han i närvarande stund möter på en central punkt, när det gäller regeringens politik. Han underskattar både den parlamentariska och utomparlamentariska opinionens omdöme, om han tror, att på den punkten misstron och motståndet mot regeringens planer kunna övervinnas genom tal om samförstånd, genom försäkringar att regeringen ingenting annat eftersträvar än att skapa förutsättningar för en bättre folkförsörjning.

I förbigående skulle jag vilja göra en liten reflexion. Det föreföll, som om statsministerns samförståndsfamn icke är öppen för alla. Åtminstone är den för närvarande icke öppen för högern. Han menar, att efter den utgång, som valen fingo i höstas, tjänar det icke mycket till att resonera med ett parti, som gick ut i valstriden med parollen systemskifte, och som fick det besked från valmännen, som han här ansett sig kunna konstatera. Nu skall icke herr statsministern tro, att detta är sagt, därför att vi äro purkna över att icke hava blivit inviterade till de underhandlingar, som pågått i höstas. Det är icke så, utan min reflexion gav sig osökt, när man lyssnade till statsministerns uppfattning om de politiskt parlamentariska förpliktelserna och särskilt det ånyo upprepade talet om önskvärdheten av bästa möjliga samförstånd. Det gäller dock en hel rad rent praktiska frågor, som skola diskuteras och som statsministern säger sig vara angelägen att lösa över partigränserna. Om det är så, kunde det möjligen ha ansetts lämpligt att höra även det största borgerliga partiet och låta det få tillfälle att göra sina synpunkter gällande. I alla händelser borde en samförståndspolitik, som syftar längre än till att snickra ihop och bevara en regeringsplattform, resonera på det sättet, tycker jag. Men det må vara statsministerns ensak att begränsa området för sina samförståndsträvanden. Det är innehållet och syftet med detta samförstånd, som nu intresserar oss alla, även högerpartiet.

Den, som uppmärksamt lyssnat till statsministerns inlägg i går, måste få det intrycket, att han skickligt och ihärdigt förbigick det centrala problemet. Ibland föreföll det, som om han icke ville erkänna ens för sig själv, att det överhuvud taget existerade, och ibland föreföll det, som om han av taktiska skäl undvek att beröra det.

Varthän syftar regeringens ekonomiska politik? Statsministern svarar: Icke till socialisering, åtminstone icke omedelbart, utan endast till att skapa bättre försörjningsmöjligheter. Och han gick ett steg vidare och sade, att lättast och snabbast vinner man det syftet genom att utnyttja den privata företagsamheten. Han tror förvisso på socialiseringens slutliga seger, ungefär som den renhjärtade idealisten och optimisten även i denna onda värld måste hålla uppe tron på att det goda till sist skall segra. Socialiseringsfrågan har emellertid för närvarande icke någon aktualitet, om man får tro herr statsministern. Det låter mycket fördomsfritt, när det kommer från ledaren för en regering, som uteslutande representerar det socialdemokratiska partiet, även om denna regering kan bygga på ett bredare parlamentariskt underlag. Men vad säga handlingarna? Handlingarna peka oförtydligt på att regeringen syftar mot ett ekonomiskt system, som kan karakteriseras såsom en socialistisk tvångshushållning, såsom ett utbytande av det självständiga privata initiativet mot en bindande central ledning av det ekonomiska livet. Naturligtvis kommer detta påstående ännu en gång att bestridas. Ja, men statsministern kan väl ändå icke påstå, att Sveriges hela företagarevärld är förd bakom ljuset, missledd av partipolitiken och tidningarna. Det praktiska livets

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

män i vårt land måtte väl dock själva kunna se och tänka, och jag tror icke, att man begär någon orättvisa med att säga, att de ha större möjlighet att se verkligheten bakom orden än man stundom har inom riksdagen. Den oro över den växande tvångshushållningen, över ingreppen i det fria näringslivet, som nu faktiskt möter på alla håll, är icke uppgiterad utan mycket verklig, och det kan icke hjälpas, att denna oro får ytterligare näring av vad som yttrades i gårdagens debatt. Även när statsministern säger, att det är närmast ett stöd åt den privata företagsamheten, som han åsyftar, så övertygar detta icke om att hans ekonomiska politik syftar till att bevara den fria företagsamhetens förutsättningar.

Bakom allt detta tal om planläggning och fortlöpande kontroll och statens ledning av den enskilda företagsamheten, bakom detta ligger i själva verket en övertro på staten och, man skulle också kunna säga, en misstro mot den enskilda företagsamheten, som icke kan undgå någon. Det är mot denna övertro på staten, som vi på borgerligt håll vända oss. Därav följer emellertid icke att vi förorda en fullständig passivitet från statens sida, allra minst staten vi på konservativt håll förorda något sådant. Vi ha aldrig velat, att staten skall stå såsom passiv åskådare av de ekonomiska intressenas brottningskamp. Hela vår nyare lagstiftning och den andel, som högern haft däri, vittnar om motsatsen, och jag skulle härvidlag kunna åberopa uttalanden från konservativa politiker och nationalekonomer från en lång följd av år. När vi uttala fruktan för att staten kommer att gå bet på den planhushållning, som man nu faktiskt är inne på, som griper omkring sig mer och mer och som den sittande regeringen tydligen hyser ett levande intresse för, så förorda vi därmed icke, såsom finansministern i går ville antyda, ett envist fasthållande vid just det nuvarande ekonomiska tillståndet. Den planhushållning, som det här är fråga om, innebär, enligt vår uppfattning, icke framåtskridande, utan återgång, och därför bekämpa vi den. Det fanns en tid, då en strängt genomförd planhushållning utmärkte samhällslivet. Det gick för sig i ett samhälle, som var mera primitivt organiserat än det nuvarande. Utvecklingen har emellertid tvingat fram en fördelning av uppgifterna. Den har tvingat staten att koncentrera sig på några väsentliga uppgifter såsom förvaltning, rättsskipning, rättsbildningen och det yttre och inre försvaret. Sedan har det kommit på statens lott att i allt större utsträckning taga på sig även andra uppgifter, skyddsuppgifter av olika slag, sociala uppgifter, som vi bruka kalla dem. Staten har nog och över nog av sådana uppgifter. Den dignar redan under dessa, och skall man nu ytterligare lägga på staten uppgiften att leda och dirigera näringslivet, misstänker jag, att bristningsgränsen mycket snart är nådd.

Jag vet, att det för närvarande icke är modernt att tala om individ och individualism. Jag har emellertid den övertygelsen, att individualismens tid icke är förbi, och jag bygger den närmast på den iakttagelsen, att alltjämt den ojämförligt största samhällsklassen i vårt land, de svenska bönderna, representerar en individualism, som jag tror är outrotlig. Jag tror, att det i fortsättningen såsom hittills blir nödvändigt att för samhällets bestånd och sunda utveckling åstadkomma ett samspel mellan de olika krafter, som man här diskuterar: att behålla staten i dess ursprungliga och egentliga uppgifter och göra den allt mera skickad för dessa, men också att bevara åt individen ett tillräckligt mått av frihet och ansvar.

Statsministern yttrade under gårdagens debatt, att de borgerliga synas tro, att vi just nu ha nått den samhällstyp, som är den bästa och som alltid skall bestå. Nej, herr statsminister, det tro vi icke. Herr statsministern tror oss nog icke om att vara så blinda, att vi icke lärt något av vad vi bara under de sista åren ha sett, och även om vi icke hade fått uppleva de sista årens ut-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
 veckling, tror jag ändå vi varit beredda att göra den deklARATIONEN nu, att vi tro på en fortgående utveckling även på det ekonomiska livets område och kanske allra mest där. Detta är ju så ytterligt banala sanningar, att det nästan kan tyckas löjligt att behöva upprepa dem i riksdagens talarstol. Vi tro på nödvändigheten av en anpassning, men just därför att vi äro övertygade om att statlig planhushållning hindrar anpassningen och förstelnar näringslivet, motsätta vi oss de planer, som regeringen har. Vi tro, att en sådan politik leder till förflamad handlingskraft och därmed också försvårar folkförsörjningen. Jag upprepar ännu en gång, att vår väsentligaste invändning är den, att vi äro övertygade om att staten icke går i land med den uppgift, som regeringen vill pålägga den. Staten kommer att försumma sina väsentligaste plikter. Jag befarar, att om staten skall taga på sig ansvaret för näringslivets planering, blir resultatet, att staten mera kommer att få tjänstgöra såsom ambulans och sjuksyster än som rådgivare och läkare för näringslivet.

Men det är också andra faror, som här hota, och dem tror jag icke herr statsministern är blind för. Den växande planhushållningen leder till växande faror just för demokratiens själv. Får staten på sig uppgifter, som den icke kan lösa, blir staten mer och mer absorberad av dessa hjälpuppgifter, som nu lassas på den, så kommer snart den tidpunkt, då vårt nuvarande parlamentariskt demokratiska system icke håller. Det är en fara, som man icke skall blunda för. Det finns också andra. Ett fortgående statsingripande i näringslivet, maskerat bakom talet om planläggning och kontroll o. s. v., innebär också växande faror för den personliga friheten, som är den svenske mannens värdefullaste arv och dyrbaraste tillgång.

Det är mycket lätt att gentemot mig säga, att allt detta är bara konstruktioner och fria fantasier, men jag tror icke att den, som verkligen vill bemöda sig om att tränga till verkligheten bakom orden, skall kunna bestrida vad jag sagt. Nej, här går en verklig skiljelinje, icke i det svenska samhället, men i vårt politiska liv, i den politiska uppfattningen. Det är intet tuschstreck, som det här är fråga om. Det är ingen konstruerad gräns mellan borgerlighet och socialdemokrati, utan det är faktiskt en strömdelare i svensk politik. Den som icke vill se detta, får bereda sig på bittra erfarenheter.

Betyder då detta, att alla ansatser i demokratiens anda skulle slås sönder, om icke den nuvarande regeringen får fortsätta med den politik, som den har slagit in på? Innebär detta, att det skulle inträffa, som herr statsministern i går förespeglade oss, att kampen mellan nationerna inom nationen skulle börja på nytt? Det är en orimlig överskattning av en socialdemokratisk regerings förmåga att verka utjämnande på samhällsmotsättningarna, som här möter oss. Det är samtidigt en förvånansvärd underskattning av vårt folks politiska mognad, som ett sådant yttrande vittnar om. Jag tror, att statsministern innerst känner motsatsen. Han skulle icke ha yttrat sig på det sätt han gjorde i går, om han icke vore övertygad om, att vi här i landet nått en grad av politisk mognad, som sätter oss i stånd att på ett helt annat sätt än man kan göra i de flesta andra länder mötas i fri och öppen diskussion, att söka övertyga varandra med sakskalet och icke med hot, vare sig hot i yttre form eller hot om konsekvenser, som den ena eller andra politiska sammanslutningen i det långa loppet skall vara tvungen att möta.

Statsministern har själv pekat på stora och samlande uppgifter för den närmaste tiden i samhällsarbetet. Med särskild glädje hörde jag statsministerns yttrande om den motion i befolkningsfrågan, som högerpartiet har framfört. Såvitt jag kunde uppfatta var statsministerns erkännande oförbehållsamt. Jag skulle vilja säga ett ord om denna motion. Det kan sägas, att högern genom denna i vissa hänseenden har reviderat sin uppfattning i socialpolitiska ting.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det är också riktigt. När man konstaterar detta, bör man emellertid samtidigt lägga märke till att beträffande en mångfald av de förslag, som framförts i denna motion, kan högerpartiet falla tillbaka på insatser, som ha gjorts från dess sida särskilt under det senaste årtiondet. Det är således i rätt stor utsträckning i klar konsekvens med den hållning, vi tidigare intagit, som vi ha kunnat väcka denna motion. Ha vi i vissa punkter reviderat vår socialpolitiska uppfattning, så får detta ses mot den allvarliga bakgrund, som vi väl alla äro tvungna att beakta. Jag tror icke man från något håll skall beklaga, att man då och då tvingas att göra den revisionen. Det skulle vara nyttigt för litet var av partierna att då och då tvingas att göra det.

Vad jag här särskilt har velat vända mig emot är, att man genom allt detta tal, låt vara att det sker i allt mer högstämnda ordalag, om samförstånd, om samverkan, om de stora gemensamma uppgifterna försöker att sudda ut faktiskt existerande gränslinjer, faktiskt existerande motsättningar, som dock i det långa loppet komma att bli avgörande. Jag förstår icke heller, att man, som statsministern här i går, skall behöva tala om kontroll över bankerna såsom ett gemensamt demokratiskt önskemål, och att den saken skall behöva svepas in i den stora utredning om arbetsfreden, som man nu satt i gång. För allt i världen, kan det visas, att det behövs en förstärkt kontroll över det svenska bankväsendet, och att nuvarande banklagstiftning är otillräcklig, så låt oss gärna diskutera den saken, men lägg i så fall fram den som ett isolerat problem och försök icke svepa in den i en massa andra frågor. Jag tror icke, att man skall försöka pressa uttrycken för vad som är demokratiskt eller icke alltför långt. Här som på många andra håll gäller det en rent praktisk fråga, som bör bedrivas och behandlas såsom sådan. Klara linjer och rent språk gagna i längden mest alla parter.

När statsministern i går påminde oss om att det är en socialdemokratisk regering och bad oss behjärta detta och icke begära för mycket av den, så talade han rent språk. Den synpunkt, som han därvid framförde, förstå vi och den kan icke klandras. Men när han senare på kvällen lät förstå, att frågan om socialism och socialisering för honom hade en alldeles underordnad betydelse och att detta i varje fall icke är någon omedelbart praktisk fråga, då tror jag icke, att detta verkligen var allvarligt menat. Det finns dock något, herr statsminister, som heter partiprogram. Herr statsministern vinkade redan i går på förhand av detta tal om partiprogrammet. Jag har det här i fickan men skall låta bli att ta upp det och visa det. Jag är övertygad om att jag icke heller behöver påminna honom om vad som står i det. Det är dock nog i alla fall så, att detta partiprogram räcker längre än denna regerings livstid, och om vi icke få höra så värst mycket om det i år, så är det sannolikt, att vi få höra så mycket mera därom nästa år, om icke förr så under valrörelsen. Då lär det nog bringas i åtanke.

Orden böra icke dölja de verkliga avsikterna. Det händer dock rätt ofta icke blott i de anföranden, som hållas under remissdebatten, utan även i den finansplan, som är förelagd årets riksdag. Jag hinna tyvärr icke gå in på detaljer i fråga om finansplanen, och jag är för övrigt delvis förekommen genom de erinringar, som i går gjordes av flera talare, framför allt av herr Lindman och herr Andersson i Rasjön. Jag skulle dock vilja peka på en sak, som jag icke tror blivit berörd under debatten. Det gäller finansministerns yttrande under rubriken »för flera huvudtitlar gemensamma frågor» i avseende å den planerade statliga byggnadsfonden. Själva saken skall jag icke här säga många ord om. När vi få den behåddade propositionen, kan det bli anledning att ånyo taga upp den. Jag skulle här endast såsom ett allmänt intryck vilja säga, att finansministern förefaller att ha haft mycket goda skäl för det förslag, som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

han här har framlagt. Det är icke mot den föreslagna rationaliseringen av den statliga bokföringen, som jag här vänder mig, utan det är mot detta — det är åtminstone mitt intryck — att finansministern vill här på en bakväg smussla in en stor principfråga, som är av den ofantliga räckvidd, att den borde föreläggas riksdagen utan någon som helst sammankoppling med något annat. Principfrågan gäller: skola vi för den statliga byggnadsverksamheten, såsom hittills till för två år sedan varit fallet, uteslutande investera skattemedel, eller skola vi övergå till att finansiera statens byggnadsverksamhet i stor utsträckning även med lånemedel? Det är en principfråga, som vi haft anledning tänka på många gånger under de senaste åren, och som har utomordentligt stor betydelse, men detta antydes knappast i finansministerns redogörelse. Man får läsa den mycket noga för att förstå, att det verkligen är detta, saken gäller.

Jag har bara tagit detta såsom ett litet exempel på att man också i statsverkspropositionen är mindre angelägen om att tala rent språk, och hade jag tillfälle att gå närmare in på själva finansplanen, skulle jag kunna påvisa åtskilliga punkter, där finansministern alltför mycket hållit sig till omskrivningar och varit alltför litet benägen att tala rent språk. Överhuvud taget är denna finansplan icke uppställd med den överskådlighet och klarhet, som vi varit vana vid under de sista åren.

Jag förmodar, att regeringen själv känner en mycket stor tillfredsställelse över remissdebattens hittillsvarande förlopp, om också kanske icke så stor som i fjol, men det har ju vitsordats från olika håll, att regeringen har sitt öde i sina egna händer, och detta omdömes riktighet skall jag icke bestrida. Regeringen känner — det har man ett mycket starkt intryck utav — sin styrka. Känner den också sin begränsning? Svaret blir väl till sist avgörande för dess öde.

Till sist bara ett enda ord om statsministerns yttrande om försvaret. Det var med verklig glädje man hörde den bestämda och klara deklARATION, som statsministern avgav på förmiddagen. Det var ett klart avståndstagande från vulgärpacificismen. På eftermiddagen kom statsministern in på den praktiskt politiska frågan, när förslag till ny försvarsordning kan föreläggas riksdagen. Jag tror, att alla, som hörde hans anförande, kunde ur detta utläsa det meddelandet, att regeringen icke har stora förhoppningar om att kunna framlägga försvarsfrågan för 1936 års riksdag. Vad det innebär behöver jag icke här närmare ingå på. Det har från olika borgerliga partiernas sida, icke bara från högerns, under debatten redan framhållits som ett starkt önskemål ur många synpunkter — sakliga och rent politiska — att försvarsfrågan måtte komma före vid 1936 års riksdag och icke skjutas ut i valrörelsen samma år. Statsministern har kanske samma uppfattning, men han hänvisar till de rent tekniska svårigheter, som möta. Försvarskommissionen kan icke bli färdig förrän i höst, och sedan skall man med sedvanlig omsorg låta remisserna ha sin gång, varigenom resultatet sannolikt blir, att ingen proposition kan föreläggas 1936 års riksdag. Jag tycker det är svårt att utan vidare resignera inför detta meddelande. Nog skulle jag tro, att den nuvarande regeringen har vissa möjligheter att påskynda försvarskommissionens arbete. Jag är övertygad om att ifall statsministern själv vill taga den personliga ledningen av kommissionens arbete, som han ju har tillfälle att göra och som han vid olika tillfällen också gjort, skall det vara möjligt att påskynda frågans förberedande behandling så, att proposition kan föreläggas nästa riksdag.

Här möter statsministern verkligen en stor statsmannauppgift. Är han beredd att ta den på sig, vill han göra det, då kan han verkligen påräkna en samling, som han kanske icke tidigare själv har kunnat drömma om.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Säsom nykomling i denna församling har jag mycket lugnt och stilla avlyssnat den diskussion, som har pågått snart under tvenne dagar. Jag har konstaterat, att regeringen och särskilt herr statsministern har fått synnerligen vackra blomster från skilda håll. Före mig var herr Anderson i Norrköping uppe och lämnade en blomsterkvast, som torde ha varit den största, som regeringen har fått mottaga från något av de borgerliga partierna här i riksdagen. Jag kan för min del icke riktigt instämma i denna allmänna hyllning för regeringens politik, utan måste ge en smula törnen med i alla dessa blomster.

I sitt huvudanförande förklarade statsministern, att de antidemokratiska krafterna trängts tillbaka, att livsbetingelserna för stora delar av vårt folk ha ökat och att allt måste inordnas under det samhälleliga intresset, således även arbetarorganisationer, fackföreningsrörelse o. s. v.

Vad gäller den första punkten, att de antidemokratiska krafterna trängts tillbaka, så kan detta på mycket goda skäl betvivlas.

Herr Hansson hemställde att bli trodd, då han talade om den goda vilja, som fanns hos regeringen att göra någonting. Ja, jag är livligt övertygad om att de allra flesta taga regeringens och kanske främst statsministerns tal om god vilja på allvar. Men är det på det sättet, att man skall driva tillbaka antidemokratiska krafter med speciell lagstiftning, som förhindrar de demokratiska krafternas utveckling och rörelsefrihet, då har man kommit in i en återvändsgränd, som förr eller senare kommer att bli synnerligen farlig. De krafter, som skulle vara bärarna av demokratin, försöker man faktiskt genom den nuvarande regeringspolitiken att förkväva. Nog vill väl herr statsministern hålla med om att exempelvis fackföreningsrörelsen såsom varande en väldig folkrörelse också är en demokratisk rörelse, i varje fall om man utgår ifrån herr statsministerns egen uppfattning och egna principer. Men varför skall man då stifta lagar, som förhindra en sådan demokratisk rörelses självverksamhet och utveckling? Varför skall man vidtaga åtgärder, som i verkligheten förkväva den demokrati, man säger sig så varmt hylla och så varmt omfatta? Det blir väl tillfälle att senare, när statsverkspropositionen om lagstiftning rörande tredje mans rätt kommer att behandlas, närmare tala om denna sak, men redan nu måste det sägas, att de av regeringen tagna initiativen, då det gäller lagstiftning mot fackföreningsrörelsen, äro både många och vidlyftiga samt synnerligen allvarliga. Först fingo vi utredningen om skydd för tredje man, sedan kom förslaget om utbyggnad av kollektivavtalslagen, och därefter kom frågan om varseltid för konflikter samt nu senast utredningen om arbetsfredsproblemet eller, som det så vackert heter, arbetsfredens bevarande.

Det har verkligen gått fort undan på senaste tiden. Det har gått så fort undan, när det gäller att förkväva vissa demokratiska krafter, som regeringen själv säger sig vilja skydda och befordra, att icke ens de sakkunniga, som haft att dryfta dessa ärenden, riktigt hunnit med att utreda frågorna. Det är icke så länge sedan en sakkunnig, som tillkallades av regeringen för framläggande av förslag, nödgades förklara, att han icke kunnat taga ställning till frågan, därför att utredningen skulle fortgå i så oerhört snabbt tempo. Det är underligt, att man måste forcera sådana här frågor på sätt som skett. Särskilt gäller detta frågan om lagstiftningen för tredje mans rätt. Det är alldeles tydligt, att såväl de sakkunniga som också regeringen ha haft stora svårigheter att få tag i någon reell grundval för en dylik lagstiftning. Man har verkligen letat med både ljus och lykta efter någon, som skulle kunna kallas för tredje man och som skulle behöva ha ett sådant rättsskydd.

Herr Pehrsson i Bramstorp talade om, att det finns självsvald, som måste

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

beivras, och pekade i samband därmed på byggnadskonflikten här i Stockholm. Jag erinrar om detta yttrande av herr Pehrsson i Bramstorp, därför att denna konflikt visar, att det finns en mängd, ja, man kan säga stora grupper av tredje män, som behöva rättsskydd men som icke få något sådant. Det var de byggnadsarbetare, som voro arbetslösa, innan konflikten bröt ut, och som hade sina avtal reglerade inom andra med byggnadsindustrien nära besläktade fack. De hade godkänt avtalen, men de stodo arbetslösa, och alla dessa avstängdes utan vidare från allt understöd från samhällets sida. De som utsänts på reservarbeten här och var i landet, fingo sluta detta reservarbete och skickades hem till sina respektive hemorter. De voro verkligen tredje män dessa, och det var stora grupper, omfattande i de större städerna och de större industrisamhällena många tusental. De hade ingenting med konflikten att göra, de hade sina avtal reglerade. Det var verkliga tredje män, men för dessa har man icke tänkt att skapa något som helst rättsskydd, och icke heller har man tänkt att borttaga de direktiv, som tvinga dessa tredje män ut i svält, nöd och umbäranden. Det skulle kunna angivas en mängd exempel på hur man går tillväga vid dessa tillfällen och hur dessa tredje män behandlas, men det må anstå för denna gång. Vi torde få tillfälle återkomma under riksdagens gång. Men om man nu har den uppfattningen, att tredje man skall ha ett rättsskydd, så borde då de tredje män i första hand få rättsskydd, som drabbas av samhällets egna åtgärder och samhällets egna initiativ, såsom exempelvis dessa metallarbetare, rörarbetare, elektriker och en rad andra, som utan vidare avstängas från samhällets hjälp, då en konflikt bryter ut.

De lagstiftningsåtgärder på det fackliga området, som nu hålla på att förberedas, äro till hela sin karaktär antidemokratiska och fientliga mot det stora flertalet av befolkningen här i landet. Frågan om en utbyggnad av kollektivavtalslagen, som socialministern framfört, har ju redan fått sitt svar, men säkerligen torde det ändå komma fram på ett eller annat sätt, hur denna fråga har behandlats, hur den har lagts upp ifrån början. Så där i hemlighet och bakom de fällda rullgardiner, som man här talat om, skickades frågan om en utbyggnad av kollektivavtalslagen ut på remiss. Jag vägar med mycket stor bestämdhet påstå, att även detta initiativ är antidemokratiskt i högsta grad och att det naturligtvis ingenting har med socialism att göra, lika litet som lagarna mot fackföreningsrörelsen överhuvud taget.

Den nu senast publicerade utredningen om arbetsfredens tryggande hälsades också med tillfredsställelse av det andra stora regeringspartiets ledande man, herr Pehrsson i Bramstorp, som bara uttryckte ett beklagande över utredningens omfattning och ansåg, att det skulle gå för sakta. Han ville, att det skulle gå lika fort, som när det gällde utredningen rörande skyddet för tredje man. Nu tror jag för mitt vidkommande, att det kommer att gå mycket fortare också med utredningen beträffande frågan om arbetsfredsproblemet, ty det herr Pehrsson i Bramstorp vill, är väl förmodligen regeringens lag, och vill han, att det skall gå snabbt och fort, så kommer det så småningom att sättas ganska stor fart på den kommitté, som tillsatts.

Men man måste ställa frågan: vart syftar regeringen med denna nya utredning? Vill man ha arbetsfred, så finnas endast två vägar att välja på, antingen obligatorisk skiljedom eller också ett direkt förbud mot fackföreningsrörelsens verksamhet. Något annat finns icke. Om obligatorisk skiljedom har det motionerats tidigare i riksdagen. Man är således, såvitt jag kan förstå, inne på att genom lagstiftningsåtgärder helt förbjuda fackföreningsrörelsens verksamhet under dess nuvarande former, och det torde väl icke dröja så länge, förrän man är beredd att fastställa den obligatoriska skiljedomen. Man har tagit det i etapper. Först kollektivavtalslagen, sedan

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

lagen om skydd för s. k. tredje man, utbyggnad av kollektivavtalslagen, och så kommer som klimax över det hela den obligatoriska skiljedomen att fastställas genom lag. Så talar man samtidigt om, när man förbereder sådana lagstiftningsåtgärder, att man söker bevara demokratin och att de antidemokratiska krafterna skjutas i bakgrunden. Det skulle väl, förmodar jag, när det gäller detta problem, kunna tagas exempel från Tyskland, där man genom nazismen har infört arbetsfronten. Det borde ju då vara ett idealiskt demokratiskt tillstånd för Sveriges vidkommande att slå in på samma linje, ty i verkligheten leda dessa antidemokratiska lagstiftningsåtgärder, som man här försöker genomföra, till precis samma resultat.

Under debatten här ha vi mött detta problem även på andra områden inom samhällslivet. Statsministern har nu gjort högerns gamla valparoll till sitt partis egendom. »Samhället främst», sade statsministern Per Albin Hansson i sitt huvudtal. Jag har under min politiska verksamhet mött högertalare ute på valmöten under denna paroll »samhället främst». Jag har sett högermän på den senaste tiden till och med gå i gatudemonstrationer under denna paroll »samhället främst», och den har stått på deras valsedlar. Statsministern frågade herr Lindman, om han ville vara med på denna politik, som tar sikte på »samhället främst» och att sedan allting annat skall underordnas denna synpunkt. Ja, vad skulle herr Lindman svara på detta, då herr Lindman med sitt parti under så många, många år har gått fram under parollen »samhället främst»? Han var egentligen svarslös. Tidigare, då samma problem rullades upp i diskussionen, kallades detta för programstöld, men med dylika slagord kommer förmodligen högerpartiet här i landet icke så synnerligen långt, och därför få vi väl bevitna, att det blir en enhetsfront, som kommer att sträcka sig något längre utöver vad nu är fallet, då den omfattar bondeförbundet och det socialdemokratiska partiet. Herr Andersons i Norrköping vackra blomster till statsministern, då han talade om att statsministern hade vuxit med sin uppgift, förmodar jag, var en liten invit till att man skulle försöka inordna sig under partiformeln »samhället främst». Hädanefter kommer väl det socialdemokratiska partiet också att på sina valsedlar, när de gå ut i valkampen, taga den gamla högerkartellbeteckningen och sätta »samhället främst». Det är ju numera dess politik.

Jag skall yttra några ord angående talet om sparsamhet. Under de senaste åren har ju denna fråga stått i förgrunden av diskussionen. Från olika håll i samhällslivet har det talats om sparsamhetens nödvändighet, och det har sparats på ett sätt, så att det snart börjar väcka en större uppmärksamhet, än själva diskussionen om sparsamheten på sin tid gjorde. Här rulla faktiskt miljoner till ändamål, som sannerligen äro synnerligen diskutabla. Jag vill icke i detta sammanhang tala om militärbudgeten, men man vräker faktiskt åtskilliga miljoner ut till improduktiva ändamål, som man behöfde titta litet närmare på. Då existerar ingen sparsamhet, och allt tal om att det skulle sparas, när det gäller sådana frågor, betecknas nästan som samhällsfientlighet, men så snart det gäller sociala frågor, då drar man till tumskrubarna, då skall det sparas. Från borgerligt och socialdemokratiskt håll förklaras mycket ofta, då det gäller sociala reformer, att man icke har råd att genomföra dessa reformer. Var skall man taga medel ifrån, ropas det från skilda håll. Är det någon som ställer frågan: ha vi råd att år efter år låta hundra tusen människor gå arbetslösa eller ha vi råd att låta den uppväxande ungdomen förkvävas under ett system, som icke kan ge dem arbete eller utkomst? Ha vi råd att låta gamla och orkeslösa leva fram sitt liv i fattigdom och elände? Ha vi råd till detta? Den frågan behöver ställas i förgrunden av diskussionen.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det har talats mycket i denna debatt om den sjunkande nativiteten. Jag skall icke ge mig in på det problemet, då motioner framförts om denna fråga. Men jag förstår mycket väl, varför ett sådant problem blivit högaktuellt, då jag tagit kännedom om den politik, som man från samhällets sida fört under de senaste åren. Det överskott av arbetskraft, som fanns i gångna tider inom exempelvis jordbruket, det kunde då med stor lätthet överflyttas till industrien, och om man i våra dagar skulle göra en undersökning och se efter, hur många industriarbetare, som kommit från jordbrukarhem eller från med jordbrukarna jämförliga grupper ute på landsbygden, så skulle man alldeles säkert finna, att en betydande del av industriarbetarna kommit från mindre jordbrukarhem. Nu finnes icke denna utväg längre. Inom industrien gå för närvarande i runt tal 100,000 arbetslösa, som rationaliserats ut från arbetsplatserna och som trängas om de fåtaliga arbetstillfällena, som givas. Jordbrukarnas söner och döttrar, som växa upp, kunna sålunda numera icke erhålla sin utkomst genom arbete åt industriföretag och ej heller inom sin egen näringsgren.

Ni kunna vara övertygade om, mina herrar, att detta är ett verkligt allvarligt problem. Redan nu ha dessa jordbrukarsöner och jordbrukardöttrar, som icke längre kunna vistas i hemmen, börjat vandrigen till storstäderna och till industrisamhällena. Redan nu ha de börjat denna vandring, och var komma de att visa sig? Jo, i de arbetslösa stora skara i storstaden och i industrisamhället, och de komma nog att lämna sitt bidrag till de problem, som samhället har att brottas med. Har man råd att låta 40- å 50,000 unga arbetslösa jordbrukarsöner och jordbrukardöttrar gå sysslolösa och arbetslösa? Man har kanske skickat ut en del av dem, en mycket liten del för övrigt, i reservarbeten, men detta löser icke problemet. Det är ett palliativ, som förr eller senare kommer att få mycket svårartade konsekvenser.

I detta sammanhang måste man också ställa frågan, huruvida arbetslösheten sjunkit i samma utsträckning, som man här talat om, eller icke. Man förklarar, att depressionen givit vika och att bättre konjunkturen blivit märkbara. Ja, det finns stora filosofer, som till och med förklara, att krisen är ett minne blott. Individuellt kan det vara tryggt att hysa en sådan uppfattning, men den har bra litet med verkligheten att göra. Den vackra tavla, som man målar både här i denna remissdebatt och på andra håll, har en baksida, som är anskrämlig och ful, som man dock måste titta på, även om man inte gärna vill det. Jag skall tillåta mig att anföra ett par siffror. År 1929 var socialstyrelsens produktionsindex för tredje kvartalet 3.51 enheter, men samtidigt rapporterades från A. K. 5,050 hjälpsökande arbetslösa. Den senast lämnade siffran angående produktionsindex är 3.63 enheter. Vid samma tidpunkt rapporterade A. K. 90,000 i runt tal hjälpbehövande arbetslösa. Under perioden 1929—1934 har sålunda produktionen ökat kraftigt. Men samtidigt har också arbetslösheten ökat i mycket stor omfattning under denna period. Vad beror det på, att en sådan utveckling gör sig gällande? Jo, jag har redan delvis pekat på det. Jag har också tillåtit mig att peka för förhållandena för ungdomen vid jordbruket. Men vad har man gjort för att komma till rätta med detta problem och dessa förhållanden? Knappast någonting. Den så kallade jordbrukshjälpen har icke inverkat i riktning att skapa arbetstillfällen för arbetslösa jordbruksarbetare. Och det arbetsmonopol, som uppstått genom arbetslöshetskommissionen, har i själva verket förvärrat situationen. Det är icke så länge sedan en del entreprenörer vid vägbyggen höll en konferens — i Örebro tror jag det var — där de gjorde en del uttalanden. Där meddelades från denna entreprenörkår, att både de och deras arbetare hade blivit arbetslösa genom arbetslöshetskommissionens ingripande. Men icke nog därmed. De meddelade också, att de hade maskiner för stora värden, som nu stå i magasinerna

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

landet runt och hålla på att rosta ned, därför att detta arbetsmonopol, arbetslöshetskommissionen, hade slagit under sig så gott som alla vägarbeten. Både entreprenörerna och deras gamla arbetarekår hade skickats ut i arbetslöshet, och i stället hade man använt en sådan metod som att skicka ut kontorister och metallarbetare eller andra yrkesmän att bygga landsvägar här i landet. Då säger man från regeringshåll: Det är en alldeles ypperlig politik detta. Jag har fått ett brev från en arbetslös, som har varit ute på vägbyggen. Han har litet sakkunskap, även om han icke skulle hava någon finare titel. Han skriver följande: »Vad som mest förvånar oss arbetslösa och reservarbetare är det, varför alla arbeten, som numera igångsätts, ovillkorligen skola anses som nödhjälpsarbeten och utföras genom arbetslöshetskommissionens regi med mindervärdiga löner. Då för omkring 25 år tillbaka i tiden också järnvägar byggdes, ansågos dessa företag vara fullt produktiva. Så ej nu, då landsvägar ersätta järnvägar i mycket stor skala. Landsvägar, som måste utföras, skola nu byggas under arbetslöshetskommissionens regi.» Han tillägger litet längre ner i sin skrivelse: »Detsamma är det också på andra områden. Nu har man talat om att idrotten har haft en mycket stor kulturell betydelse, både i fysiskt och annat avseende. Men skall man bygga en idrottsplats, så nog skall arbetslöshetskommissionen hava arbetsmonopolet på arbetsplatsen, och någon annan kan icke få utföra arbetet.»

På detta sätt räknar denne arbetslöse upp arbetsfrågor och arbetsproblem från plats till plats och inom skilda industrier och industrigrenar. Skall ett sådant system få fortsätta, då är det självklart, att det måste hava en mycket, mycket stor antidemokratisk betydelse och antidemokratisk inverkan. Och det kommer att leda till ett sådant system, som kanske icke statsministern eller regeringen önskat sig. Men det kommer ovillkorligen att leda dithän.

Vill man icke se, som sagt, denna sanning i ögonen nu, torde man en vacker dag vakna upp med förskräckelse. De senast publicerade arbetslöshetssiffrorna giva ett ganska klart besked om den utveckling, som vi nu genomlöpa. Den senaste statistiken visar, att arbetslösheten ökats inom beklädnadsindustrien, livsmedelsindustrien och textilindustrien. Därtill har arbetslösheten ökats inom vissa hantverksbetonade industrier. Men om det är så, att arbetslösheten nu börjat öka inom de industrier, som omedelbart och direkt hava med folkförsörjningen att göra, då är det naturligt, att man redan nu står inför en sådan situation, där en kris knackar på dörren, hårdare och fruktansvärdare än någon annan kris. Ty kunna ej människorna köpa textilvaror, livsmedel eller konfektionsvaror, beklädnadsvaror, skodon o. s. v., så kunna de icke köpa rostfri plåt eller råvaror för att bygga sig egna hem eller liknande. Det kommer snart att inverka på de tyngre industrierna, och krisen börjar snart att göra sig gällande.

Här har talats om »samhället främst», som skulle vara själva nyckeln till den politik, som man skulle föra från riksdagens sida. Jag vill för mitt vidkommande säga, att nyckeln borde vara: Öppna dörrarna för en arbetspolitik, som ger folket arbete och en hederlig utkomst, som det kan försörja sig på, så att det slipper springa i fattigvårdens och arbetslöshetskommissionens trappor och hämta understöd. Det finnes arbetsmöjligheter, därom råder intet tvivel. Men att lägga dessa arbetsmöjligheter under ett statsmonopol i form av arbetslöshetskommissionen, det är misslyckad politik. Det är en farlig politik, som kommer att hämnas sig.

Regeringen har också, då den har fört denna politik på andra områden, sökt att knappa in på möjligheterna för en bättre tingens ordning. När man granskar åttonde huvudtiteln, frapperas man omedelbart av hur ytterst litet intresse man visat exempelvis folkskolan, den skola, där den stora mängden

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
av folkets barn skall uppfostras och få sin lärdom. Om man ser på det ämne, som jag närmast tänker på, nämligen slöjden, vilket ämne väl i dessa dagar av stor ungdomsarbetslöshet har sin särskilda betydelse, är det så att medan arbetslöshetskommissionen anordnar till och med speciella yrkeskurser, göras stora indragningar på skolslöjden. Föregående år, eller rättare sagt 1933, minskades antalet slöjdvärdningar inom folkskolan över hela landet med icke mindre än 1,000 avdelningar. 1,000 slöjdvärdningar drog man sålunda in under år 1933, och de, som voro kvar, fingo sitt timantal nedsatt ganska betydligt. Det betonades då, att det var en provisorisk anordning, som skulle bort, bara tiderna bleve bättre. Ja, nu har det gått två år, och när man studerar åttonde huvudtiteln, tycker man ju, att tidpunkten nu borde varit inne att åter sätta dessa 1,000 slöjdvärdningar i gång ute i folkskolorna landet runt. Man tycker också, att tidpunkten nu varit inne att giva ett större anslag till denna verksamhet. Skolöverstyrelsen har begärt, att antalet slöjdtimmar skulle ökas. Det är en mycket blygsam begäran. Det har ju också krävts en anslagshöjning på 116,000 kronor. Statsrådet och chefen för detta departement finner till och med den blygsamma summa, som här har talats om, för hög och anvisar endast 34,000 kronor utan att på något sätt motivera den nedprutning, som i själva verket har skett. Statsrådet menar tydligen, att har man bara en gång lyckats försämra folkskolans arbete på detta område, slöjdområdet, så skall denna försämring bestå för tid och evighet. Han tycker, att det är billigare förstås att anordna arbetslöshetskommissionens kurser senare än att giva anslag till folkskolans slöjdvärdningar. Det där är en politik, som man ungefär kan karakterisera med det gamla ordspråket: Man silar mygg och sväljer kameler. Det ser nästan ut, som om ecklesiastikministern skulle hava större intresse för biskopar, präster, svenska psalmboken, frälsningsarmén, franska skolor, nunnor och grekiska än för den svenska folkskolans slöjdvärdningar, som torde vara en av de viktigaste avdelningarna, då det gäller arbetet i nuet för ungdomen, så att den redan från början får lära sig arbeta, får lära sig ett yrke o. s. v. Här kommer man, som sagt, på ett sådant område och prutar ned till det minsta möjliga, och sedan vräker man ut miljoner till arbetsmonopolet, arbetslöshetskommissionen. Det är en politik, som måste få ett slut. Vi kunna icke från det socialistiska håll jag representerar giva regeringen några som helst blommor för den politik, den har fört i detta avseende.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Osberg: Herr talman! De flesta av de talare, som yttrat sig här under denna remissdebatt, hava framhållit, hurusom konjunkturläget i någon mån förbättrats. Det är ju gott och väl, men på samma gång måste man nog taga detta med en ganska stark reservation. Ty det är givet, att de stödåtgärder, som riksdagen har gått in för under de senaste åren, hava i rätt stor utsträckning hjälpt upp konjunkturläget.

Det är ju på det sättet med denna kristid, att den har krävt stora offer. Jag tillåter mig säga vad jag för två år sedan här uttalade gentemot högerns främste man, när han klandrade den sittande regeringen för de höga anslag den äskat. Jag sade då, att det beror icke så mycket på vad en regering äskar och vad som beslutas, som desto mera på hur dessa pengar användas. Mot användningen av de stora summorna har man naturligtvis att göra rätt starka invändningar. Men därutinnan är icke enbart regeringen skyldig, utan det kan man även tillskriva riksdagens uraktlåtenhet att se till, att medlen blivit använda på det mest effektiva sättet.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

När de talare, som jag här åberopat, nämnt om det bättre konjunkturläget, så var det egentligen det, i stort sett, som gav mig anledning att begära ordet. Det är nämligen så, att i den provins jag representerar, där se vi icke ännu någon nämnvärd ljusning i konjunkturläget. Där finnes, som vi känna till, en industri, nämligen stenindustrien, som icke synes kunna komma på fötter igen. Jag skall emellertid senare återkomma till det spørsmålet.

Innan jag går dit, vill jag nämna något om de arrendesmåbruk, som vi beslöto oss för i fjol, nämligen ett hundratal, som skulle upprättas under innevarande budgetår. Det är ju helt naturligt, att när man tillhör en av de i arbetslöshetshänseende värst lottade provinserna i landet, hade man väntat sig, när det beslutet fattades, att vederbörande, som hava med anskaffningen att göra, skulle vända sig till Bohuslän, så att vi åtminstone fått några av dessa jordbruk till denna provins. Men det har ingalunda blivit fallet. Det är ett stort antal unga män, som tidigare varit inne i stenindustribranschen och blivit arbetslösa, och som varit på arbetslöshetskommissionens arbeten och andra nödhjälpsarbeten men tröttnat och som kommit och frågat mig: Vad blir det av de beslutade arrendejordbruken? Kunna icke också vi få en chans och få möjlighet att erhålla ett sådant? Jag får lov att säga, att jag vet icke vilken metod som användes, om det är den tillsatta nämnden, som annonserar dessa färdiga hem, eller om det är någon annan. Men jag har icke varit i tillfälle att se vare sig i pressen eller annorstädes, att det blivit någon hembjudan gjord i vår provins att söka till dessa arrendejordbruk. Eller är det kanhända så, att de bara annonseras i den provins, där de skola förläggas?

Nu har ju regeringen även i år kommit fram med en antydan i statsverkspropositionen, och denna antydan pekar på, att jordbruksministern även för nästkommande budgetår tänkt sig ett tillskapande av ytterligare 100 jordbruk. Jag sade i fjol här under den debatt, som då fördes, att dessa 100 småbruk vore liksom en droppe i havet. Nu vill jag ju säga, att jordbruksministern fick ett gott stöd av jordbruksutskottet, som ansåg, att detta borde vara att pröva sig fram, huruvida den föreslagna formen vore lämplig eller icke. Jag framhöll även då, att det är ingen nyhet i landet, att man har arrendejordbruk. Det borde även sammanfalla med den sittande regeringens principer, att formen vore sådan. Formen för tillkomsten av dessa jordbruk anser jag också för min del vara den rätta. Och med de utsikter, som arrendatorerna hava att sedermera, om de visa sig kapabla, kunna förvärva dessa jordbruk med äganderätt, så är det ingenting att säga om detta. Jag är bara ledsen över, att icke herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet kunnat förmå sig att öka ut detta antal väsentligt. Det har icke stor betydelse att frambringa endast ett hundratal per år. Man ser ju, huru ansökningarna, ehuru utannonseringen varit mycket sparsam, givit till resultat, att det är ett femtontal, som sökt till *varje* jordbruk.

Nu har en ärad kammarledamot jämte mig framfört en motion, däri vi hemställa att åtminstone få riksdagen med på att i år anslå medel till 250 stycken jordbruk. Då hoppas jag verkligen — det vill jag särskilt adressera till jordbruksministern — att man icke glömmet bort den provins, som är värst ansatt av arbetslösheten, utan åtminstone undersöker, om det icke går att få fram några sådana jordbruk där nere.

Jag kan säga statsrådet, att en av hans partivänner, som är landstingsman i Bohuslän, föreslog i landstinget, att man borde tillsätta ett välfärdsutskott. Landstinget gick med på det yrkandet och uppdrog åt förvaltningsutskottet att fungera som sådant. Samme man, som även är ledamot av denna kammar, har i detta välfärdsutskott motionerat, att man skulle söka pressa på, så att man kunde få fram flera arrendejordbruk. Jag har velat säga detta

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

som stöd för den uppfattning jag i många år framfört om detta. Jag har sagt förut från denna talarstol, att de pengar, som användas på det sättet, icke bleve bortkastade. Jag sade för några minuter sedan, att jag satte i fråga, huruvida dessa pengar till arbetslöshetens bekämpande användes förnuftigt. Jag försäkrar herrarna, att hade dessa miljoner, som anslagits för arbetslöshetsändamål, i stor utsträckning kommit ett sådant ändamål som arrendejordbruk till godo, så hade vi, åtminstone i Bohuslän, icke haft så stora bryderier för de arbetslösa. Och jag kan försäkra både regeringens ledamöter och kammarledamöterna här, att folket ute i bygderna skulle uppskattat detta alldeles oerhört. Dessa unga män, som nu hava skickats från den ena arbetsplatsen till den andra för att få arbete under A. K:s regi, hade uppskattat, om de kunnat få en mera stabil och självförsörjande sysselsättning. Jag hoppas nu, att när jordbruksutskottet kommer att behandla de framställningar, som blivit gjorda om utökning av dessa hem, utskottet icke kommer att se alltför njuggt på dessa spörsmål. Om man jämför med vilka oerhörda summor, som nedläggas på förbättringsarbeten inom städerna, så kan man mången gång undra, om det kan vara så nyttigt att nedlägga kapital på sådant. Men det är en styrka, mina damer och herrar, om man nedlägger kapital i bygderna och skapar nya hem och utkomstmöjligheter där. Det är någonting, som blir bestående, vilket man däremot icke alltid vet, då det gäller nedläggande av kapital till motsvarande ändamål i de större städerna, där det nog förekommer en hel del slöseri.

Jag sade, att Bohuslän är för närvarande troligen sämst lottat, då det gäller arbetslösheten, och detta är med all sannolikhet beroende av en åtgärd, som nyligen vidtagits, nämligen utfärdandet av exportförbud på gat- och kantsten. Tvenne talare före mig, som från denna plats omnämnt detta, hava ställt sig frågande, huruvida detta vore lyckligt eller ej. Själv har jag från början icke haft någonting emot, att det vidtogs en reglerande åtgärd på detta område. Men man kan reglera på många sätt, och det sätt, som i detta fall tillämpats, har jag aldrig kunnat förlika mig med. Och ännu så länge har jag icke funnit någon, som kunnat sakligt motsäga detta. Det tydligaste beviset för att min uppfattning är riktig torde vara, att Norge har kunnat driva stenhuggerirörelse med rätt stor framgång, under det att vi i »de stora möjligheternas land», när det gäller granit, icke i nämnvärd omfattning kunnat driva sådan rörelse. Själva metoden är litet konstig. Man har ju här talat om både det ena och det andra, och man har även talat om karteller och monopol. Man kan säga, att det är ett nytt slags monopol, som kommit att inrättas för denna stenhuggerirörelse.

Jag har icke tagit upp detta spörsmål för att enbart klandra, ty det som är gjort är gjort, brukar man säga. Det är närmast för att resonera med regeringen, om det icke vore lämpligt att här slå in på en annan bog. Min tankegång är härvidlag icke främmande för herr handelsministern; jag har tidigare resonerat med honom härom privat och på ett offentligt möte. Att här utfärdats exportförbud har jag i och för sig icke haft någonting emot, därför att jag ansett, att skulle man kunna åstadkomma någon reglering, så var det väl en tvingande nödvändighet att göra detta. Men jag anser, att det hade varit lämpligt, om man verkställt en särskild prövning beträffande var och en, som haft möjlighet att försälja sten till utlandet. Man hade exempelvis kunnat uppdraga detta åt kommerskollegium, eller man hade kunnat låta Kungl. Maj:t använda sig av annan myndighet för granskning av inkomna order. Jag menar med andra ord, att om jag eller någon annan hade haft förbindelser i England, Frankrike eller Belgien och kunnat göra upp om en förmånlig order därifrån, så skulle vi fått komma in till vår regering och säga: vi kunna sälja

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

10,000 eller 25,000 ton sten; vill ni vara vänlig ge mig licens på detta. I dylikt fall anser jag, att det hade varit rimligt begärt, att man kunnat få en sådan licens. Nu är försäljningsrätten förbehållen en kartell, och denna kartell har så att säga självadlat sig genom att tilldela sig själv kvoter inom en hundraprocentig ram. Det är tre större firmor, som hava beslutanderätten. De hava nämligen så stort kvotantal, att deras röster dominera över de andra, både större och mindre. Då förstår man ju, i vilken riktning det går. De firmor, som komma ned till så låg kvot som en eller en och en halv procent, äro fullkomligt utom räkningen. Jag vill inte tro, att detta varit avsikten från regeringens sida, men det kan hava varit en avsikt från de större företagarna att få bort de små.

Av de tre större firmorna är den ena indirekt en utländsk firma. Den man, som är chef för detta bolag, är också undersåte i ett annat land än vårt. Han sitter det oaktat med i kartellens styrelse, vilket man kan anse vara litet anmärkningsvärt. Sedan har det skett en klassificering av firmorna; de som varit av mindre omfång hava kallats för outsiders, vilket jag vänt mig emot på det allra skarpaste. Detta är ju eljest en term, som användes om utlänningar, och dessa, som här kallas outsiders, äro samtliga svenskar. Men sådana, som mer eller mindre äro anknutna till utlandet, hava ansetts vara prima män där uppe i toppen.

Det lämpligaste vore, om man, såsom jag redan framhållit, kunde få det ordnat så, att man i varje särskilt fall, oberoende av vem som anskaffat beställningen, kunde få licens. Vi ha i Bohuslän världens största granitfyndighet. Det är ju trevligt, att vi kunna skryta med att ha någonting, som är det största i världen. Och vi ha de bästa möjligheter, som kunna tänkas, för stendrift. Under sådana förhållanden är det väl ändå märkvärdigt, att vi fått så gott som lägga ned vår rörelse, under det att våra grannländer kunna driva liknande verksamhet.

Vissa krafter inom stenbranschen hava arbetat febrilt för att få denna kartell bildad, och man har därvid haft så brått, att man icke haft tid att egentligen tänka på, vad konsekvenserna skulle bli. Från början hade man tänkt sig att få med även Norge och Finland, och under sådana förhållanden hade det varit någon mening i, att vi fått en sådan kartell här i Sverige. Men det var en sådan brådska, att man icke kunde vänta, tills man gjort upp med norrmännen och finnarna. Nu har jag vecka för vecka från intresserat håll hört, att nu äro norrmännen snart färdiga. Nå, när komma de? Ja, man vet icke, när de komma. Och i ett avseende skilja sig förhållandena i Norge från våra. Regeringen där vill icke avgöra denna fråga utan säger, att den måste dragas inför stortinget. Jag kan icke undertrycka den anmärkningen, att jag anser det varit riktigtast, om den sittande regeringen även här fört frågan till riksdagen. Då hade man åtminstone vunnit, att saken icke blivit avgjord i förhastande.

Men jag har redan sagt, att det är icke så mycket att säga om detta nu. Nu gäller det framtidsutsikterna. Och frågan är allvarlig; den ena kommunen efter den andra står på huvudet, och ändå har man icke kunnat få någon hjälp, som är fullt effektiv, churuvil man måste säga, att en massa pengar gått åt där nere. Men det har varit för att bygga vägar, d. v. s. riva upp gamla vägar och bygga nya i stället, den ena efter den andra. Det har med andra ord icke alltid varit så nyttiga arbeten, som man hade önskat. Men nu kommer spörsmålet, huruvida det skall bli någon uppgörelse med Norge. Ja, icke är det troligt, men huru skulle i så fall denna uppgörelse ske? När det gjordes upp beräkningsgrund för kvotfördelningen mellan firmorna, gick man tillbaka åtta år i tiden. På den tiden hade de stora firmorna mycket att göra men de små

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

firmorna litet. Men allt eftersom konjunkturerna försämrades sackade det av för de stora firmorna, och de små arbetade sig upp. På grund av den beräkningsgrunden blevo emellertid de små firmorna satta tillbaka, och de stora firmorna lyftes upp. Under den tid, som gått, hava norrmännen hunnit förbi oss på detta område, och jag har sett av flera norska tidningar, att om det nu skulle bli en uppgörelse med Sverige, måste denna ske på det sättet, att man tar hänsyn till de nuvarande förhållandena, säga norrmännen. Då frågar man sig: vem skall göra upp? Skall det vara den sittande regeringen eller myndigheterna eller männen i kartellen? Ja, huru det än blir därmed, hoppas jag verkligen, att man icke säljer sin förstfödsrätt för en grynvälling, ty det skulle vara absurt att taga hänsyn till ställningen nu. För det första hava vi ju haft åtta tusen stenhuggare i Bohuslän tidigare, medan det kanske är två å tre tusen i Norge, så att relationen är där helt annorlunda än såsom norrmännen synas vilja ha det.

Jag vill närmast till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet hava riktat denna maning att vara på sin vakt, då det gäller uppgörelse med Norge, därest det över huvud går att få en sådan uppgörelse till stånd. Skulle detta icke lyckas, så vore det bäst, att man snarast möjligt sprängde sönder denna kartell, så att man i varje särskilt fall kunde bevilja licens.

Jag kan här nämna ett analogt fall. Under kriget förekom en rätt stor export av hästar från Sverige. Och då lade man den rörelsen så, att den, som ville exportera hästar, gjorde en framställning till regeringen därom. Ansåg då regeringen denne person vara så vederhäftig, att man kunde anförtro honom ett dylikt uppdrag, så fick han det. På samma sätt anser jag, att granskningen av ansökningar om att få exportera sten kunde äga rum. Regeringen eller den myndighet, som regeringen i sitt ställe utsåg, hade då fullkomligt i sin hand att pröva, vad som kunde anses vara skäligt pris, huruvida vederbörande kunde betala arbetarna deras avtalsenliga lön, huruvida förvaltningskostnaderna kunde anses tillräckliga för den som övervakade detta o. s. v. Då vore allan rättfärdighet uppfylld.

Jag vill vädja till herr handelsministern, att man går in för en liknande princip på ena eller andra sättet här. Nu har denna kartell icke haft någonting att göra under, jag tror, ett och ett halvt år. Den enda beställning den fått var en sådan, som en liten firma innehade. Denna firma blev nekad licens, och så lämnades denna beställning på 25,000 ton ut till kartellen. Men av denna leverans skänkte kartellen, har det sagts mig, 7 % till Norge. Om detta var för att så att säga gjuta olja på norrmännen vet jag icke, men det förefaller mig, som om det var att dela med sig litet i onödan. Det var fullkomlig stagnation på marknaden, och då hittade kartellen på att av regeringen begära ett lån på 2 miljoner kronor. Den man, som haft mest med detta att göra, nämligen kommerserådet Matz, vände jag mig till och frågade, huru detta skulle ordnas. Härpå fick jag till svar, att det var en fråga, som skulle gå till riksdagen för att man skulle få fart i stendriften. Då frågade jag honom, om det var meningen, att man skulle hugga för lagring, eller om man skulle försöka få order. Han svarade, att det var meningen försöka få order för att på det sättet få fart i det hela. Men vi ha icke mig veterligt fått några order, och nu hugger man på lager. Och vad jag anser vara egendomligt i bestämmelserna är, att man skall hugga sådan sten, som vanligen gått till export. Det förstår ju herr handelsministern och varenda en här i kammarerna, att få vi hugga upp några högar sten enligt de dimensioner, som man tidigare varit van att köpa från Holland eller Belgien, så kommer man alltid att finna fel på denna sten och bjuda underpris. Härmed äro vi inne på dumpingprincipen även på detta område.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

När kartellen nu fick detta lån, hade det därför varit lämpligare, att det satts som villkor, att man skulle hugga s. k. smågatsten, som med fördel användes till landsvägar. Då hade förlusten icke behövt bliva så stor; de två miljoner kronor det här är fråga om, får nog svenska staten räkna med att förlora. Det vore väl, om vi sluppe ifrån den förlusten, men jag tror inte det går.

Jag hoppas, att den sittande regeringen är vänlig beakta ytterligare ett spörsmål som kan lindra arbetslösheten. Det är ett spörsmål, som sammanhänger med de svårigheter att förflytta familjer ut till andra orter i landet. Jag skulle med anledning härav vilja rikta en vördsam hemställan till regeringen, att vi finge fortsätta med vår kanalisering dels av inomskärsfarleden och dels av inseglingssälskan till Uddevalla. Det gäller farleden genom Ellösfjorden—Havstensfjorden—Malö—Björnö och Nötesunden. Sotenkanalen är nu nästan färdig. Den har varit ett gott handtag åt oss bohuslänningar, och vi hava varit synnerligen tacksamma mot både regering och riksdag för att de gått med på detta. Arbetena ha visat sig gå bra; det har varit skickligt befäl och skickliga arbetare, och kostnaderna hava vida understigit de beräknade, vilket ju också är tillfredsställande. Det hela kommer att bliva till stor fromma för bohuslänska fraktfarten och för fiskarbefolkningen. Nu önska vi att få fortsätta med de arbeten, som jag nu antytt. Jag har varit i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och talat med vederbörande, som hava med saken att göra, och de säga, att den del beträffande inomskärsfarleden, som närmast är avsedd att komma till utförande, är farleden Sannäsfjorden—Isvikskilen. Man ämnade skära av ett snitt för att undgå den fruktade Tjurpannan i norra Bohuslän. Det uppgavs, att dessa förslag hålla på att justeras, och att man hoppades, de skulle kunna komma till utförande under den allra närmaste tiden. Vi hade, några representanter för Bohuslän, ett samtal i går med kommunikationsministern, och han lovade att göra sitt bästa. Jag hoppas, att han får kamraterna i regeringen med sig, så att de arbetare och deras befäl, som nu bliva entledigade från arbetet på Sotenkanalen, kunde få fortsätta med dessa betydelsefulla arbeten. Vi kunna icke med blida ögon se, att vi få betala ut det ena hundratusentalet kronor efter det andra i form av kontantunderstöd och skicka vårt folk över hela riket till dessa nödhjälpsarbeten. När man har sådana arbeten på hemorten, som man anser lämpliga, nödiga och nyttiga, vill man gärna få lov att låta dem arbeta där, varest de ha sina hem. Bohuslän är ju dessutom en dyrort, och därför få de vid arbete där något mera betalt, än om de skola fara omkring på vägarbeten på annat håll. Nu finns det till förfogande åtskilliga hundra man kvalificerat folk för kanaliseringsarbeten, och då hoppas jag verkligen, att regering och riksdag äro vänliga beakta detta.

Jag har, som herrarna här hört, icke på något sätt velat klandra regeringen; vi äro medansvariga litet var. Men jag hoppas, att det jag här anfört, skall vinna beaktande. Man är tvungen att få en bättre ordning på detta, och framtiden torde komma att ge mig rätt i de synpunkter, jag här framfört.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ekman**: Herr vice talmän! Det har från ett par talare tidigare under årets remissdebatt och senast från herr Osberg förts på tal de svåra förhållandena inom Bohuslän för stenindustrin i allmänhet och främst velat se orsaken till dessa förhållanden i de verkningar, som den sedan hösten 1933 i kraft varande exportregleringen för gat- och kantsten skulle åstadkommit. Det synes mig, som om talarna hade något rört sig i periferien. De ha sett på ett fall; man får ett brev, man

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

är tacksam för att få en liten hjälp till ett anförande och har mera bortsett från vad som har föranlett denna exportreglerings införande.

Det är för denna kammars ledamöter icke obekant, hurusom sedan många år tillbaka besvärligheterna för stenindustrin i Bohuslän och på många andra håll i vårt land blivit värre och värre. Dessa besvärligheter hava icke förorsakats av några åtgärder inom landet, utan däraf, att det har varit en minskad efterfrågan här hemma och ute i världen på vår gatsten och likaså på kantsten. Rätt tidigt medförde detta, att riksdagen beviljade mycket stora anslag för lagerhuggning av sten. Den vägen till hjälp hade emellertid relativt snart löpt till ända, och man övervägde då andra åtgärder. En sådan åtgärd var år 1929 stenindustriens egna ansträngningar att genom en bättre organisation, en enhetlig plan för arbetet, billigare försäljningskostnader nedbringa priset på gat- och kantsten, så att stenen bleve konkurrenskraftig jämförd med andra vägbeläggingsmaterial. Den senaste krisen bröt in ungefär samtidigt som denna överenskommelse inom stenindustrin träffades, och de goda verkningar, man hade väntat av den frivilliga överenskommelsen, uteblevo. Stenindustrin var allt fortfarande i en besvärlig situation.

Under tiden uppdöko i vårt land från andra länder s. k. uppköpare. De köpte hos lantbrukarna, hos handlandena o. s. v. de partier sten, som eventuellt kunde finnas. De som hade huggit stenen voro icke stenindustriföretag, det var i stor utsträckning lantbrukare och sådana som ägde berg och som sysslade med denna verksamhet under vintrarna. Vid dessa uppköp pressades stenpriserna oavlatligt nedåt. Arbetstiden för dem som höggo stenen blev längre både per dag och vecka räknat, samtidigt som inkomsten blev mindre. Detta gjorde, att den överenskommelse, som träffats mellan stenindustriens vanliga utövare, uppsades på hösten 1932 och utlöpste med årsskiftet. Vid den tidpunkten blevo förhållandena ännu sämre. Redan den 20 oktober 1932 gjorde stenindustriens intressenter — jag menar icke bara arbetsgivarna utan även arbetarna — en propos hos regeringen om dess medverkan för att på nytt söka sammanfoga de intressen, som hade blivit splittrade. Vi ansågo oss icke kunna besluta om en sådan sak utan en undersökning; en sådan kom också till stånd, och det var först på hösten 1933, som denna exportförening konstituerades och förordningar i behövlig utsträckning utfärdades.

Så långt ifrån att regeringen har haft någon onödig brådska, som herr Osberg vill göra gällande, så togo vi en rätt grundlig tid på oss för att innan några åtgärder beslutades kunna lära oss hela problemet. Avsikten med denna exportförening var precis densamma som med den tidigare frivilliga sammanslutningen. Man ville åstadkomma en kontroll över priserna på exporten, man ville åstadkomma förenklade tillverkningsmetoder, man ville skapa en enhetligare och billigare försäljningsorganisation på utlandet, allt i det syfte jag förut uppgivit för den frivilliga sammanslutning, som då verkade. Till denna exportförening ägde varje företag, som sysslade med gat- eller kantstenshuggning, rätt att inträda på lika villkor. Jämlikt föreningens stadgar äga nya företag inträde på lika villkor som äldre företag. Det ligger ju i sakens natur, att den som inom denna förening sysselsätter, låt mig säga, 1,000 arbetare, har något mera att säga till om rörande exportföreningspolitiken än den som sysselsätter 5 arbetare, så mycket mer som denne, som sysselsätter 5 arbetare, naturligen endast gör det periodvis, medan hos de större företagen arbetet vilar på en mera stabil grund. Det kan därför icke ligga något av orättvisa eller orättfärdighet i dessa bestämmelser.

Jag kan tyvärr icke här i kammaren redogöra för de förhandlingar, som för närvarande pågå med vissa grannländer rörande stenexportens reglering genom samfällda åtgärder för att uppnå förbättrade resultat för de inom sten-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

industrien anställda. Jag beklagar, att jag icke kan i det fallet använda kammarens talarstol såsom plattform för en polemik med herr Osberg. Ty det förhåller sig ingalunda på det sättet, som herr Osberg tycker sig hava anledning att vilja upplysa kammarens ledamöter om. Det är i stället snarare på det sättet, att det verkliga förhållandet närmast är motsatsen till vad herr Osberg här framhöll.

Nu har i riksdagen tagits upp ett speciellt fall. Det gäller avslaget på den framställning som gjorts från ett s. k. kooperativt stenhuggeriföretag i Bohuslän, i Håle. Ja, det är riktigt, att en sådan framställning har förelegat, och det är riktigt att den icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Detta s. k. kooperativa företag bildades för ett par veckor sedan, och när det bildades, var här en holländsk uppköpare och sade, att nu har jag 5,000 ton sten, som jag kan placera på vissa villkor. Dessa villkor inneburo, att arbetskostnaden för stenen underskred vad stenindustriarbetareförbundets avtal med arbetarna berättigar dessa till i arbetslöner. Exportföreningen här i landet har konkurrerat med denne holländske medborgare om denna order på 5,000 ton utan att få den. Detta var emellertid ett utbud under hand. Nu har denna herre tidigare själv haft tillverkning av sten. Han ägde två stora stenföretag nere i Bohuslän, men i samband med exportföreningens bildande sålde han sina företag och märkligt nog till delägare i exportföreningen. Det är sålunda icke riktigt, när man säger, att här föreligger ett kontrakt på 5,000 ton sten, ty denne uppköpare har begärt att för att kontraktet skulle träffas, skulle det nybildade kooperativa företaget visa att det hade exportlicens för denna order. Om regeringen hade beviljat denna ansökan om exportlicens, skulle regeringen hava medverkat till återinförande av en sådan tingens ordning inom stenindustrien i Bohuslän, som exportföreningen har tillkommit för att definitivt avskaffa. Några flera arbetstillfällen hade ej heller uppkommit genom ett bifall till framställningen, ty andra stenarbetare i Bohuslän hade därmed förlorat fördelaktigare arbetstillfällen. Jag kan sålunda icke finna, att från regeringens sida de bohuslänska stenarbetarna hava vederfarits någon som helst orätt med avslaget, ty den order, som i detta fall föreligger i marknaden, föreligger under sådana prisförhållanden, att den icke bör placeras här.

När det sedan talas om besvärligheter inom stenindustrien, så är jag den förste att vitsorda dem, men jag tycker, att det är angeläget att för kammarens ledamöter framhålla, att arbetstillgången bland stenindustriens arbetare i Bohuslän under de senaste fem åren icke varit så riklig som den synbarligen kommer att bli innevarande vinter. Arbetstillgången utgöres dels av en lagerhuggning — det medger jag, men den blir denna vinter av mindre utsträckning — dels utgöres den av redan kontrakterade order från utlandet. En av dessa order är så att säga en fortsättning på den kantstensorder, som ett grannland hade under år 1934 och som mycket har oroat stenhuggarna i Bohuslän. Dessa förbättrade förhållanden inom stenindustrien i Bohuslän äro en direkt följd av den beslutade exportregleringen. Om riksdagens ledamöter låta denna reglering fortgå så ostört som möjligt och icke oroa den i onödan genom att gå in på förhållandena i våra grannländer, kommer detta att bli till gagn för de bohuslänska stenhuggarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Om jag begärt ordet så sent under debatten, så är det närmast därför, att själva budgeten relativt litet varit under diskussion i kamrarna. Men det är uppenbart, att själva finansieringen bygger på det ekonomiska livets nuvarande läge och utsikterna för framtiden, och då är det också naturligt, att en diskussion om själva statsverkspropositionen har vidgat ut sig till en diskus-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

sion om hela vår ekonomiska politik. Det är icke för att tillägga mycket i sak till vad statsministern under flera anföranden här har yttrat för att klarlägga regeringens uppfattning på den punkten, som jag här tagit till orda — ehuru jag även i det fallet skall säga något litet — utan därför, att det är tydligt av de senare anförandena, att trots statsministerns klara deklARATIONER många åhörare fortfarande kunna tala om, att det råder oklarhet om den allmänna uppfattning, som präglar regeringens ekonomiska politik. Dessutom har under debatten kastats fram så pass mycken kritik av vissa förslag till utredningar om nya statsmonopol, att jag även på den punkten anser det lämpligt att lämna vissa upplysningar.

Jag skall emellertid börja med några ord om det statsfinansiella läget. Jag tror nog, att herr Carlström gav uttryck åt en mycket allmän uppfattning, när han sade, att man är nöjd med att budgeten kunnat balanseras utan nya extraordinära lån och utan skattehöjningar, men att själva omfattningen av denna budget och utsikterna t. o. m. för stigande statsutgifter måste väcka oro. Jag skall i fråga om budgetens balansering därför icke säga något annat än en liten replik till herr Ivar Anderson, som var inne på frågan om den nya fastighetsfonden. Till min glädje ansåg han denna vara ett framsteg i själva det budgettekniska, men han uttalade dock, om icke vissa farhågor, så i alla händelser en uppmaning, att vi skulle mycket noga granska den del av förslaget, som innebär, att man skulle kunna göra kapitalökningar för husbyggnader för statens räkning med hjälp av lånemedel. Vad jag vill påpeka är, att herr Ivar Anderson nog icke uttryckte saken riktigt, då han nämnde, att man måste läsa mycket uppmärksamt för att upptäcka denna mycket viktiga punkt i »För flera huvudtitlar gemensamma frågor». Det är tvärtom så, att vi gjort ett försök att mycket klart skilja på de allmänna argumenten för att på detta sätt bokföra statens egendom och fasta anläggningar som tillgångar, som man skulle kunna redovisa, ett önskemål som måste vara gemensamt för alla; vi ha försökt att noga skilja detta från den frågan — där naturligtvis delade meningar kunna råda — huruvida de medel, som anslås till denna fond för att bygga nytt, skola tagas av lånemedel eller skattemedel. Jag uttalar i denna proposition, att jag anser att det finns goda skäl för att anse det förenligt med sunda budgetprinciper att använda lånemedel, när i fråga om denna fastighetsfonds konstruktion det är förutsatt, att man skall företaga en årlig avskrivning, sålunda upplägga en amorteringsfond, som gör att kostnaderna bli fullkomligt täckta. Men jag tillfogar, att på den punkten kan man naturligtvis ha delade meningar, och det är ingenting som hindrar, att riksdagen, om den finner det lämpligt, i stället för lånemedel på denna punkt använder den gamla metoden att anslå skattemedel, vilket naturligtvis kommer att innebära en dubbel säkerhet, eftersom man då skulle få dels skattemedel till nya hus och dessutom skattemedel till avskrivningar på gamla. Vad jag har velat säga är, att saken är klart upplagd för att riksdagen skall veta vad den beslutar.

Vad för övrigt den nu framlagda statsverkspropositionen beträffar, är det tydligt, att det mött ganska stora svårigheter att få inkomster och utgifter att gå ihop utan nya lån, och att man därför måst tillgripa vissa tillfälliga inkomster är också uppenbart. Jag vill på den punkten bara erinra om, att just därför att på inkomstsidan ingå något över 20 miljoner av tillfälliga inkomster, så tror jag man icke skall göra sig några illusioner om möjligheten att vid denna riksdag åstadkomma också en skattesänkning. Det är nämligen uppenbart, att om det är en svaghet i budgeten att i den ingå vissa tillfälliga inkomster, så måste dessa tillfälliga inkomster först tagas bort, innan det är rimligt att föreslå att den ordinarie inkomsten skall sänkas.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Därmed är jag över på frågan om skatternas höjd och om stegringen av budgeten under en följd av år och den oro, som därigenom kan framkallas. Jag vill icke på något sätt söka förtaga intrycket av denna stegring, i den mån den är verklig. Men jag tror, att man bör skaffa sig en klar föreställning om huru stor stegringen är i verkligheten, och icke låta skrämman sig bara för att man ser vissa höga siffror. När man sålunda ser, att den nu framlagda skattebudgeten slutar på icke mindre än 929 miljoner kronor, så kan man ju, om man vill göra en jämförelse, nöja sig med att säga att budgetåret 1926—1927 hade vi bara 670 miljoner kronor, vilket alltså visar en stegring på över 250 miljoner kronor. När man gör sådana jämförelser, måste man emellertid fråga sig, varpå stegringen beror. Det är då tydligt, att i vår svenska budget ingå många egendomligheter, som medföra att budgeten formellt kan stiga utan att den i realiteten gör det. Det har skett under de förflutna åren, och det har skett under det sista året genom att en rad uppborädsmedel förts in på inkomstsidan.

Jag menar därför, att man skall mycket noga se efter, vad det är som åstadkommit stegringen. Och då vill jag erinra om orsaken till en högst betydande del av den stegring, som vår budget undergått, låt mig säga under de senaste 10 å 11 åren — jag skall icke gå längre tillbaka än till den lägsta budget, som vi haft sedan förkrigstiden, nämligen den budget, som uppgjordes till 1924 års riksdag av dåvarande finansministern Beskow. Då hade finansminister Thorsson år 1923 gjort det stora taget för att pressa ned de orimliga ansvällningarna, som det då kallades, på kristidsbudgeten. Men Beskow lyckades år 1924 pressa ned siffran ytterligare något, visserligen under allmänt medgivande av att det vore en tillfällig nedskärning, som man icke kunde räkna med, att den skulle bestå och som icke heller ägde bestå längre än till nästa år, 1925. Vi kunna sålunda säga, att denna budget är den mest nedpressade under dessa 10, 11 år.

Från den tidpunkten och fram till den nu framlagda har det inträffat, att en post på vår inkomstsida, nämligen bilskattemedlen, som året 1924 helt enkelt icke funnos upptagna i budgeten, men som då uppgingo till 19 miljoner kronor, nu har vuxit till 85 miljoner kronor. Alltså, om jag säger, att den svenska budgeten har stigit med 85 miljoner kronor i bilskattemedel, tror jag väl att de flesta erkänna, att detta icke är något nedslående, utan vittnar i grund och botten om en så hastig utveckling av vårt näringsliv och trafiken och trafikinkomsterna, att detta snarast är ett tecken på huru gynnsamt vårt ekonomiska liv gått framåt. I alla händelser bör den posten icke adderas till det andra för att skrämman oss för budgetens stegring.

Sedan finna vi likaså i de sista årens budgeter, åtminstone från 1929 och 1930, en post, som icke innebär någon stegring av skattetrycket i allmänhet, därför att den helt enkelt är en överflyttning av skatt från kommunerna till staten. Det är den s. k. utjämningskatten, och utgifter för en sådan skatteutjämnning funnos icke förrän åren 1929 och 1930 införda på budgeten, och började då med 6 miljoner kronor. Under senaste år har denna utgift uppgått till 19 å 20 miljoner, men den är faktiskt bara en överflyttning av trycket från kommunerna till staten. Jag menar, att man sålunda kan räkna bort det också, om man vill ha en rättvis jämförelse.

Vidare ha vi under senaste krisåren fått vissa bestämda inkomster, som sedan gå ut på utgiftssidan för vissa bestämda ändamål. Det är vissa inkomster för jordbruksregleringar, som började 1933 och 1934 med 12 miljoner, och nu i årets budget gå upp till över 35 miljoner, vari då ingå olika avgifter samt margarinnaccisen. Om vi genomfört det som från vissa synpunkter kunde anses rimligt, nämligen att föra in mjölkavgifterna bland budg-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tens inkomster, skulle vi fått en alldeles våldsamt ansvällning ytterligare, utan att någon kunnat påstå, att detta inneburit något ytterligare tryck på det svenska näringslivet.

Om jag räknar bort allt detta och dessutom för den nu framlagda budgeten räknar med den där överföringen på inkomstsidan av uppördsmedel och bildandet av fastighetsfonden, som formellt ökar våra utgifter och inkomster, så ser jag, om jag jämför budgeterna 1929 och 1930 med den nu framlagda budgeten, att denna icke stigit mer än från 650 miljoner till 671 miljoner kronor. Härvid har jag dock dragit från den post på utgiftssidan, som vi väl alla äro överens om är ofrånkomlig, nämligen stegringen i utgifterna till folkpensioneringen. Om man sålunda tar bort vissa mycket stora poster, bilskattemedel, utjämningskatt, avgifter för jordbruksregleringen och de då och då återkommande anslagen till arbetslöshetskommissionen, så kan man säga, att under en rätt lång följd av år har den svenska budgetens utgiftssida stigit ganska måttligt. Jag skall belysa detta ytterligare genom att se frågan från en annan synpunkt, nämligen skattebetalarnas, eftersom det naturligtvis är skattetrycket, som man närmast tänker på, då man talar om den våldsamma ansvällningen.

Det är inte omöjligt, att man, när man hör talas om, att skattebudgeten går över 900 miljoner kronor, tänker sig, att svenska folket betalar över 900 miljoner kronor i skatt till staten, vilket ju är orimligt. I skattebudgeten ingår ju allting, som kallas för verkliga inkomster, alltså även affärsverkens inkomster o. s. v.

Om man tänker på det, som kan kallas statsskatt, är det alldeles riktigt, att den nya budgeten innehåller icke mindre än 709 miljoner kronor i sådana skatter, men om man tittar på de särskilda posterna, så kanske det förvånar någon, att den skatt, om vilken det mest är tal, när det talas om det stigande skattetrycket, nämligen skatten på inkomst och förmögenhet under alla dessa år från 1924/1925 och fram till nu — om man bortser från den s. k. utjämningskatten, vars påläggande ju innebär en överflyttning av kommunalskatt till staten — inte stigit mer än som framgår av följande. År 1924/1925 utgjorde skatterna på inkomst och förmögenhet 195 miljoner kronor, 1925/1926 ungefär 200 miljoner kronor och 1930/1931, då de voro som högst, 221 miljoner kronor. Sedan gick avkastningen ned och var 1933/1934 (budgeten för 1933/1934 var den första, som den socialdemokratiska regeringen lade fram) nere i 189 miljoner kronor. Innevarande budgetår är den 204 miljoner kronor, och nu beräknas den för budgetåret 1935/1936 till 217 miljoner kronor. Under dessa tio—elva år har faktiskt skatten rört sig omkring 200 miljoner kronor. Ibland har den varit några miljoner lägre, och i år är den 17 miljoner kronor över 200, men inför de väldiga siffror, som vi röra oss med, när vi tala om skattebudgeten, måste vi medge, att detta inte innebär några oerhörda variationer.

Man kan då fråga sig: Om skatten på inkomst och förmögenhet inte stigit nämnvärt, varifrån har då den våldsamma ökningen av skatterna kommit? Jag måste ge den talare från det kommunistiska eller f. d. kommunistiska hållet rätt, som sade, att det har blivit en mycket stark ökning av de s. k. indirekta skatterna, konsumtionsskatterna. Det försvar, som jag med min allmänna politiska och ekonomiska uppfattning kan komma med, är helt enkelt, att denna skatteökning drabbat varor, som man från vissa båda ekonomiska och icke ekonomiska synpunkter anser höra till de skadliga varorna, varor, som man inte så mycket drar sig för att fördyra för människorna. Jag syftar på skatterna på sprit och öl. Sprit- och ölskatterna ha under dessa år stigit starkt. År 1924/1925 gävo de staten 86 miljoner kronor. För nästa

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

budgetår beräknas de ge staten icke mindre än 159 miljoner kronor. Jag tycker, att de nykterhets- och förbudsvänner, som finnas här i kammaren och i medkammaren och som uttalat önskemål om att man skulle fördyra sprit och öl för människorna, åtminstone för ögonblicket borde kunna vara nöjda med denna våldsamma ökning av beskattningen av konsumenter, som vi visserligen från våra synpunkter kunna anse vara lättsinniga och i saknad av tillräcklig omtanke om sitt eget bästa, men som ändå måste räknas med bland svenska skattebetalare. Den stora ansvällningen av statsinkomsterna förklaras dels av denna våldsamma stegring av sprit- och ölskatten och dels av ökningen av bilskattemedlen till icke mindre än 85 miljoner kronor. Om man sprider ut bland folk, att skattebudgeten har ökats så våldsamt, ger man folk en alldeles oriktig föreställning, om man inte samtidigt talar om, att ökningen inte beror på höjning av skatterna på inkomst och förmögenhet utan nästan helt och hållet drabbar konsumtionen av öl och sprit samt biltrafiken.

Jag har nämnt dessa siffror närmast med anledning av, att herr Carlström uttalat oro för framtiden. Det är många, som hysa en sådan oro. Jag har velat visa, att skatternas ökning i väsentlig grad fördelar sig på en konsumtion och en rörelse, som vi allesammans anse kunna ganska kraftigt beskattas. På sista tiden har det naturligtvis sagts, att vi lagt ned för mycket pengar på våra vägar. Under det att man tidigare krävt, att vi skulle ha mycket bättre och flera vägar, tycks man numera på vissa håll ha satt i gång en agitation emot vägbyggandet. Nu heter det, att vi ha alltför många vägar och alltför bra vägar. Jag har ingen anledning uttala någon personlig mening på den punkten. Vi få väl vara överens om, att den svenska riksdagen liksom hela det svenska folket varit med på den förbättring av vägväsendet, som kommit till stånd, och på den överflyttning på staten av kostnaderna, som därav nödvändiggjorts och som åstadkommits genom bilskattens ökning.

Wilka äro då de stora utgifter i övrigt, som föranlett ökningen av skatterna? Jo, som jag redan nämnt, ha utgifterna för folkpensioneringen ökats. Den ökningen ha vi alla varit överens om. Vidare har en ökning ägt rum av utgifterna för arbetslöshetens bekämpande. Jag har vid upptagande av utgifterna för arbetslöshetens bekämpande aktat mig för att föra in de utgifter, om vilka strid stått här i riksdagen, nämligen utgifterna för arbeten i den öppna marknaden, fastän även dessa utgifter varit sådana, om vilka den övervägande delen av riksdagen varit ense. Jag har nöjt mig med att plocka in sådana utgifter, som gått till arbetslöshetskommissionen. Vad arbetslöshetskommissionen begärt för arbetslöshetens bekämpande måste anses vara ett minimum.

Ser man saken på det viset, måste man medge, att den stora ansvällningen av de svenska statsutgifterna skett under allmänt gillande. Jag konstaterar detta för att därefter ställa den frågan, om inte det är möjligt att även de utgifter, som väntas i fortsättningen, skulle kunna vara av sådant slag, att även de kunde påräkna ganska enhälligt gillande. Jag tänker därvid på den stora frågan om folkpensioneringen, som regeringen har under övervägande. Alla äro överens med herr Andersson i Rasjön om att vad som skall göras bör göras effektivt, det är bara fråga om varifrån penningarna skola skaffas. Efter den starka stegring av konsumtionsskatterna, som jag talat om, tror jag inte, att man är villig tänka på en ytterligare stegring av dessa skatter. Jag undrar, om inte även herr Andersson i Rasjön, sedan han tagit del av hur skatteökningen fördelar sig på konsumtionen och inkomst och förmögenhet, kommer att ställa sig något betänksam även gentemot en relativt måttlig höjning av kaffetullen. — Efter vad jag hört sägas, lär han i sitt anförande ha pekats på en sådan höjning. — Man får ju ändå tänka på, att vad man än kan säga om spriten, så är det klart, att kaffet är en så viktig del av befolkningens nöd-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vändighetsvaror, att man verkligen inte gärna kan lägga bördan där, annat än om man icke kan komma fram på andra vägar.

Då är det naturligt, att man frågar sig, om man inte skulle kunna få ökade inkomster utan att ytterligare belasta konsumtionen och utan att öka beskattningen av inkomst och förmögenhet. Det är i ljust därav, man får se de utredningar om införande av ett par nya monopol, som regeringen har satt i gång. Jag vill understryka, att när man satte i gång en sådan utredning, kunde man inte veta vad resultatet skulle bli. Jag kan säga det öppet: Jag vet icke vilket resultat utredningen kommer att lämna. Det är naturligt, att om man skall sätta i gång en sådan apparat som ett monopol för att skaffa ökade inkomster, måste dessa inkomster vara av någorlunda väsentlig betydelse för att det skall löna sig. Av utredningen bör framgå, huruvida man genom bättre organisation av handeln med de båda varor, som här talats om, nämligen kaffe och bensin, kan komma fram till sådana inkomster för staten utan att öka belastningen på konsumenterna, att det kan anses rimligt att tillgripa dylika åtgärder för att åstadkomma denna inkomstökning.

Därmed är jag inne på något, som jag får lov att beröra med anledning av den stora diskussion, som förts i pressen, och med anledning av vad som sagts i denna debatt. Man har inrangerat denna utredning såsom ett led i regeringens allmänna ekonomiska politik. Slutligen vill jag också yttra några ord med anledning av vad herr Lithander här andragit. Om man ser på monopol såsom ett medel att skaffa staten ökade inkomster, kan man ju mycket väl koppla av den allmänna diskussionen om regeringens politik, om dess strävan att skaffa staten större makt över det ekonomiska livet o. s. v. Jag tror det vore lyckligt, om en sådan avkoppling kunde ske. Så skedde år 1914 och åren därförut i sammanhang med det nuvarande tobaksmonopolets införande.

Det hade under en ganska lång följd av år alltifrån början av 1900-talet insetts, att statsverket komme att behöva ökade inkomster. Det hade lagts fram förslag i riksdagen. Det hade väckts motioner om utredning rörande ny tobaksbeskattning och även om tobaksmonopol. Till en början hade riksdagen avvisat tanken på en utredning om tobaksmonopol. Kamrarna stannade i olika beslut. Den kommitté, som tillsattes med direktiv att icke ta upp monopolfrågan, passade emellertid på att i förbifarten — fastän där, om jag icke misstar mig, satt såsom ordförande en mycket framstående tobaksfabrikant — uttala, att det vore självklart, att man, om man ville verkligt effektivt beskatta tobaken, måste göra det genom monopol. Vid 1914 års andra riksdag framlade den dåvarande högerregeringen förslag om införande av tobaksmonopol. Det förslaget accepterades av riksdagen, och reservanterna voro fåtaliga. Med hänsyn till den stora diskussion, som nu förts, kanske det inte kan vara orätt att taga upp några minuter genom att läsa upp en del av den motivering, med vilken det särskilda utskottet vid 1914 års andra riksdag gav sitt förord för detta tobaksmonopol. Sedan utskottet pekat på de svårigheter, som skulle uppstå vid införandet av en sådan fabrikatbeskattning, om vilken herr Lithander talat, yttrar utskottet: »I denna sin uppfattning har utskottet ytterligare stärkts genom de synnerligen vägande skäl av mera positiv beskaffenhet, som i såväl kommittébetänkandena som det kungl. förslaget anförts till förmån för statsmonopolet såsom beskattningsform. Det har sålunda framhållits och torde ock vara ovedersägligt» — lägg märke till, att det är en stor »borgerlig» majoritet bakom detta — »att statsmonopolet ur såväl statsfinansiell som skatteteknisk och till en viss grad även nationalekonomisk synpunkt besitter betydande företräden framför varje annat beskattningssystem. Jämte det att monopolet rent praktiskt sett synnerligen lätt medger en successiv ökning av

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skattebelastningen i mån av stegrade skatteanspråk från statens sida, erbjuder det, såsom ock av departementschefen påpekas, jämväl den fördelen framför andra beskattningssystem, att det för samma utgift från den konsumerande allmänhetens sida för tobaksförbrukningen lämnar staten den ojämförligt största inkomsten. I detta hänseende må exempelvis erinras om, att den ökade statsinkomst av c:a 6½ miljoner kronor årligen, som enligt 1911 års kommitté-förslag beräknades inflyta genom den av kommitterade alternativt föreslagna tull- och accisbeskattningen jämte stämpelskatt å cigarretter, enligt verkställd uppskattning skulle motsvara en ökad konsumentavgift av närmare 11 miljoner kronor, vilken ökning med omkring 69 procent överstiger ökningen i själva skattebelastningen.» Det utföres sedan närmare hur mycket mer konsumenterna måste betala vid varje annan form av beskattning, därvid även framhålles, att vid en höjning av beskattningen handlandena ta ut sin avance på det högre priset. Det skulle emellertid bli för långt att fortsätta.

Under den diskussion, som förts om bensinmonopolet, har det från många håll gjorts gällande, att det skulle vara särskilt olämpligt, om statsmakterna försökte genomföra en bättre organisation av bensinhandeln därför att där finns utländskt kapital. Det är med förvåning jag tyckt mig märka, att det ansetts särskilt farligt att rikta blickarna på en näring, som väsentligen för att inte säga helt och hållet bygger på utländskt trustkapital. Med anledning härav skall jag be att få läsa upp vad särskilda utskottet för tjugu år sedan hade att säga om en sådan synpunkt. »Endast å en omständighet, vilken utskottet för sin del i likhet med departementschefen vid valet av beskattningssystem tillmäter en icke ringa betydelse, anser sig utskottet särskilt böra fästa uppmärksamheten, den nämligen, att statsmonopolet framför andra beskattningsformer äger jämväl det företrädet att erbjuda skydd mot faran för att övermäktiga utländska trustintressen i strid mot statens önskningsförrycka tobakshanteringen och därmed sammanhängande förhållanden.» En del av de stora utländska tobaksfabrikanterna hade nämligen börjat få sitt finger med i den svenska tobaksindustrien, och denna risk betraktade svenska riksdagen för tjugu år sedan som ett särskilt skäl för att staten skulle ingripa.

Det har sagts vid ett protestmöte för några dagar sedan, att tobaksmonopolet inte kunde jämföras med de monopol, som man nu ämnar införa. Det har sagts i kamrarna, att den fara för ytterligare statsingripande och för skadliga verkningar på näringslivet, som nu föreligger, förelåg icke då. Då kanske det kan vara av intresse för kammarans ledamöter att höra vad en av reservanterna i det särskilda utskottet ansåg sig böra citera från ett uttalande av näringsorganisationerna. Det var inte alls så, att näringsorganisationerna i landet med lugn och jämnmod sågo genomförandet av tobaksmonopolet, utan de hade precis samma inställning, precis samma farhågor då som nu. De utmålade framtiden precis på samma sätt, som vi nu dagligen se den utmålats. Jag skall nöja mig med ett citat, ett, men ett lejon, nämligen från ett uttalande av det redan då existerande Sveriges Industriförbund. Förbundet skrev den 17 januari 1914, efter att ha erinrat om, att förbundet avstyrkt 1911 års förslag: »Förbundet har icke i någon mån kunnat frånträda denna sin ståndpunkt beträffande det nu av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, utan har förbundet funnit, att det i många fall innebär en ytterligare försämring», och så fortsätter förbundet: »Det mest vägande skälet mot införandet av statsmonopol måste emellertid anses vara det att förtroendet från den enskildes sida mot staten i väsentlig mån skulle rubbas. Att de grupper av näringsidkare, som i första hand ekonomiskt träffas av en dylik åtgärd och i många fall fullständigt ruineras, för alltid mista förtroendet för staten är påtagligt, men fara värt är också, att detta misstroende med förfärande hastighet skall breda

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ut sig långt utöver de nu berörda led och därigenom verka förlamande på all privat företagsamhet.»

Jag tror, att det vore nyttigt att se det, som säges och skrives i dessa dagar om regeringens förmåga att skapa ett misstroende, som förlamar den enskilda företagsamheten, i ljuset av vad som sades för tjuguar sedan och betrakta den verklighet, som vi haft för ögonen under dessa år.

Det är tydligt, att här komma djupa instinkter med i spelet. Jag skall strax komma tillbaka till den stora strömdelare i svensk politik, om vilken herr Ivar Anderson talade. Men innan dess skall jag bedja att få säga ett par ord med anledning av herr Lithanders påpekande. Jag skall icke uppehålla mig vid vad herr Lithander nämnde om smörexportmonopolet; det har redan jordbruksministern yttrat sig om. När man talar om, att vi inte kunna göra klart för folk, vad som menas med socialistisk åskådning, får jag sannerligen säga: hur skall man kunna göra klart för folk vad som är borgerlig åskådning? Herr Lithander säger, att han inte har reda på, att man från borgerligt högerhåll föreslagit några monopol. Han påminde sig dock till sist, att man från visst nykterhetsvänligt håll fört fram frågan om bryggerinäringens desintressering, en desintressering, som från bryggerinäringen skulle taga bort det privata vinstintresset. Jag kan meddela, att den slutliga stöten till igångsättandet av den utredning rörande bryggerinäringen, mot vilken utredning nu höger och frisinnade — jag förmodar även frisinnade nykterhetsvänner — gemensamt protestera, kom från de frisinnade nykterhetsvännerna själva. Det visar, att i samma ögonblick man anser ett viktigt samhällsintresse stå på spel — jag skall icke nu uttala mig om huruvida det ur samhällets synpunkt är skadligt, att öl tillverkas, distribueras och försäljes av privata bryggerier, utan endast konstatera, att man på frisinnat håll ansett, att härvidlag ett viktigt samhällsintresse står på spel — så drar sig icke någon förnuftig människa för att kräva de åtgärder, som kunna anses nödvändiga för att förebygga skada för det allmänna.

Herr Lithander talade om att staten inte skulle kunna sköta affärer. Jag skall inte ta upp tiden med den saken. Jordbruksministern har klart och tydligt framhållit skillnaden mellan en rationalisering, som genomföres av staten, och en rationalisering, som genomföres av ett enskilt företag. När staten ingriper för att genomföra en rationalisering, anser sig staten i allra högsta grad ha skyldigheter mot de enskilda, som i den av rationaliseringen berörda näringen funnit sitt levebröd. Det är på samma sätt här. Man har på förmiddagen talat om smörexportmonopolet och gjort vissa jämförelser. Jag vill framhålla, att det är klart, att om staten varit i smörexportmonopolets ställe, hade staten ansett sig skyldig att gå fram mot de enskilda på ett annat sätt, än en enskild sammanslutning gör.

Jag får en lapp från jordbruksministern, där han antecknat ett annat monopol, nämligen virkesmättningsmonopolet, till vars införande initiativet kommit från borgerligt håll i riksdagen. Få se, om det blir någon borgerlig samling för att protestera även emot detta monopol!

Mitt anförande skulle bli alltför långt, om jag skulle fortsätta med herr Lithander. Jag kan emellertid icke underlåta att på en punkt meddela några upplysningar, då jag nämligen föreställer mig, att många av kammarens ledamöter tro, att herr Lithander lade fram hela sanningen, när han talade om huru som Vin- och spritcentralen genom att den övertagit försäljningen även av den skattefria spriten fördyrat denna vara för allmänheten. Som vi kanske alle sammans läste i höstas, hade från ett stort företag, nämligen Bofors Nobelkrut, framkommit klagomål över den höjning i priset på den skattefria spriten, som Vin- och spritcentralen genomfört. Motiveringen för denna Vin- och

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

spritcentralens åtgärd var följande. Riksdagen hade beslutat, och detta, om jag icke missminner mig med stor majoritet — jag talar nu icke om överförandet till Vin- och spritcentralen av den skattefria spriten, utan jag talar om beslutet om potatisspritens uteslutande användning för förtäringssändamål — att liksom skapa en ventil för att även sulfitspriten skulle kunna användas till förtäringssändamål, då det nu finns människor som nödvändigtvis vilja ha denna sprit, och därvid förklarar, att om sulfitspriten fick sådan användning, så skulle motsvarande mängd potatissprit överföras och användas som teknisk sprit. Eftersom nu potatisspriten är dyrare än sulfitspriten har Vin- och spritcentralen ansett sig tvungen att låta dessa ökade priser gå ut över konsumenterna av den skattefria spriten. Som herr Lithander meddelade, har efter vänskaplig överenskommelse mellan regeringen samt Vin- och spritcentralen detta förhållande rättats till på så sätt, att avtalet tolkats så, att denna prisförhöjning icke skulle behöva inträda. Det intressantaste är att man i denna debatt ständigt talat om denna prisförhöjning men icke talat om den mycket mera omfattande prissänkning, som Vin- och spritcentralen genomfört, sedan bolaget övertagit försäljningen. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att sänkning i priset på den skattefria spriten skett med icke mindre än 480,000 kronor, under det att ökningen för vissa konsumenter endast uppgått till 50,000. Det visar sig nu, att ungefär 8,000 köpare av denna skattefria sprit med en konsumtion av ungefär 5 miljoner kilogram fått sitt pris väsentligt sänkt, medan de som fått priset höjt i grund och botten egentligen bara äro 6 stycken företag, vilka tillsammans köpa något över 600,000 kilogram. Av dessa sex företag konsumerar ett enda, nämligen Bofors Nobelkrut, icke mindre än 467,000 kilogram. De upplysningar som lämnats om räntabiliteten hos detta företag vittna icke om, att den prisförhöjning företaget fått vidkännas ens skulle kunna förminska utdelningen till aktieägarna och ännu mindre påverka företagens livsmöjligheter.

Med det anförda anser jag mig ha sagt nog om dessa monopol, och därmed har jag också fått en utgångspunkt för att kunna taga upp till diskussion vad flera talare tidigare varit inne på, nämligen frågan om vad regeringen egentligen åsyftar, då den talar om statsingripanden o. s. v. Ja, man har sagt, att regeringen icke givit klart besked om vad som menas med socialism eller om den politik, regeringen vill följa. Om man begär klara linjer, skall man först och främst själva veta vad man menar med det man angriper. Här har man tydligen allmänt antagit, att om man vänder sig emot regeringens strävan till monopolisering på olika områden, vet man bestämt vad man vänder sig emot. Jag har emellertid hört två talare från högerhåll, nämligen herr Lithander och herr Ivar Anderson i Norrköping, uttrycka sig på olika sätt. Herr Lithander anser, att den nuvarande organisationen av Radiotjänst är att hänföra till de fria näringarna och alltså icke är något monopol, medan herr Ivar Anderson förklarar, att smörexportmonopolet, som alla tro existerar, egentligen icke är något monopol. Ja, herr Lithander får väl göra upp den saken med herr Ivar Anderson, huruvida smörexportmonopolet är ett monopol eller icke. Jag skulle bara vilja säga, att när herr Lithander är nöjd med ett fritt näringsliv i de former varuti rundradioverksamheten utövas, och när herr Ivar Anderson är nöjd med det sätt, varpå smörexporten är organiserad, då tror jag för min del, att herr Ivar Andersons önskan om nationellt samförstånd mycket lätt skall kunna förverkligas.

Det är tydligt, att det icke är så lätt att avgöra just var gränserna gå mellan olika uppfattningar. Det är också själva utgångspunkten härvidlag, som regeringen försökt klarlägga i finansplanen och såsom jag tror även statsministern i hans yttrande till statsrådsprotokollet angående igångsättandet av den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

utredning, som också varit föremål för så mycket diskussion. Människorna äro märkvärdigt böjda för att ögonblickligen tro, att därför att man funnit några ord, som man kan sätta emot varandra, måste där bakom stå två begrepp, som äro absolut skiljaktiga. Därför att man nu vant sig vid att tala om »borgerliga» och »socialister» anser man, att det är tydligt, att det finns en borgerlig uppfattning, som är absolut oförenlig med en socialdemokratisk uppfattning. Ja, detta är riktigt, om jag vill definiera »borgerlighet» så, att jag säger, att »borgerlighet» är anslutning till den privat organiserade kapitalismen under de former, varunder vi känt den under flera hundra år och framförallt under 1800-talet. Det är alldeles tydligt, att man på detta sätt kan få upp en gräns på många områden gentemot socialismen. Jag vill icke blanda in ett på många håll illa ansett ord, nämligen marxism, men jag undrar om man här i riksdagen riktigt har klart för sig, att denna benämning, »borgerlighet», gentemot socialism är en uppfinning av dessa gamla förfärliga marxister. Det är dessa som skapat termerna »bourgeoisie» gentemot »proletariat» och »borgerlighet» gentemot »socialdemokrati». Vad än marxisterna menade med begreppet bourgeoisie gentemot proletariat, sannerligen de därmed menade den stora grupp, som vi här i landet kalla arbetande jordbrukare. Nej, dessa jordbrukare höra enligt marxismen till det förkapitalistiska samhället, som icke har något att göra med motsättningen mellan socialisterna och bourgeoisien. Jag antar, att många av jordbrukarna här i landet ansett sig i hög grad smickrade att få räknas till detta stora borgerliga sällskap. På senare tid har man emellertid på det hållet funnit, att man kanske står socialisterna lika nära som anhängarna av den privata företagsamhet, för vilken herr Lithander här uppträtt såsom talesman, och detta på ett sätt, som jag mycket väl förstår icke tilltalade herr Ivar Anderson.

Om vi emellertid bortse ifrån orden och hålla oss till verkligheten, har det varit regeringens önskan att efter ett par års diskussion, som rört sig med rätt oklara och suddiga linjer, försöka antyda varför vi tro, att man möjligen skall kunna komma till en förnuftig diskussion med våra motståndare eller låt oss säga andra samhällsgrupper som utgå från delvis andra politiska uppfattningar än dem vi förfäktat, en diskussion, som på grund av tidens tryck och de nuvarande svårigheterna kanske skall göra det möjligt att under de närmaste tiderna komma till gemensamma resultat. Vi ha därvid klart understrukit den allmänna uppfattning, som genomgår det socialdemokratiska partiets allmänna kritik av det nuvarande ekonomiska livet och dess svagheter samt de slutsatser vi bruka dra därav. Men sedan vi gjort detta konstaterande, säga vi visserligen mycket kortfattat: skulle det ändå icke vara möjligt att kunna gå till de närmast liggande spörsmålen och se efter om icke en samverkan — hur lång veta vi icke nu — skulle kunna vara möjlig? Det skulle ju kunna visa sig, att när man kommer till de konkreta förslagen, motsättningarna äro mindre framträdande än när man konstruerar upp de teoretiska skiljaktigheterna. Det kan ju hända att man under dessa försök att lösa vissa praktiska problem kommer till bättre insikt om låt mig säga begränsningen i de stridandes uppfattningar, och att man kanske kan samverka ett stycke längre än som från början ansågs möjligt. — Jag skall belysa det sagda med några konkreta exempel.

Det är ju klart, att när man talar om att samhällsätgärder måste vidtagas, den part, som av gammalt varit rädd för samhällsringripande, är lyhörd för detta, ty man ser ju gärna längre bort liggande faror. Därför är det nödvändigt att gå till verkligheten och fråga sig: finns det någon gemensam utgångspunkt? Man måste ha en gemensam utgångspunkt, och vi ha sökt den i vårt folks nuvarande ekonomiska läge. Vi ha förklarar, att vi sett hurusom kon-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

junktureföbättringen fortskridit ett långt stycke, men att vi se fortfarande att det finns en alldeles övernormal arbetslöshet. Vi se, att jordbrukskrisen lättat i den mån statliga åtgärder kunnat hjälpa jordbrukarna, men att det icke finns några större utsikter till att jordbrukskrisen i världen skall gå tillbaka. Vi se, hurusom det finns outnyttjat kapital och outnyttjad arbetskraft. Vi ha gemensamt intresse av att se efter, om här ingenting kan sättas i gång. Detta är utgångspunkten.

Jag vill här inskjuta ett ord med anledning av att herr Andersson i Rasjön underströk en sida av saken, som man naturligtvis icke får glömma, nämligen att en del av den arbetslöshet, som man nu ser registrerad, ha vi tidigare icke räknat såsom en verklig arbetslöshet. Ja, detta kan vara sant, men skulle vi icke också kunna vara överens därom, att det är ett missförhållande i samhället om det finns en stor mängd människor som skulle vilja arbeta låt mig säga 9, 10, kanske 11 månader om året, men som icke få lov att arbeta mer än 4 å 5 månader. Det måste väl betraktas som ett missförhållande. Även om man nu kan visa upp, att de alltid haft det lika svårt, och att de ha fått klara sig på den lilla inkomst, som de kunnat förtjäna under till exempel 4 å 5 månaders skogsarbete utan att man därför brytt sig om att anse dem såsom arbetslösa. Låt vara att det är en tvist om ord, om detta är en arbetslöshet i vanlig betydelse eller icke, så äro dock dessa för litet sysselsatta och ha för små inkomster. Det måste därför anses tillhöra samhällets uppgifter att öka ut deras nyttiga arbete och därmed också deras inkomst. — Sedan invände herr Andersson i Rasjön, att det finns vissa människor, som äro arbetsovilliga. Det är klart att sådana människor finnas, men om man understryker denna sida, skola vi också, när vi räkna de arbetslösa, som äro anmälda hos arbetslöshetskommissionen, komma ihåg en annan sak, nämligen att det finns massor av människor och arbetslösa sådana, som icke gå till arbetslöshetskommissionen. Jag skall bara taga en enda siffra som visar, att i december 1933, om man jämför antalet av de metallarbetare, som voro anmälda hos arbetslöshetskommissionen, med det antal arbetslösa, som fackförbundet rapporterade — och inom en rätt smal marginal äro dessa uppgifter från fackförbunden att lita på — voro de hos arbetslöshetskommissionen anmälda endast 70 % av dem som rapporterats inom förbundet. I december 1934 voro de arbetslösa metallarbetare, som voro anmälda hos arbetslöshetskommissionen, endast 51 % utav antalet arbetslösa inom fackförbunden. Det väldiga avståndet mellan dessa siffror visar även, med avdrag för alla felkällor, att jämte den anmälda arbetslösheten finnes i vårt land en högst betydande grupp av människor, som äro arbetslösa men som icke anmäla sig. Dessa siffror visa, att det icke är någon överdrift, om man vid sitt bedömande av vårt ekonomiska läge säger såsom det är skrivet i finansplanen, att trots den inträffade konjunkturföbättringen sysselsättningsgraden i vårt näringsliv fortfarande är låg.

Om det är på det sättet som där står, borde det därför finnas en gemensam utgångspunkt, och det kanske icke heller vore omöjligt att utvidga denna punkt till att bli en kanske rätt så bred grundval för gemensam uppfattning angående hela det nuvarande ekonomiska läget både i vårt land och på andra håll. Det behövs utan tvivel en viss dylik gemensam grundval för att en förnuftig diskussion skall vara möjlig, och denna gemensamma grundval ha vi trott oss finna, när vi hänvisa till vissa avigsidor i det ekonomiska livet sådant det regleras av den fria marknadens priser. I ett sådant näringsliv visar det sig gång på gång, att de produktiva krafterna icke tagas helt i bruk, och att därigenom samhällets välstånd blir lägre än man tycker att det borde vara. Om man är överens i den punkten, att här finns ett stort samhällsproblem att undersöka, problemet huruvida det skulle vara möjligt att taga dessa produktiva krafter

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

bättre i bruk, skulle man kanske kunna sätta in på denna punkt, där meningskiljaktigheterna icke behövde vara alltför stora. Från den utgångspunkten skulle man sedan kunna taga sig fram till den punkt, vilken herr Österström åsyftade när han nämnde, att det måste finnas en gräns vid vilken en överenskommelse icke längre är möjlig.

Nu skall jag bara med ett par ord belysa varest jag anser dylika gemensamma områden finnas. Det finns ett stort område, som herr Lithander på ett något oväntat sätt belyste, när han undrade om icke regeringen skulle kunna finna ut nya områden för egen privat affärsverksamhet. Jag skulle kunna anknyta till detta hans uttalande och säga: finns det icke områden, där vårt svenska folk skulle kunna sättas i arbete för att utföra nya ting, på områden där man icke kommer i konflikt med redan existerande enskild företagsamhet och där det är uppenbart att det allmännas ingripande skapar något nytt utan att tränga undan det gamla? Ett dylikt område erbjuder till exempel vårt förslag, att nu en början göres med igångsättandet av bostadsbyggen för mindre bemedlade, barnrika familjer. Det är uppenbart, att om denna verksamhet utvecklas, densamma kan komma att spela en betydande roll för näringslivet, kanske även ur synpunkten av konjunkturutjämning utan att därför behöva betyda ett inkräktande på den enskilda företagsamheten. Om kammarens ledamöter ha haft intresse av att läsa igenom några sidor i finansplanen, där i korthet omnämnas de olika områden på vilka åtgärder kunna tänkas vidtagna, med början på utrikeshandels område, med övergång till jordbruket och bostadsbyggandet, till vissa områden för vanliga offentliga arbeten och till åtgärder på den inhemska marknaden med skapandet av ny produktion, så ha ni funnit, hurusom regeringen försökt peka på områden, där man skulle kunna försöka komma fram till en verkligt allvarlig diskussion. Den ene av oss menar, att här skall finnas enbart privat verksamhet, medan den andre säger, att han icke tror, att denna verksamhet räcker, utan att staten bör gripa in. Låt oss emellertid taga fatt på själva de konkreta uppgifterna och se till om det icke finns något att göra och icke skiljas åt, förrän vi konstaterat, hur det förhåller sig med den saken! Det är detta vi mena, när vi i propositionen å ena sidan dragit upp de principiella linjerna men å andra sidan också sagt: låt oss icke av dessa principiella skiljaktigheter hindras från att komma till en konkret och allvarlig diskussion. Vi utgå visserligen från den uppfattningen, som också statsministern givit uttryck åt, nämligen att om det visar sig, att man verkligen vill ta på allvar kravet, att de produktiva krafterna skola sättas fullt i bruk, komma vi icke ifrån samhällets ingripande och samhällets kontroll i större eller mindre utsträckning, liksom vi icke komma ifrån en utvidgning av samhällets egen verksamhet. Men därför att detta är vår privata uppfattning, om vart en allvarlig undersökning av saken leder, bör detta icke hindra någon, som erkänner tillvaron av ett stort problem, att tillsammans med oss undersöka om icke det är möjligt att komma fram. Kan man efter en sådan undersökning fortvarande vara övertygad om att näringslivet kan bestå i de gamla privatkapitalistiska formerna, ja, då är det ju möjligt att sådana skäl framförts, att även vi bli övertygade. Bli vi icke övertygade, få vi slåss om saken, och sedan få vi se till sist vad svenska folket i val giver för utslag. Den som är misstänksam mot våra avsikter har ju alltid den garantien, att vi såsom demokrater icke komma att genomföra någonting, som icke har vunnit majoritetens av svenska folket gillande. Jag tror, att vi tillräckligt många gånger uttalat, att en majoritet, som skall genomföra grundliga förändringar i samhället, icke får vara en liten majoritet, icke en sådan majoritet av s. k. borgerliga gent emot socialdemokrater, som nu sitter i svenska riksdagen,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

utan en majoritet, som håller något att bygga på i fortsättningen. När man inför dessa utsikter talar om, att de planerade åtgärderna skulle komma att leda till ett undertryckande av friheten och t. o. m. leda bort från demokratin till diktaturen, ja, då äro vi inne på områden, där känslorna äro svåra att förena.

Jag vill icke säga annat, än att jag tror, att herr Ivar Anderson talade fullt uppriktigt, då han talade om frihetsbegäret hos det svenska folket. Men vi, som kommit fram på den politiska vägen genom att taga del i en stor rörelse av en stor del av det svenska folket, en rörelse som närmast går ut ifrån deras sätt att leva, fråga oss ständigt med förundran, vad det är för slags obegränsad frihet, som dessa stora massor riskera att förlora. Vad är det för frihet, som de stora lönearbetarmassorna i storindustrien skulle förlora, om de icke längre få lov att arbeta för privata företagare, utan för hela samhället? Vad är det för frihet som låt mig säga järnvägsmännen vid ett enskilt järnvägsföretag skulle förlora, om staten skulle övertaga järnvägen i fråga. Nej, låt oss tala om realiteter! När man här vädjar till den svenska jordbrukarens urgamla individualism, förefaller det mig, som om man här hade det bästa exemplet på, att man icke skall söka resa upp murar mellan principiella uppfattningar. Trots all denna djupt rotade individualism ha de svenska jordbrukarna, steg för steg, förstått, att de måste organisera sig och låta friheten underordnas organisationen, om de skola kunna vinna en större frihet, än de haft förut. När herr Ivar Anderson finner, att den sammanslutning mellan jordbrukarna, som tagit sig uttryck i mejeriföreningarnas sammanslutning, är förenlig med jordbrukarnas individualism, då säger jag, som jag sagt förut, att här finnes det grundval för förståelse mellan de olika grupperna. Den sortens individualism, som kan taga sig uttryck i och leva väl tillsammans med dessa jordbrukarorganisationer, innehåller i själva verket samma slags krav på individuell frihet, som lever väl tillsammans med fackföreningsorganisationerna och lever väl tillsammans med det samhällsinflytande och den organisation från samhällets sida, som vi socialdemokrater företräda.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Svedman: Herr talman! När jag nu påkallar kammarens uppmärksamhet, sker det för att i allra största korthet beröra en fråga, som för den landsända, som jag här har äran företräda, är en angelägenhet av den mest vitala art, men som därjämte utgör ett alltmera insett och oomstritt riksintresse.

Försvarsministern erinrar i statsverkspropositionen därom, att frågan om åtgärder för tillgodoseende av Gotlands försvarsbehov var föremål för övervägande av 1934 års riksdag. Statsutskottet sade sig då till fullo inse Gotlands betydelse ur militärpolitisk och strategisk synpunkt samt att ett tillgodoseende av öns försvarskrafter var i hög grad påkallat. Då emellertid enligt utskottets mening spörsmålet om Gotlands försvarsbehov vore en fråga, vilken icke lämpligen borde utbrytas ur sitt organisatoriska sammanhang med försvarsfrågan i övrigt utan borde vinna sin lösning i samband med denna, föreslog utskottet icke några åtgärder. Riksdagen följde då också statsutskottet och med hänsyn härtill, säger försvarsministern nu, torde icke lämpligen böra ifrågasättas att framlägga förslag till årets riksdag.

Då det enhälliga statsutskottsbetänkande, till vilket försvarsministern här hänvisar, behandlades i kammaren i följ, gav jag uttryck åt den oro, som Gotlands folk känner över den förhållningspolitik, som Gotlands försvarsfråga är

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

föremål för, och jag dristade mig samtidigt uttala en livlig förhoppning därom, att försvarskommissionens förslag och betänkande skulle föreligga i en snar framtid. Det är nu snart ett år sedan dess, och ingen kan väl i denna stund säga, när försvarskommissionen blir färdig med sitt arbete. De finnas, som hoppas att försvarsfrågan skall föreläggas nästa års riksdag. Nya strategiska rön och upptäckter, nya uppfinningar på det krigstekniska området, nya tankar och teser i försvarsfrågan äro dock säkerligen ägnade att snarare fördröja än påskynda dessa definitiva beslut, och herr statsministern uttalade vid kvällsplenum i går sin tydliga skepticisism beträffande möjligheten av att försvarsfrågan kan föreläggas nästa års riksdag. Under tiden växa bekymren hos en större allmänhet över det bristande skyddet för Gotland med hänsyn till dess krigspolitiska och strategiska betydelse. Denna betydelse skulle i korthet kunna sammanfattas så, att en fientlig makt, som sätter sig fast på Gotland och använder Gotland såsom flygbas, därigenom behärskar hela mellersta och södra Sverige från Stockholm till Göteborg, Malmö och Karlskrona, och dess sjöstridskrafter få det allra gynnsammaste utgångsläge vid alla operationer i södra Östersjön. Det är alltså närmast ur tvenne synpunkter som Gotland måste av Sverige försvaras. För det första är ju Gotland ett skydd för anfall mot Sveriges fastland österifrån, och för det andra måste man bevara de svenska stridskrafternas rörelsefrihet, vilken rörelsefrihet är i fara, om fientlig makt satt sig fast på Gotland.

I motiven till 1925 års härordning framhålles det, att en inträdd politisk situation skulle kunna medföra en förhöjning av krigsberedskapen. Den nu rådande situationen förefaller vara sådan, att de nödvändigaste försvarsberedskapsåtgärderna beträffande Gotland böra vidtagas. Härvid har man tvenne frågor att besvara: Vilka äro dessa såsom nödvändiga ansedda åtgärder, och kunna dessa företagas oberoende av och utan avvaktan på försvarskommissionens beslut? Vad som bör göras, därom äro de sakkunniga tämligen ense. Det lär vara svårt, för att icke säga omöjligt, att efter inträtt krigsutbrott kunna överföra trupper från Sveriges fastland till Gotland. Av den anledningen är ön hänvisad till att med de försvarsmedel den har hjälpa sig själv efter krigsutbrottet. Den omständigheten gör, att det är önskvärt att försvarsmedlen äro rörliga. Ur den synpunkten har man framhållit nödvändigheten av att infanterikåren motoriseras. Dessutom anses det nödvändigt med luftvärnsartilleri och kustartilleri, och man måste även ha möjligheter att kunna minera vissa inseglingsleder och farleder. Truppförbanden på Gotland ha en relativt fåtalig befälskader. Ehuru man vid Gotlands infanterikår utbildar ett större antal värnpliktiga än vid ett normalregemente eller ett regemente med begränsad organisation på fastlandet, är befälskadern vid infanterikåren mindre än vid ett dylikt regemente. En utvidgning av befälskadern bör därför ske.

Detta är ungefär i huvudsak vad de sakkunniga anse nödvändigt att vidtaga utan uppskov och dröjsmål. Det är inga avskräckande stora anslag som tarvas för att nå detta mål, utan relativt blygsamma summor skulle kunna räcka till för att skapa denna förstärkning i den nuvarande försvarsorganisationen för Gotland. Då frågas: kunna dessa åtgärder vidtagas oberoende av försvarskommissionens beslut och förslag? Ja, det påstås med bestämdhet, att försvarskommissionen, vad den än kommer att föreslå och hur den slutgiltiga organisationen än kommer att se ut, måste i sitt förslag upptaga vad som här anförts vara nödvändigt för Gotlands försvarsbehov. Alltså betyder ett beslut att utan avvaktan på försvarskommissionens slutliga förslag bifalla dessa krav icke något föregripande, icke något störande av den slutliga organisation, som kan tänkas framkomma på förslag av försvarskommissionen.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det rådande världspolitiska läget, vars komplicerade natur för icke länge sedan på ett synnerligen träffande sätt belystes av bl. a. nuvarande utrikesministern, tillhandahåller fullgiltiga sakskalet för att statsmakterna utan dröjsmål åt Gotlands folk skapa den trygghet mot yttre hot, som folket har rätt att kräva. Detta bör så mycket hellre kunna ske, som det sker jämväl i riksförsvarets och i fredens välförstådda intresse.

Herr Ström: Herr talman! Vi fira i år riksdagens 500-åriga tillvaro. Jag förmodar, att det icke under dessa 500 år någon gång har talats så mycket om samförstånd som just under denna riksdags första dagar. Det var varit ett tal om samförstånd från början till slut. Om man undantar anföranden, som hållits från det socialistiska partiets sida och av herr Hagberg i Luleå, har det varit ett samförståndstalande ända till leda. Det kunde ju vara något nöje och värde med detta tal, om man tänkt sig ett samförstånd för att förbättra förhållandena för de sämst ställda här i landet, men ingen räknar på allvar med att detta samförstånd skall bli någonting annat än ett samförstånd för uppehållandet av det nuvarande kapitalistiska systemet. Efter som man icke med detta samförstånd kan fylla uppgiften att hjälpa de sämst ställda, torde icke detta leda till några värdefullare resultat.

Herrarna på regeringsbanken lysa med sin frånvaro, och det är naturligt att så är fallet, ty regeringen har icke valts på något samförståndsprogram. Regeringen är vald på ett socialdemokratiskt partiprogram, som talade om, att man skall söka avskaffa hela det nuvarande ekonomiska systemet och införa ett annat. Under 50 års tid har man inom arbetarrörelsen kämpat för detta mål. När man äntligen kommit i den situationen, att det finnes en majoritet bland folket för åtgärder i denna riktning, d. v. s. för sådana åtgärder, som de tre partierna med socialistiskt program önska förverkliga, då skjuter man detta program åt sidan och talar om, att skillnaden mellan de borgerligas och socialdemokraternas uppfattningar är alldeles förvånansvärt liten. Herr Österström sade i sitt anförande här, att, om det finnes någon skillnad mellan de borgerligas och regeringens uppfattningar, skulle man använda denna remissdebatt till att bena upp den saken och söka finna ut vari skillnaden består. Jag tror, att det är fullständigt fåfång möda. Det är lika fåfångt att leta efter den skillnaden som att leta efter spökflygaren, och det är möjligt att det också är lika dyrbart.

Den deklaration, som här har avgivits från statsministerns och från andra framträdande socialdemokraters sida, vittnar klart och tydligt om, att man vill utsudda alla skiljaktigheter i uppfattningar. När man emellertid samtidigt talar om demokratin, är det att märka, att denna regering och denna riksdagsgrupp icke äro valda på detta program. Det kom nyss en gammal socialdemokrat och stack till mig ett gammalt nummer av Social-Demokraten för söndagen den 18 september 1932. Det var valdagen. Då var det andra toner. Jag skall ta mig friheten att återgiva några av de satser, som man då skrev. I stora bokstäver på första sidan heter det: »Skall i denna situation makten i Sveriges riksdag läggas hos högern och dess medlöpare, storfinsansens, arbetsgivardömet och godsägarnas parti, militarismens och tullockrets representant, borgarblockets hörnsten eller hos socialdemokratin, arbetets, de produktiva krafternas, de breda folklagens parti, fredens, avrustningens, den fria handeldens, den sociala välfärdens förkämpe?» Hur är det i dag med denna kamp från regeringens sida mot godsägarnas parti, som man där talar om. Jag tyckte mig finna att herr Wigforss mycket öppenjärtligt flirtade med herr Ivar Anderson i Norrköping. Hur har det blivit med kampen för avskaffan-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

det av militarismen och för åstadkommandet av avrustning? Den kampen hade man ju också på sitt program. Vad som inom det socialdemokratiska partiet är kvar av avrustningskampen, sitter inklämt på Västerbottensbänken och är så litet och obetydligt, att det knappast kan upptäckas. På detta sätt kan man ta den ena punkten efter den andra av de stolta deklarationerna.

Man talade från det socialdemokratiska partiets sida i går om att vi lämnat felaktiga uppgifter. I det socialdemokratiska partiet begår man naturligtvis aldrig några fel. Hur felaktiga uppgifterna än äro, bli de rätta, så snart de utsagts från det partiets sida. Det som man för ett par år sedan förkunnade som eviga politiska sanningar, har man sedan övergivit och kastat över bord. Man har skaffat sig andra och diametralt motsatta åsikter, och det är naturligtvis icke något svek emot folket, ty dessa nya uppfattningar äro naturligtvis till folkets välfärd.

Jag tycker nästan, att det är synd om herr Lindman under sådana förhållanden, ty han får allt mindre landgång att stå på. Socialdemokraterna erövra den ena efter den andra av hans positioner. Jag förvånar mig icke över, att han i valrörelsen i fjol höstas grät över, att Per Albin tagit programmet ifrån honom. Det är mycket fult gjort av socialdemokraternas ledare att förfara så, men det är ett faktum, som man icke kan bestrida. Jag skall på några punkter visa upp, hur man berövat högern deras stora slagnummer och gjort dessa till hörnstenar i den socialdemokratiska regeringens politik.

Om vi då börja med lagstiftningen mot fackföreningar, var det ju högern som motionerade om detta vid 1929 års riksdag. Men högern begränsade kravet på lagstiftning till skadeståndsansättning åt s. k. tredje man, som blivit angripen part i primärkonflikt. Det var ju klart och tydligt, att den socialdemokratiska regeringen skulle utveckla detta ytterligare och det har den också gjort. Vid det tillfälle när högern motionerade härom och de borgerliga slogo fast, att det inte var fråga om att upphöja strejkbrytarna till värdighet av tredje män eller kriminalisera fackföreningsrörelsen, bekämpade socialdemokraterna högerns krav och motionen avslogs av denna kammare. Senare ha som bekant socialdemokraterna upptagit detta förslag. Tidigare, när de icke voro i regeringsställning, voro de i opposition häremot, men nu när de äro i regeringsställning ha de själva framlagt förslag om en sådan lagstiftning. De ha kanske litet bättre sakkunskap på detta område, ty de ha t. o. m. tagit sig för att stoppa igen de kryphål, som funnos i det ursprungliga bergendalska och i trettonmannakommissionens förslag. Både det bergendalska förslaget och trettonmannakommissionens hade konkretiserat sina uttalanden om stridsåtgärder till blockad, bojkott och arbetsinställelse, vilka åtgärder under närmare angivna förhållanden voro förbjudna.

Herr Möller har emellertid inte nöjt sig med detta. Det fanns en möjlighet till strid för arbetarnas organisationer utan att komma i konflikt med dessa bestämmelser. Genom sabotage, obstruktion och register kunde strid föras på arbetsmarknaden utan att åtgärden föll under detta lagförslag. Dessa hål ha nu stoppats igen i regeringspropositionen genom tillägget: »eller annan därmed jämförlig åtgärd», vilken formulering givetvis är den socialdemokratiska regeringens och varuti även dessa aktioner inbegripas. Vidare har man ryckt in en passus om, att »brytande av fackförenings stadgar är avtalsbrott och förbjuden stridsåtgärd». Det har inte tidigare talats om den saken. Sista stycket av § 1 i regeringens klasslagsförslag lyder emellertid: »Göres rättslig påföljd av avtalsbrott eller av överträdelse av föreningsstadgar gällande, vare det ej att anse såsom stridsåtgärd, där ej annat följes av vad i denna lag stadgas.» Socialministern säger härom, att »sista stycket i paragrafen har fullständigats i syfte att brott mot föreningsstadgar uttryckligen likställas med

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

avtalsbrott». Vad detta innebär för fackföreningsfolket framgår med all önskvärd tydlighet av § 10 i samma lagförslag.

Man kan konstatera, att den nuvarande socialdemokratiska socialministern är den förste socialdemokrat, som har framlagt förslag om kriminalisering av fackföreningsrörelsen. Och man har gått ändå längre. Man har t. o. m. gjort det möjligt för dessa parter att kräva skadestånd för personligt lidande. Det är inte nog med att skadestånd utdömes för en skada vederbörande arbetsköpare lidit på grund av otillåtna stridsåtgärder från arbetarnas sida. Skadestånd ådömes jämväl för »personligt lidande samt för intrång i den kränktes intresse av att ostört bedriva sin verksamhet». Här lämnas alltså fältet fritt för herr Möllers specialdomstol, som han haft så brått med. Han har i regeringspropositionen redan begärt 50,000 kronor till denna domstol, och man har sagt ifrån, att den skall träda i kraft den 1 juli i år, liksom hela denna lagstiftning. Man har givit denna specialdomstol rätt att utdöma vilket skadestånd som helst. Det blir ifrågavarande domstol, som skall bestämma skadesumman, värdesätta och taxera det »personliga lidandet». Det blir då möjligt för den nya klassdomstolen att ekonomiskt krossa fackförbunden på grundvalen av denna bestämmelse.

På samma sätt skulle man kunna peka på den ena punkten efter den andra i detta förslag till lagstiftning mot fackföreningarna och visa, att den socialdemokratiska regeringen har tagit upp högerens gamla tanke från 1929 års riksdag, som då avvisades mycket bestämt men som man nu är villig att acceptera och genomföra, t. o. m. i former som gå mycket längre än vad högeren då tänkte sig, bland annat genom att göra strejkbrytare till tredje män.

Har man lyssnat till diskussionen vid denna remissdebatt har man också kommit underfund med, att den socialdemokratiska regeringen synes ha uppfunnit ett medel mot det kapitalistiska samhällets kriser. De ha äntligen lyckats åstadkomma detta. Tidigare har det varit omöjligt att åstadkomma något medel härutinnan, och all socialism har förklarat, att det inte finns någon möjlighet under det nuvarande kapitalistiska systemet att avskaffa kriserna. Vid alla tidigare kriser — de ha ju återkommit ganska regelbundet med ungefär tio års mellanrum — har det varit så, att efter krisen har följt så kallade goda tider, vilka automatiskt ha infunnit sig. De enda som spekulerat i denna förändring av konjunkturerna ha varit de, som spekulerat på börsen. Men nu har man också börjat bedriva politiska spekulationer i dessa konjunkturförändringar och nu har man fått för sig, att de regleringsåtgärder man vidtagit t. o. m. skulle ha verkat så kraftigt konjunkturstimulerande, att man därmed avskaffat krisen. Den sista krisen har varit längre än några av de föregående. Inte ens efterkrigskrisen 1921—1922 varade så länge som denna. Men med de växlingar som äga rum kunde man ju med automatisk visshet förutse, att det även efter denna kris skulle bli s. k. goda tider. Detta förhållande söker man inregistrera som en framgång för de regleringsåtgärder, man vidtagit. Jag tror att man kommer sanningen närmast om man konstaterar, att nu liksom tidigare har krisen avlösts av så kallade »bättre tider» — trots att det råder en arbetslöshet som omfattar 92.000 personer i vårt land — liksom man även kan räkna ut, att dessa så kallade förbättrade tider automatiskt komma att avlösas av en ny kris, nu liksom tidigare, oberoende av om det sitter socialdemokrater på regeringsbanken eller andra. Och så kommer det att fortgå ända tills man avskaffat detta system.

Om man sedan ser på de bördor man har lagt på folkets axlar genom denna statsbudget, så äro ju de indirekta skatterna rätt förvånansvärda; finansministern erkänner också, att de ha stigit högst betydligt. Det är synnerligen förvånansvärt att en socialdemokratisk regering framlägger en budget, där

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

man tar ut större delen av vad staten behöver genom indirekt beskattning. Av siffrorna finna vi, att inkomst- och förmögenhetsskatten är 138 miljoner, den extra förmögenhetsskatten 11.7 miljoner och den mycket omskrivna arvsskatten och skatten på gåvor endast 27 miljoner. Beträffande de indirekta skatterna har man däremot pressat ut det mesta möjliga. Tullarna plus acciserna på silke och margarin pressa ut 154.5 miljoner, alltså lika mycket som vad inkomst- och förmögenhetsskatten plus den extra inkomsts skatten ger. Genom bensin-, bil- och gummiskatten har man pressat ut 85 miljoner, och rökarna och snusarna få bidraga med en extra beskattning på 78 miljoner. De som älska pilsner och sprit få bidra med en extra beskattning på 167 miljoner o. s. v. Detta visar, vilka stora summor man tar ut i form av indirekt beskattning. Och nu är man färdig att gå vidare på den inslagna vägen.

Här har talats om att man skulle införa bensin- och kaffemonopol. Var motiveringen den, att man skulle förstärka handeln med dessa varor för att få en bättre drift? Nej, motiveringen var den, att staten behöver inkomster. Men inkomst- och förmögenhetsskatten skall icke höjas, vilket vore det naturliga, utan i stället skall man beskatta dessa konsumtionsvaror, t. o. m. kaffet, vilket drabbar de allra fattigaste här i landet. När man införde den nuvarande tullen på kaffe, lovade man att det skulle vara en provisorisk åtgärd, som man mycket snart skulle avveckla. Nu talar den socialdemokratiska regeringen om, att man skall införa en extra beskattning på kaffet, utöver den redan befintliga, genom inrättande av ett kaffemonopol. Man har nu ansett att man icke, trots de bättre tiderna, trots bättre inkomster för bolag och industriföretag, kan lägga skatterna på de mera besuttna i samhället, utan man skall lägga dem på stugornas folk, som man tidigare talade om i denna kammare. Jag tror, att dessa bli mycket litet belåtna med denna uppmärksamhet från den socialdemokratiska regeringens sida, som nu tänker ta ut en extra beskattning av dem.

Går man därifrån över till den storartade hjälpverksamhet, som man bedrivit för de sämst ställda i samhället, denna storartade hjälpverksamhet vars lov har sjungits i alla tonarter i den socialdemokratiska pressen, kan man konstatera, att det inte är så mycket bevänt därmed. Det är betecknande, att t. o. m. statsministern har måst erkänna, när arbetslöshetskommissionens siffror lades på bordet, att det inte förekommit någon höjning av reservarbetarnas löner, utan att dessa i stället sjunkit. Dessa reservarbetslöner voro under maj månad 1933 4 kronor och 43 öre och under juni 4 kronor och 42 öre. Men i juni månad ett år senare, när den socialdemokratiska regeringen hade hjälpt dessa nödhjälpsarbetare i ett helt års tid, hade man lyckats så bra med hjälpen, att man fått ned dagavlöningen med 2 öre per dag enligt A. K:s egna officiella uppgifter. Det är hjälpverksamheten, sådan den nu ter sig! I det föreliggande förslaget från regeringens sida är det mest uppseendeväckande på femte huvudtiteln det som inte finns där, det som saknas. Det finns inte längre något förslag om arbetslöshetskommissionens avskaffande. A. K. förde man den stora striden om 1932. Den hade störtat två socialdemokratiska regeringar, signalerade och affischerade man, och nu skulle den inte störta den tredje. Nej, det behöver den tydligen inte, ty nu har den tredje gått in för att man skall godkänna vad A. K. säger och inte bry sig om några krav i fråga om denna kommission. Ännu så sent som 1933 hade man förslag om avtalsenliga löner för nödhjälpsarbetarna, men dessa finnas inte heller på femte huvudtiteln. Även de äro borta, trots att var och en borde känna med sig, att det behövdes en lönereglning därvidlag.

Jag interPELLERADE denna regering förra året angående motivet till sänkningen av nödhjälpsarbetarnas löner. Jag fick intet svar på denna min fram-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ställda fråga. Det är väl demokratiskt att inte svara på en framställd interpellation, förmodar jag. Det ingår troligen i den allra senaste tolkningen av begreppet demokrati. Jag konstaterade i denna interpellation, att reservarbetslönen — på den tid Carl Gustaf Ekman och amiral Lindman regerade, var lägst 2.95 men höjdes genom kohandeln till 3 kronor, åtminstone på papperet — hade sänkts till 2.80, och alltså var 20 öre lägre än någonsin tidigare. Detta ingår väl också som ett led i hjälpen åt de sämst ställda i samhället. Samtidigt som man inte framlägger ett enda förslag om att åtminstone komma upp till de avlöningar, som man tidigare hade vid dessa arbeten — man har inte ens råd att höja lönen med de där tjugo örena som man drog av i fjol våras — har man råd att enligt första huvudtiteln höja lönen för Konungen med 50,000 kronor. Och man har råd att öka avlöningen åt Kronprinsen och handpenningarna åt Hennes Kungliga Höghet Kronprinsessan med 15,000 kronor. Detta återfinnes i den socialdemokratiska regeringens budget, men det finns inte någon antydning om att man tänker höja lönerna för nödhjälpsarbetarna ifrån 2.80 till de 2.95, som gällde under de borgerliga regeringarna. Jag tycker att landets nödhjälpsarbetare åtminstone vore betjänta av ett besked på den punkten från statsrådsbanken om vad anledningen är till att man inte vill åtgöra något på dessa punkter.

Vidare har man lämnat den arbetslösa ungdomen utan stöd. Här har man diskuterat ungdomsarbetslösheten, man har gjort utredningar därom, och alla ha varit intresserade av saken. Så finna vi helt plötsligt, att den socialdemokratiska regeringen avstänger ungdom från sexton till tjugotvå år från all hjälp. De hänvisas givetvis till dessa reservarbetsplatser, som man inrättat för arbetslös ungdom. Men när dessa arbetsläger inrättades, betonade man från alla håll, att det för de unga arbetslösa skulle vara en fullt frivillig arbetstjänst. Det skulle inte ske någon påtryckning i någon form. Den saken har man ordnat genom att avstänga dem från understöd och därigenom tvingat dem att resa ut till arbetslägren. Det är på det sättet man har infriat löftena om bättre hjälp till de arbetslösa.

Man skall vidare finna, att de åtgärder, som vidtagits för att hjälpa i denna arbetslöshetssituation, verkligen äro mycket underliga. Herr finansministern anförde med ett par siffror, hur de arbetslösa själva ha uppfattat denna bättre hjälpverksamhet. Han talade om, att under september 1933 anmälde sig 70 procent av de arbetslösa metallarbetarna, men sedan man provat de förbättrade åtgärderna, som den socialdemokratiska regeringen vidtagit, anmälde sig endast 51 procent av dessa. Tro herrarna, att dessa 19 procent hade kommit till insikt om, att de inte skulle besvara det allmänna i fortsättningen? Nej, naturligtvis inte. Dessa 19 procent voro sådana som ansågo det vara mindre utsikt till hjälp nu än tidigare och som till följd därutav inte ens brydde sig om att anmäla sig.

Om nödhjälpsarbetena och om vilka vanvettiga arbeten man utför har det ju talats så mycket i denna kammare. Man sade förra året i debatten här om Ulricehamnsbanan, att man därvidlag satt i gång med ett av de tokigaste arbeten, som överhuvud taget kunde utföras, och det betonades också från regeringsbanken att så var förhållandet. Men man fortsätter på de inslagna vägarna, man fortsätter med dessa många gånger onödiga och många gånger mycket dyra nödhjälpsarbeten. Utredningar ha ju visat, att arbeten som utföras genom arbetslöshetskommissionen bli 100, ja, 150 procent dyrare än dem, som utföras i öppna marknaden med avtalsenliga löner. Men ändå fortsätter man med detta system och vill inte ha någon ändring till stånd utan signalerar, att det skall fortsätta liksom tidigare.

En annan angelägenhet, som hänger mycket nära samman med arbetet bland

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

de arbetslösa, är frågan om pensioneringen av de äldre arbetarna. Pensioneringen av de äldre arbetarna är en fråga, som tränger sig fram allt mer och mer. Men vi tro ju inte, att frågan löses med sådana pensionsförslag, som utarbetats av den kommitté, som sysslat med denna fråga. För att lösa den måste man ha ett ordentligt pensionsförslag, där man ger de gamla, ålderstigna, utslitna arbetarna så mycket, att de kunna försörja sig och därför frivilligt kunna avstå från att fortsätta sitt arbete och lämna plats för ungdomen inom det produktiva livet.

Jag vet icke om herrarna läsa Göteborgstidningar, men jag förmodar att den som gör det lagt märke till en hel serie av olyckor, som hänt i Göteborgs hamn. Det talas om den ena gången, att 72-åriga hamnarbetaren den och den halkat på däck, ramlat ned i lastrummet och slagit ihjäl sig. I en annan notis heter det, att 68-åriga hamnarbetaren den och den råkat slinta i en lejdare, när han skulle gå uppför densamma, och ramlat ned i lastrummet och slagit ihjäl sig. Den som läser dessa notiser kanske förvånar sig över att det talas om så många gamla hamnarbetare. Ja, det är förvånansvärt, att i dylikt farligt arbete, där man är utsatt för arbetets risker kanske mera än i något annat arbete, äro sysselsatta ålderstigna arbetare på 65—70 år. De måste emellertid fortsätta, ty hemma kanske de ha tre eller fyra söner i åldern 20—30 år, som icke kunna få något arbete. De gamla få hålla på med det så länge de orka eller till slutet blir sådant jag nyss skildrat. De kunna icke lämna arbetet, men deras fyra söner, som gå hemma fullt arbetsföra och skulle kunna i sitt arbete skydda sig för de risker, som de gamla ha svårare att akta sig för, äro arbetslösa och kanske få försörjas av dem som stannat kvar i det produktiva arbetet. Vore det icke anledning att se till, att man gäve dessa personer en sådan pension, att de finge en säkrad ålderdom. Ty nog ha de gjort sin insats i samhällslivet, och nog borde de belönas på något sätt. Utan tvivel skulle man kunna göra detta, och samtidigt kunde man då bereda möjligheter för de hemmavarande sönerna att konkurrera om de nya arbetstillfällen, som därigenom skulle uppstå.

En annan sak, som är frapperande i den framlagda budgeten, är att man nu ytterligare höjer anslaget till militära rustningar. En föregående talare i debatten äskade ökade anslag för att man skulle befästa Gotland. En av de mest framträdande ledamöterna i den nuvarande regeringen gjorde ett uttalande angående den saken för ett par år sedan, ett uttalande som gick i fullständigt annan riktning. Men det var ju också innan han hade börjat syssla med det han nu gör. Det var innan han gick på frälsningsarmén och sjöng: »Jag är tvagen i blod» o. s. v. och slutade med Halleluja. Ändå tycker man, att ett omdöme sådant som detta skulle kunna kvarstå, och att man från regeringens sida skulle åtminstone avvakta försvarskommissionens resultat, innan man yrkar på högre anslag till militära rustningar. Nu kan man emellertid konstatera, att regeringen kommer med en höjning av 8 miljoner kronor utöver de 10 miljoner man höjde anslaget med i fjol, och det kommer väl också att smusslas undan ett tiotal miljoner kronor genom beredskapsarbeten i år liksom förra året. Är detta att fullfölja den linje, som herrarna fingo i uppdrag att fullfölja vid 1932 års partikongress? Då var man enig om att fortsätta nedrustningen och att kanske t. o. m. öka tempot. Nu är det ingen, som yrkar på något sådant, utan nu kommer man med ökade anslag för militära ändamål undan för undan. Och statsministern har varit välvillig nog att tala om för oss, att en revision endast kan betyda ökade militära utgifter. Så signalerar man redan nu, och det kunna vi ju förstå, när man läst de uttalanden, som förekommit i den socialdemokratiska pressen angående försvarskommissionens arbete, och sett hurusom exempelvis herr Rickard Lindström var

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

missnöjd med att man icke framfört längre gående militära krav. För folket ute i landet ter det sig nog rätt förvånansvärt, att de starka stämningar, som tidigare förefunnits i denna kammare och i hela riksdagen mot sådana äventyr helt kunnat övervinnas utav statsministern — ty det är väl han som närmast gått i bräschen för saken — och att man nu är helt inne på en linje, som för till ökade militära rustningar. Jag tror icke, att avsikten var, när man från arbetarnas sida gick in för att åt socialdemokraterna skapa en politisk maktställning här i landet, att denna skulle utnyttjas på ett sådant sätt.

Herr finansministern försvarade sin budget liksom tidigare finansministrar gjort. Han talade om att det var nödvändigt att öka den indirekta beskattningen och att hålla nere den direkta beskattningen. Men så kom han in på frågan om rågängen mellan socialistisk och borgerlig uppfattning, och det föreföll, som om även han hade fullständigt kapitulerat i fråga om den rågängen. Jag vill erinra mig, att finansministern för två år sedan, när han satt på Göteborgsbänken och vi diskuterade händelserna uppe i Ådalen, framhöll, att det fanns två grupper i samhället, som aldrig kunde förenas, och jag skulle kunna hänvisa till den uppläggning av frågan, som under herr statsministerns missnöje då gjordes ifrån herr Wigforss' sida. Han synes emellertid nu ha upptäckt, att rågängen är utsuddad. För 20 år sedan fanns det en ensam man inom det socialdemokratiska partiet, som hoppade över den där rågängen, och det var »Kabbarp», som han populärt kallades. Det väckte en väldig uppmärksamhet på den tiden. Men nu kunna vi konstatera, att hela den socialdemokratiska riksdagsgruppen med regeringen i spetsen är färdig att vandra över rågängen. De närmast följande årens politiska händelser komma nog att visa, att så är förhållandet. Herr Anderson i Norrköping var icke riktigt säker på saken, liksom herr Hamrin var litet tveksam i den radiodebatt, som föregick förra årets val. Herr Hamrin sade då, att man icke alltid kunde lita på folk, som hade ett socialdemokratiskt partiprogram. Jag tror inte det generar herrarna på regeringsbänken det allra minsta. Det är nog bara en antikvit, som inte påminner eller oroar dem på något sätt. Nog kan man föra en fullständigt borgerlig politik oberoende av detta partiprogram, och när herr Anderson i Norrköping med profetisk förmåga förutsade, att parti-programmet stod nog längre än regeringen, så torde det nog vara en missuppfattning. Jag är alldeles säker på att parti-programmet, åtminstone i lämpliga delar, kommer att anpassas efter regeringens politik ganska snart. Och det vore ju inte för tidigt, ty man skall ju inte segla under falsk flagg utan visa, vad man bär i skölden. Ändras parti-programmet efter den politik, som man för från regeringens sida, torde det inte vara något hinder för de borgerliga att finna, att det inte existerar någon rågång mellan dem och socialdemokraterna. Då behövs det inget letande efter den där skillnaden längre.

Det enda, som numera företräder de socialistiska uppfattningarna här i kammaren och i riksdagen, är det socialistiska partiet, och det får nu framlägga de förslag i denna riktning, som man kunde fordra att den socialdemokratiska regeringen skulle framlägga, men som det naturligtvis är fullständigt förgäves att tänka sig att den skall framkomma med. Den kommer att fortsätta köhandelspolitiken. Förmodligen är man redan inne på den väg, som MacDonald gått i England, och den vägen leder inte till socialism utan till borgerlighet. Det är under sådana förhållanden inte förvånansvärt, att man inte kan se skillnaden mellan regeringens s. k. socialdemokrati och borgerligheten.

Men ute i landet finns det 100,000-tal av arbetare, som inte kunna se så synnerligen stor skillnad på Per Albins, som man brukar säga, välfärdssamhälle

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

och det gamla kapitalistiska samhället. Det är sig tämligen likt därute, ty på nödhjälpsarbetsplatserna är det ingen avsevärd skillnad på dessa saker mer än försämringen i lönen, och den tacka de ju inte för, och ute på industriarbetsplatserna, där man fått reducerade löner, är det heller ingen nämnvärd skillnad. Där tackar man inte för de reducerade lönerna och ökade livsmedelspriserna utan är synnerligen missnöjd med detta.

Nu förmodar jag, att herr statsministern kan säga som så: Men vi fingo 100,000 nya röster, det visar väl ändå att vi segla i medvind. Ja, det är helt naturligt, ty då herrarna övertagit högerns program, överta ni ju också högerns väljare, sämre kohandel gör ni väl inte, men det räcker ju inte i det långa loppet, ty när de äro slut måste ju den utvandring, som sker på vänstersidan över till det socialistiska partiet, komma att verka på ett helt annat sätt. Jag är alldeles övertygad om att herrarna kunna gå ännu ett steg till höger och fånga de själar, som herr Lindman har kvar i sin fålla, men sedan är det väl inte så mycket att hämta på den sidan.

De valmän, som tidigare ha följt de borgerliga partierna, kunna troligen inte vid detta tillfälle se så stor skillnad mellan parollerna. De ha tidigare avskräckts av socialiseringsparollen. Den är borta nu. Nu var det lagstiftning mot fackföreningarna, som man passade på i behaglig tid och förklarade, att man tänkte gå in för. Nu reagerade man inte mot de militära rustningarna. Nu reagerar man överhuvud taget inte emot de saker, som man tidigare har reagerat mot. Under sådana förhållanden var det svårt för dessa valmän att se någon nämnvärd skillnad, och då är det alltid trevligare att rösta med ett stort parti än med ett litet, och det gjorde nog att herr Österström m. fl. inte fingo så mycket av äran. Visserligen fingo de vara med och hjälpa till, men de kunde inte uppmärksammas så mycket i valrörelsen. De fingo inte så mycket med av äran, men de få naturligtvis trösta sig med att de politiska riktlinjer, som de tidigare ha gått in för, nu fullföljas av den socialdemokratiska regeringen, och det kan väl vara tillräcklig tröst för dem, även om det ur partipolitisk spekulationssynpunkt inte kan vara så mycket att vinna på detta.

Ser man på läget sådant det är här i landet kunna vi konstatera, att det finns allting vad människorna behöva. Produktionsmedlen äro större nu än någonsin tillförne. Man har kunnat konstatera en ekonomisk och industriell framgång av mycket stora mått, och då skulle det väl också vara egendomligt, om inte folket skulle se till att dessa möjligheter bleve utnyttjade för att därigenom skapa ett samhällsskick, som ger bröd, arbete och trygghet åt folket här i landet. Men inte ett samhällsskick av den art, att de skola skickas ut på nödhjälpsarbete, stå i stämplingsköerna, avstängas från understöd och få reducerade löner och höjda livsmedelspriser, ej heller av den art, att man skall skicka landsfiskalerna att taga gårdarna från bönderna därför att de inte kunna betala mjölkskatt, eller sälja deras kor, hästar och svin på exekutiva auktioner. En sådan hjälpverksamhet är man inte mycket betjänt med, och vill man icke vandra den vägen, finns det endast en väg att gå i politiskt avseende. Det är att följa den socialistiska linjen, den, som herrarna på regeringsbanken inte följa längre, men som fullföljes av det socialistiska partiet i dess kamp mot kohandel, mot borgerlighet, mot denna urartning av arbetarpolitiken, mot fackföreningslagstiftningen, som ytterligare skall klavbinda och göra det omöjligt för arbetarna att resa sig och försvara sina intressen här i landet. Den vägen *måste* fattiga bönder och arbetare vandra, och den vägen *komma* de att vandra när de sett och förstätt det dubbelspel, som förts beträffande deras intressen, och det schackrande med dessa, som skett här i riksdagen, *icke minst av den nuvarande regeringen.*

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och åtskilliga talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande proposition till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Johanson* i Huskvarna och *Carlström*, nr 84, angående utvidgning av Skillingaryds skjutfält;

herrar *Arneberg* och *Ossbahr*, nr 85, om provisoriskt dyrtortstillägg åt befattningshavare i statens tjänst i Stockholm och vissa förorter till Stockholm;

fröken *Wellin m. fl.*, nr 86, angående löneställningen för vissa kvinnliga postexpeditörer;

herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, nr 87, om anslag till kurser för utbildning av vissa hushållerskor;

herr *Hedlund* i Östersund, nr 88, om statsbidrag till avlönandet av vissa kvinnliga befattningshavare vid kommunala ålderdomshem m. fl. anstalter;

herr *Bäcklund*, nr 89, om visst undantag till förmån för riksdagens vaktmästare från gällande avlöningsreglementen för verk och inrättningar i statsförvaltningen;

herr *Sefve*, nr 90, angående tillämpandet av gällande bestämmelser för undervisning å det differentierade gymnasiet;

herr *Nilsson* i Karlstad *m. fl.*:

nr 91, om höjning av tullen å takskiffer m. m.; och

nr 92, om tull å oarbetade skivor och plattor av marmor;

herr *Wallén m. fl.*, nr 93, angående en betryggande reglering i lag av firmateckning för sparbank;

herrar *Fast* och *Andersson* i Löbbo:

nr 94, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Carl Ryd;

nr 95, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Johan Gottfrid Gärd;

nr 96, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre grenadjären Frans Henning Johansson Spets;

nr 97, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Alfred Ström; och

nr 98, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Johan August Frid;

herr *Werner* i Höjen, nr 99, om underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre vice korpralen Karl Wilhelm Westling;

herrar *Bäcklund* och *Hansson* i Trollhättan, nr 100, om underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Klas Leander Grönkvist;

herr *Bäcklund*, nr 101, om underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Anders Gustav Lans;

herrar *Eriksson* i Sandby och *Elmroth*, nr 102, angående utvidgning av expropriationslagstiftningen;

herr *Pettersson* i Hällbacken, nr 103, angående lagstiftning mot obehöriga radiostörningar;

herr *Eriksson* i Sandby *m. fl.*, nr 104, om utvidgning av verksamheten för anläggande av arrendejordbruk;

herr *De Geer m. fl.*, nr 105, om inköp och bibehållande såsom naturskyddspark av ett skogsområde i Örkeneds socken av Kristianstads län; samt

herr *Aronson m. fl.*, nr 106, angående åtgärder mot den allmänna kastningen bland nötkreatur.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.37 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 18 januari.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Vid remiss av statsverkspropositionen. Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till
(Forts.)

Herr **Lindman**, som anförde: Herr talman! Jag beklagar, att jag kommer att förlänga debatten, men det beror ju därpå, att jag genom omständigheternas makt fick ordet först nu för att bemöta anföranden, som höllos redan i går.

Det var egentligen statsministerns anförande i går afton, som föranledde mig att begära ordet. Jag fann i det anförandet ganska olika toner mot dem, som framkommo i hans anförande på förmiddagen. I det första anförandet uppträdde statsministern som talesman för fackföreningarna. Man får icke angripa dem. Det är farligt. Och man får inte glömma, sade han, att vi ha en socialdemokratisk regering, som följaktligen måste taga hänsyn till dessa och sina väljare, till dem, som stå bakom regeringen, som utgöra underlaget för det socialdemokratiska partiet. Det var sålunda, som jag tillät mig säga i den replik, som jag hade tillfälle att göra omedelbart efter statsministerns anförande i går förmiddag, taktiska och politiska skäl, som förestavat, att regeringen inte velat göra något åt de frågor, om vilka riksdagen i fjol hade gjort framställning eller begärt utredning. Han kunde sålunda, sade han, icke upptaga frågan om kollektivanslutning, om vilken riksdagen skrev i fjol. Han kunde inte heller göra någonting beträffande den handelsblockad, som landsorganisationen igångsatt gent emot Tyskland. Han förklarade visserligen på den sista punkten, att den hade varit föremål för vissa överväganden av regeringen, men varuti dessa överväganden hade bestått, vilket resultat de givit, därom fick man inte någon som helst kännedom. Det vill förefalla mig, som om en regering, vilken framför andra vill betrakta sig som en demokratisk, parlamentarisk regering, skulle finna angeläget att åtminstone hålla riksdagen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

underkunnig om till vilket resultat dessa överväganden ha lett, att man från regeringsbanken kunde få höra vilka de skäl äro, som ha föranlett, att man inte sökt vidtaga någon åtgärd mot denna handelsblockad?

Statsministern talade i mycket karska ord om, att regeringen icke skall vara riksdagens springpojke, som bara därför, att riksdagen begärt utredning i ett ämne eller begärt, att en åtgärd skall vidtagas, ögonblickligen springer i väg och verkställer riksdagens önskan. Jag kan så tillvida hålla med honom, att regeringen har sin frihet att göra vad den själv finner riktigt i det fallet. Men det är väl också riksdagen förbehållet att bedöma, i vad mån regeringen tar hänsyn till eller åsidosätter det, som riksdagen önskar och tydligt och klart uttalat. Det är ju sålunda en uppfattningsfråga, som jag menar, att framför allt den nuvarande regeringen icke borde undandraga sig att lämna redogörelse för eller underlåta att taga hänsyn till. Statsministern talade om, att det har funnits andra regeringar, som gjort på samma sätt, och det må hända, att så varit fallet, men mig föreföll det, som om hans excellens i det fallet hade glömt bort den ställning, som han intog, när han satt där borta på Stockholmsbanken och en annan regering satt på regeringsbanken. Men det är ju på det sättet, att man gärna vill se sakerna så, som de te sig från den plats, där man för ögonblicket sitter.

Men så kommer jag, herr talman, till statsministerns anförande på kvällen. Då var det helt andra toner. Då var det samförståndstoner. Då var det de lena tonerna. Då var det den öppna famnen, som bjöds alla, vilka ville vara med om att undersöka vad man kan göra av den socialdemokratiska politik, om vilken finansministern talat så vitt och brett i sitt yttrande i statsverkspropositionen under »Inkomsterna». Då hette det: Kom till oss! Undersök tillsammans med oss vad som här kan göras! Det är ingen stor skillnad mellan borgerlig och socialdemokratisk politik. Kom och låt oss titta på det, skola ni få se, att det ej är så farligt med det. Det var en inbjudan att med fullt förtroende komma till regeringen och med den undersöka vad som skulle kunna vara att göra. Det var ingalunda så farligt. Vad regeringen ville var bara att göra nytta åt alla. Om vi, sade han, kunde frigöra oss från motsätningsarna mellan borgerlig och socialdemokratisk politik och tänka på landet, så skulle vi nog lätt kunna komma överens. Ja, jag tror förvisso, att både hans excellens statsministern och finansministern — kanske mest den sistnämnde — äro fullständigt övertygade om, att den politik, som de vilja inaugureras, är till landets nytta. Jag tror, att särskilt finansministern — jag ber om ursäkt, att jag säger det — är så livligt övertygad, att om vi bara vilja följa honom på den linje, som han utstakat i statsverkspropositionen, skola vi komma till ett lyckorike. Jag tror det. Jag tror, att de båda mena, att deras politik är avsedd att gagna landet. Jag tvivlar ej på det. Jag tror, att det ligger en viss grad av fanatism i deras uppfattning, men det är bara en reflexion, som jag gör. Det är ej heller tvivel om, att de ha den rätta uppfattningen om vad de själva mena och syfta till. Men jag vill fråga dem båda: Tro ej herrar statsråd, att även vi ha landets bästa som mål? Tro ej herrarna, att även vi äro uppriktigt besjälade av den tron och meningen, att den väg vi vilja vandra, när det rör den ekonomiska politiken i landet, är den riktiga och den, som leder till bästa resultatet?

Men statsministern nöjde sig inte med att tala om detta. Han utfärdade en anklagelse mot oss borgerliga. Han sade, att vi äro fångna i dogmer. Vi ha alltså några tvångsföreställningar om vad som är det bästa. Jag vill fråga, herr talman: Äro inte socialisterna fångna i dogmer? Om det är något parti i denna kammare och i riksdagen, som är bundet i dogmer, så är det väl det socialdemokratiska partiet. Finansministern nämnde namnet Marx på förmid-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
 dagen. Var inte Marx' lära en dogmatisk lära? Det socialdemokratiska parti-program, vilket, såvitt jag vet, ännu är gällande, är byggt på sådana dogmer. Jag har läst det åtskilliga gånger och haft tillfälle att tala om det i valrörelser, inte bara under den senaste utan vid åtskilliga tillfällen förut. Jag skall ej upprepa vad där står, men är inte t. ex. satsen om statens övertagande av naturtillgångarna byggt på en dogm, som man alltjämt håller på? Om vi skulle följa den socialdemokratiska vägen, komma vi naturligtvis alldeles tydligt fram till en tillämpning av det socialdemokratiska principprogrammet, ty det är väl ej det socialdemokratiska partiets mening, att detta är övergivet genom det tal, som nu föres här i riksdagen, varigenom man söker insöva en del av de borgerliga i föreställningen, att det inte är så illa ment, att det inte är så farligt med det.

Ja, detta marxistiska system har ju blivit genomfört. Det har blivit genomfört i Sovjetryssland. Jag antar, att de båda Sillénkommunisterna i kammarren känna sig utomordentligt lyckliga över att veta, att det har blivit genomfört i ett land. Jag vet ej, om regeringen betraktar det på samma sätt, men det är marxismen i dess yttersta konsekvenser, man där tillämpar. Vi få ju se, vad resultatet blir i längden. Man hör många framställningar om hur förhållandena äro i Sovjetryssland. Jag har inte varit där, sedan bolsjevismen tog herraväldet, men av mycket trovärdiga personer har jag fått den uppfattningen, att man arbetar med mycket stora vanskligheter. Men regeringen tror, att om det nu lyckas förmå de borgerliga eller i varje fall någon del av dem — högerpartiet förmodar jag att man förtvivlar om — att följa dess vägar, ha vi fått ett lyckorike på jorden i detta land.

Herr talman! Vi inom högerpartiet äro ej bundna av några dogmer. Vi ställa oss — som framgår av allt, som skrives och talas från högerhåll, och som framgår av vårt partiprogram och våra valupprop — tydligt och klart på erfarenhetens grund. Vi ha sett, hurusom vårt svenska samhälle utvecklats sig till vad det blivit på den grund, som är lagd av fri företagsamhet, av enskild äganderätt, av frihet, inom lagens rāmärken naturligtvis, men frihet för den enskilde att utveckla sin förmåga och sina färdigheter, utan att vara bunden av andra ingripanden från statliga myndigheter än dem, som alltid tillkomma en stat, sådana t. ex. som att reglera valutapolitiken, att ordna med vissa skyddsåtgärder gent emot främmande länder o. s. v. Det är på frihetens grund, som vårt svenska samhälle vuxit upp på näringslivets område till vad det är i denna dag. Kan någon bestrida, att vi ha gått framåt? Har ej vårt näringsliv på olika områden utvecklats sig på sådant sätt, att vi kunna säga om detsamma, att vi i denna dag stå på ganska solid ekonomisk grund? Det är vad den hittillsvarande samhällsordningen på detta område åstadkommit. Skall man då bryta ner detta för att skapa något nytt, om vilket man inte vet, hur det kommer att utfalla, något som blir ett experiment, ett experiment, som kanske kommer att kosta staten ofantliga summor, som kanske kommer att medföra stora besvikelser för oss alla? Det är det, som frågan gäller i den diskussion, som pågått i dag och under gårdagen.

Statsministern sade i går kväll, att samhället befinner sig i en brytningstid. Det är sant. Vi ha varit i en brytningstid. Hela de sista årens depressionstid har varit en brytningstid, en följd av något, som vi inte kunnat utöva något inflytande på. Det var världskriget och det som följde efter detsamma. En sådan förödelse, som detta krig åstadkom, och de svårigheter som därmed följde, går inte spårlost förbi. Det blev en kris, och resultatet av den krisen har blivit, att nationerna stänga in sig inom sina egna gränser, avspärra tillförseln från andra länder, söka på alla möjliga sätt att reda sig själva med sina egna resurser, sina egna naturtillgångar, söka att taga tillvara allt vad som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kan tillvaratagas inom landet med utestängande av andra. Men om vi medge detta, frågar jag å andra sidan: ha vi icke nu kommit ett gott stycke på väg i olika länder, i varje fall i vårt, att återvinna hälsan efter den kritiska tid som varit? Är inte vägen ganska klart utstakad, och ligga inte de ekonomiska förhållandena i landet på det sättet, att vi äro ett gott stycke på väg att komma åter till naturliga förhållanden?

Statsministern sade också i går afton, att samhället utvecklar sig till högre och högre former. Ja, det ligger i vad jag nyss har sagt. Jag menar, att vi ha gått framåt, vi ha inte stått stilla. Hela vårt näringsliv har utvecklats på ett utomordentligt sätt. Jag tror alltså, att jag kan ge statsministern alldeles rätt däri, att samhället står inte stilla utan det utvecklas. Frågan är emellertid vad man menar med högre och högre former. Låtom oss blicka omkring litet i Europa och se, hur utvecklingen gått. Jag talade nyss om Sovjetryssland. Är det *där* en utveckling till högre och högre former? Det är ett stort land med ett ofantligt stort antal invånare och med stora naturliga betingelser till utveckling. Är den utveckling, som ägt rum, den riktiga? Låtom oss se på vår granne i söder, Tyskland. Är det *där* en utveckling, som vi anse vara den ändamålsenligaste och bästa? Där ha vi alltså två motsatta poler, länder som utvecklats i fullkomligt motsatt riktning under olika styrelsesätt långt bort ifrån demokratiska och under diktatoriska styrelseformer. Den utvecklingen är väl i alla fall inte den, som vi önska oss i detta land, så länge som vi bekänna oss till ett demokratiskt styrelseskick?

Ryssland, ja, jag nämnde det nyss. Vad var det Marx ville? Jo, han ville just, att samhället skulle utveckla sig i socialistisk riktning. Det var hans dogm, hans trossats. Ryssland har utvecklat sig efter hans lära. Är det bra? Ingalunda! Jag tror inte någon i kammaren, mer än möjligen två, anser, att det är det, och de båda få ju tala för sig själva.

Se vi på ett annat stort land, England, har man där visserligen kastat om systemet beträffande den ekonomiska utvecklingen. Man har övergått från den traditionella frihandeln till att införa ett protektionistiskt system, åtminstone i viss grad och i viss omfattning. Men kan någon säga, att man icke i England har haft en utveckling på det ekonomiska området och i det produktiva livet, som man måste erkänna vara mycket betydande? Där har icke skett några sådana omvälvningar som i de båda förut omnämnda länderna: England har ingalunda gått den socialistiska vägen. Det har varit inne på den, men vände, medan tid var. Det har, som jag nämnde i går, visserligen i stor utsträckning tillgripit hjälpåtgärder i form av allmänna arbeten, men man har kommit till insikt om att det tjänar icke något till att fortsätta på den vägen. Snart stå verkligen de tre skandinaviska länderna ensamma i Europa beträffande utvecklingen. Är det så säkert, att vi genom att följa de socialistiska linjerna skola kunna förbättra det tillstånd, som vi under frihet lyekats uppjobba?

Hans excellens statsministern sade vidare i går, att staten skall hjälpa industrien till ökad tillverkning, men staten skall ha kontroll. Inom parentes vill jag säga: vi ha redan en del kontroll över vårt näringsliv, vi kunna icke göra vad som helst, det finnes kontroll på en hel mängd olika områden. Men statsministern syftar uppenbarligen vida längre i fråga om statliga kontrollåtgärder. Då frågar jag: hur skall då staten kontrollera, hur skall staten gå till väga, när den skall kontrollera? Jag gjorde på förmiddagen ett litet tankeexperiment. Jag hörde, att det talades här om stenindustrien i Bohuslän. Jag skall inte gå in på den fråga, som berördes i det sammanhanget beträffande stenindustrien, men jag vill framkasta frågan: hur skulle det ha blivit, om staten hade varit någon slags kontrollant över stenindustrierna i

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Bohuslän och Blekinge? Det var en tid, då dessa stenindustrier florerade och kunde exportera sten till Sydamerika, Tyskland, Belgien och andra länder, och det gick bra. Men sedan kommo nya metoder, nya uppfinningar skapade andra vägbeläggningsmedel. Man förlorade intresset för stenindustrien, man förmenade, att stenen blivit för dyrbar, man upphörde i andra länder att importera, och stenindustrien kom i de stora svårigheter, om vilka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet i dag talade. Om nu staten hade haft kontroll över denna industri under den goda tiden, skulle den då ha inskränkt tillverkningen? Och sedermera vid det tillfälle, när övergången skedde från den gynnsamma perioden till den tröstlösa och dåliga, vad skulle staten då ha gjort? Hade den kunnat övervinna de främmande ländernas betänkligheter, kunnat få dem att låta bli att använda betong på sina vägar eller andra vägbeläggningsmedel och i stället använda vår gatsten? Det är helt enkelt orimligt att tänka sig, att staten skulle kunnat åstadkomma något dylikt. Det hade man icke kunnat göra. Resultatet hade blivit, att staten såsom kontrollant över denna industri fått vidtaga precis samma åtgärder som staten nu fått göra, nämligen köpa upp gatsten och lägga upp lager med förlust. Resultatet av kontroll på det området hade icke blivit något annat än att staten hade fått göra stora utlägg, ty man ville ju icke låta denna industri, som sysselsatte en massa människor, förgås, den måste finnas; och det hade blivit utlägg för statens räkning för att kunna hjälpa den. Så hade resultatet blivit precis detsamma, som det har blivit nu.

Men då frågar jag mig: om staten har sådana stora möjligheter som dem, om vilka statsministern och finansministern talat, när de framhållit, att staten kan skapa en ny verksamhet — varför har man icke under de tre riksdagar, som vi fått förslag från en socialdemokratisk regering, kunnat ingripa hjälpende, varför har man icke under tiden sökt skapa någon ny produktion, i vilken man kunde sysselsätta stenarbetarna från Bohuslän och Blekinge? Vi ha hört under förmiddagen från finansministern, att staten har möjlighet att skapa nya produktionsgrenar. Där enskilda icke kunna, icke ha vilja eller förmåga att med egen kraft göra något, där skall staten träda in och skapa en ny produktion eller utveckla en gammal. Varför har icke den socialdemokratiska regeringen funnit upp någon metod att skapa någon ny produktionsgren, som kan ge sysselsättning åt arbetarna i den industri jag talat om?

Finansministerns finansplan innehåller en liten passus på ett ställe, om vilken jag skall be att få säga ett par ord. Det står på sid. 21 i »Inkomsterna». När han talar om förstatligande, säger han, att den socialdemokratiska uppfattningen om det ekonomiska livet under privat ledning »går ut ifrån att den automatiska regleringen genom fria marknader icke sätter oss i stånd att på det mest effektiva sätt utnyttja de produktiva krafter, som naturliga tillgångar, mänskliga uppfinningar och mänsklig arbetsförmåga ställa till vårt förfogande». Staten skall göra det. Varför gör då icke staten det, varför har icke staten gjort det under denna tid? Herrarna tala om att ni skall skapa en ny produktion, att ni skall utnyttja möjligheter, som de enskilda icke vilja utnyttja, men när det kommer till kritan, och jag sätter fingret på just den punkt, där det skulle göras något för att skapa arbetstillfällen, visa ni er icke mäktiga att kunna göra det. Jag undrar icke på det, ty det är sannerligen icke lätt att kunna utfinna några nya produktionsgrenar, i vilka man skulle kunna sysselsätta dessa människor. Saken är helt enkelt den, att staten icke mäktar med det.

Hans excellens statsministern talade i går om att vad den enskilda verksamheten beträffar, förekommer det, att genom nedläggandet av ett företag en stor ödeläggelse skapas. En industri nedlägges, därför att det företag

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

eller den verksamhet, som den har uppbyggt på, icke bär sig längre, därför att förhållanden ha uppkommit genom utvecklingens egen gång, som gjort det omöjligt för den att kunna fortsätta driften. Jag frågar: om det vore stats, som dreve denna verksamhet, vad skulle då staten göra? Skulle den fortsätta en drift, för vilken det icke längre finns naturliga förutsättningar? Vad gör staten själv? Vi kunna taga exempel från den verksamhet staten utövar. Jag vet t. ex. att staten ämnar bygga en centralverkstad i Örebro för statens järnvägar, som förut varit förlagd på annan plats. Skapas icke därigenom i viss grad en ödeläggelse på det ställe, där de människor, som varit sysselsatta i denna verksamhet, tidigare varit bosatta? De kunna överflyttas, säger man, men det finnes de, som ha egna hem och som äro ekonomiskt bundna vid en viss plats. Det finnes eklatanta exempel på detta. Jag skall genast anföra ett. Hur gör staten, när den finner, att den behöver göra indragningar av människor på ett område, där staten är allenahärskande? Jag skall inte tala om militärväsendet, ty det passar kanske inte i detta sammanhang. Men när man tar bort förlägningsplatser, militärkaserner, vad gör man för de människor, som ha brukat fullgöra leveranser till dessa? Tänker man på dem? Hur gör man t. ex., när det är fråga om, såsom jag erfor i somras, att en fullständigt modern spritfabrik i Västergötland skall läggas ned? Tar staten någon hänsyn till befolkningens förtvivlan över att det skall centraliseras på det ena eller andra området? Hur har man inte gjort, när det gällde tobaksmonopolets införande, då en mängd tobaks- och snusfabriker fingo slopas? Staten har sannerligen icke visat sig mera hänsynsfull än någon enskild, när man drar in personal på olika områden. Det har skett flera gånger under de sista åren genom beslut i riksdagen. Jag skall, som sagt, inte tala om det militära området. Låt oss tänka på dem, som genom omläggning av domänverket blivit utan arbete och avspisats med en ganska ringa ersättning! Jag har haft tillfälle tala med en kronojägare, som var förtvivlad över att han inte visste vad han skulle sysselsätta sig med efter avskedet. Han hade fått något över ett års lön i ersättning av staten efter många års tjänstgöring. Så gör staten. Men regeringen klandrar den enskilde, som på grund av omständigheternas makt måste vidtaga liknande åtgärder. Hur förfar staten, när den elektrifierar järnvägarna? Eller hur förfar den, när man automatiserar telefonen? Jo, den indrar personal. Jag kan inte klandra staten därför, ty det är utvecklingens gång, som för fram till detta, men då är det inte heller lämpligt att döma de enskilda och säga, att de »ödelägga samhällen», såsom statsministern sade i går.

Jag kan i detta sammanhang tala om ett särskilt fall. Jag hade för ett par år sedan tillfälle att se ett mycket omtalat samhälle, då jag på en resa med flygmaskin flög på låg höjd över Seskarö. Jag ville se, hur det såg ut med detta mångomtalade samhälle och de egna hem, som skulle bli ödelagda, därför att ett enskilt företag, ett sågverk, blivit nedlagt. Efter att ha gjort ett par turer över detta område, stod det klart för mig, att det gränsade till galenskap, att staten skulle bygga upp ett sågverk på det stället. Det hade varit oändligt mycket bättre att sörja för de människor, som hade egna hem där. Hur gör staten i ett angränsande fall, beträffande Kalix? Jag vet inte vad regeringen ämnar göra. Jag tror, att en utredning är igångsatt, och det kommer väl så småningom något på riksdagens bord om detta.

Medan jag är inne på dessa frågor, skall jag be att få säga ett ord om en sak, som förekom på förmiddagen. Det var ett yttrande av herr Lithander, som han blev mycket skarpt angripen av jordbruksministern för. Vi i denna kammarer känna alla, vilken utomordentligt varmhjärtad man herr Lithander är. Jag vet väl, att han ömmar för alla, som genom ingripande från enskilt eller

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

allmänt håll blivit berövade sin verksamhet och gjort förluster genom att deras tidigare sysselsättning icke kunnat upprätthållas. Därför förstår jag herr Lithander, då han talade om detta, men kammarens ledamöter få icke tro, att högerpartiet delar de politiska slutsatser som herr Lithander drog. Såsom ledare för riksdagens högerparti vill jag blott säga, att de omdömen, som herr Lithander i det avseendet fällde, stå för hans egen räkning.

Jag går vidare och kommer in på den motivering, som statsministern hade vid tillsättandet av den s. k. arbetsfredsdelegationen. Jag läser där, »att det i detta sammanhang bör också beaktas de svårigheter för enskilda och samhället, som uppkomma, om vid igångsättande av nya företag eller större utvidgningar av äldre sådana» — märk väl utvidgning av redan varande och nya — »icke hänsyn toges till möjligheterna för verksamhetens fortsatta bestånd och för de anställdas mera varaktiga sysselsättning». Om detta skall tolkas så, att man menar, att man icke skall förfara lätt sinnigt utan gå varsamt och försiktigt fram, är det riktigt. Men det kan väl icke ligga i detta yttrande en sådan tankegång som den, att man skall äga förmåga av förutseende så att man, trots vad som än händer i världen i form av nya uppfinningar eller utveckling på olika områden, skall vid en nyanläggning eller startande av en tillverkning ha den betryggad för all framtid. Jag skulle våga tro, att icke ens staten skulle ha möjlighet att åstadkomma något sådant. Min reflexion blir den: om det system, som påtalas i detta anförande, när denna delegation tillsattes, skall tillämpas, så att man skall tänka sig något för och vara så säker på att företaget skall äga bestånd i all framtid, vart tro då kammarens ledamöter, att företagsamheten skulle taga vägen? Den skulle naturligtvis helt enkelt stagnera. Man vågar icke sätta i gång ett företag, varken staten eller den enskilde, om man skall garantera, att det skall fortsätta i all framtid, och att man skulle vara oberoende av vad som på uppfinningarnas område kan göras. Här föreligger alltid ett riskmoment, och detta riskmoment tror jag, att den enskilde tar lättare än vad som blir fallet, när det gäller ett företag under statens kontroll.

Finansministerns anförande på förmiddagen åhörde jag med stort intresse, liksom jag också åhörde hans anförande i första kammaren i går. Han säger: »Mina herrar! Det skall väl kunna finnas en gemensam utgångspunkt. Här finns ju outnyttjat kapital, outnyttjad arbetskraft i detta land. Då skall det väl kunna finnas någon utgångspunkt för oss att ena oss, så att man på borgerligt och socialdemokratiskt håll skall kunna komma till någon enhet.» Jag kommer osökt, när jag hörde detta, in på frågan om arbetslösheten. Jag berörde den i går, då jag talade några ord om den i mitt första anförande.

Statsministern talade i sitt anförande — det var det första på morgonen — om det antal dagsverken, som genom statens försorg åstadkommits för de arbetslösa, och om jag icke minns fel, sade han, att det var 6 miljoner dagsverken. Jag tillät mig att i en replik göra den uppfattningen gällande, att det torde väl omfatta en tid på ungefär ett och ett halvt år. Vad förlorade vi i dagsverken på byggnadskonflikten? Jag vill minnas, att inom landsorganisationen, av dess egna medlemmar, förlorades under 1933 omkring 6,400,000 dagar, därav övervägande delen på byggnadskonflikten, vilken dessutom fortsatte in på 1934. Vad vi enligt statsministerns uppfattning vunno genom de offentliga arbetena till avtalsenliga löner, uppväges av vad vi förlorade på byggnadsstrejken. Med den hopkoppling, som faktiskt äger rum mellan det socialdemokratiska partiet under dess partiledning och fackföreningarna under landsorganisationens ledning — det finns ett sådant samband icke minst på grund av kollektivanslutningen — borde det icke saknas möjlighet för en socialdemokratisk regering att inverka på vederbörande i detta

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

avseende. Vi hörde på förmiddagen, huru finansministern hade inverkat på Vin- och spritcentralen. Jag vet icke, om det var i överensstämmelse med riksdagens beslut eller icke, jag lämnar det därhän, ty det var i alla fall förnuftigt att göra det. Jag frågar mig: Hade verkligen icke den socialdemokratiska regeringen, hade herrarna icke möjlighet att kunna påverka låt vara en så mäktig institution som landsorganisationen och förmå den att taga sitt förnuft till fånga? Herrarna gjorde det i varje fall icke. Men statsministern och socialministern lade fram ett medlingsförslag, som var till den grad partiskt till den ena sidans förmån, att man blev förvånad, när man hörde, att det blivit framlagt.

Beträffande arbetslösheten ytterligare allenast ett litet ord! Vi hörde finansministern tala om den stora, bestående arbetslösheten, och vi ha läst om den i hans utläggning i statsverkspropositionen. Det rör sig om 80,000 arbetare. Om den skall bliva bestående under en sådan tid som den, vi nu leva i, med uppsving på en mängd olika områden, då frågar jag: När skola vi komma ifrån den? Det sades i går, att när vi komma in i normala förhållanden, skola vi komma ifrån den. Nej, vi komma aldrig ifrån den. Den kommer att bli bestående, så länge det system fortsätter, vilket nu tillämpas. Det är min tro. Man må säga vad man vill — jag ömmar lika mycket för de arbetslösa som någon annan — men min tro är, att här övas icke den kontroll över tillämpningen av arbetslöshetsdirektiven, som det borde vara. Här finnas inregistrerade och anmälda arbetare, som icke äro i egentlig mening arbetslösa. Jag delar i det fallet den uppfattning, som i går uttalades av folkpartiets ledare. Jag kommer icke ifrån det — jag nämnde redan i går — att det är angeläget, att regeringen ser till att det blir en effektivare kontroll på detta område, ty annars komma vi aldrig ifrån det.

Nu talade finansministern om gemensamma uppgifter, om nya områden för arbete; han talade om bostadsbyggandet, om jordbruket o. s. v., varom han också talat i propositionen. Men, herr talman, detta tal av finansministern bevisar ingenting alls. Både statsministern och finansministern tala om statsingripandet såsom ett praktiskt problem. Det är icke något ingrepp, heter det. Man vill gärna låta den fria företagsamheten finnas kvar. Detta är icke precis det socialdemokratiska partiets program. Men så säger man, när man söker att med, låt oss säga, insmickrande tal värva anhängare för sin uppfattning. Så säger man i det ena ögonblicket, såsom finansministern sade på förmiddagen, för att strax efteråt deklarerar en principiell linje, som syftar till en fullständig omläggning av samhället.

En fråga, som ideligen förbigås, är den: Är staten vuxen, har staten krafter, har staten förmåga att kunna åtaga sig de uppgifter, som finansministern vill lägga på den beträffande produktionen, beträffande kontrollen, beträffande upptagandet av nya näringsgrenar? Hur går då staten till väga? Jag skall icke tala mer om detta, därför att jag för en stund sedan talade därom, och skall därför stanna med vad jag sagt.

Statsministern var inne på att man kan hjälpa mycket genom subvention. Man hade under gångna tider lämnat subvention och understöd. Ja, herr talman, allt detta om subvention är ett kapitel, som ännu icke blivit slutskrivet. Det skulle vara av utomordentligt intresse att få — och jag hoppas, att vi någon gång under riksdagen få det, ty det bör väl riksdagen kunna få — en redogörelse för vad vi lämnat i subvention och understöd. Hur många bankruttede företag har man understött? Vad har staten förlorat därpå? Jag känner till åtskilliga fall, där staten faktiskt lämnat understöd till företag, som varit bankruttmässiga och som därför icke under några förhållanden skulle haft något understöd. Jag vet, att staten lämnat subvention till företag, som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

konkurrerat med andra företag, vilka fått stå på egna ben och sköta sig själva, utan att staten trätt emellan med subvention. Jag säger bara, att detta är ett kapitel, som icke är slutskrivet.

I denna kammare talade finansministern icke om en sak, som han förde fram i första kammaren. Detta är icke på något sätt någon anmärkning, utan jag fäste mig endast därvid, när jag hörde det. Han talade om en motsägelse, som de borgerliga gjorde sig skyldiga till, när de talade om statsdrift. Han sade, att man säger från borgerligt håll å ena sidan, att staten icke kan rationalisera, den äger icke förmåga därtill, men å andra sidan också, att folket blir utan arbete, om staten övertager en verksamhet. Det är klart, att däri ligger en motsägelse, om det nämligen skulle vara riktigt, att man på borgerligt håll yttrar sig på det sättet. Visserligen kan staten rationalisera. Det är uppenbart. Jag har nyss anfört en mängd exempel på huru staten kan gå till väga och rationalisera, t. ex. vid elektrifieringen av järnvägarna etc. etc. Det är klart, att staten kan göra det, men de borgerliga ha icke menat, att staten icke kan rationalisera, utan de ha kommit till den uppfattningen, att den enskilde arbetar under ofantligt mycket friare former än någonsin staten kan göra. Den enskilde arbetar för sig själv och för sina efterkommande, han har ansvar för sitt företag, han lägger ner all sin kraft och all sin omsorg, all sin energi i sitt arbete på ett helt annat sätt, än vad i en statlig verksamhet kan bli fallet. Tänk allenast, mina herrar, på huru det går till i ett enskilt företag, när det är fråga om att uppföra byggnader, att modernisera eller att igångsätta en ny metod på grund av någon ny uppfinning. Det behövs endast ett enkelt styrelsebeslut efter utredning, saken är färdig, och man sätter i gång arbetet. Tänk i motsatsen härtill på den formalism, som ovillkorligen måste vara förbunden med statlig verksamhet och som man aldrig kommer ifrån.

Utvecklingen skall ha sin gång, sade statsministern slutligen i går, ja, den skall ha sin gång, men jag har försökt i mitt anförande ifrågasätta, varför denna utveckling just skall gå i socialistisk riktning. När vi ha erfarenhet av ett system, som icke varit socialistiskt, ett system, som medfört framgångar, varför skola vi då kasta om och slå in på socialistiska vägar? När man från socialdemokratiskt håll talar om staten, är det uppenbart, att man lägger in något särskilt i detta begrepp. Men vad är staten? Staten är väl icke något annat än människorna; och kan den mänskliga kraften komma till ett bättre resultat, om den är tvångsbunden i den statliga byråkratismen och av denna hämmas i sin verksamhet, än om den får arbeta i frihet?

På denna punkt i mitt anförande blott ett par ord för att icke brista i den vördnad, som jag måste ägna det anförande, som herr finansministern hade. Jag har icke rätt att upptaga kammarens tid alltför länge, men jag vill i alla fall säga några ord om en sak, och det rör budgetfrågan. Finansministern hade icke tillfälle att höra vad jag i går sade i mitt första anförande och har sålunda icke haft möjlighet att bemöta mig. Herr finansministern sökte visa, att man, när man bedömer den direkta beskattningen och summan av statsutgifterna, icke skall taga siffrorna sådana, som de stå angivna, utan att man skall göra vissa reduktioner. Han kommer till det resultatet, om jag uppfattade honom rätt, att om man gör dessa avdrag — jag skall icke upprepa dem — finner man, att de egentliga skatteintäkterna från budgetåret 1924/1925 till budgetåret 1935/1936 endast stigit från 417 miljoner till 433 miljoner kronor. vilket ju icke är någon så stor ökning. Det var emellertid en liten sak, som jag tyckte mig sakna i hans uppställning, och det var den arvsskatt, som infördes för ett par år sedan. Det är en beskattning, som man icke får glömma bort i detta sammanhang, om man är finansminister. Jag förstår heller icke finans-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ministern, när han uppger, att avsättningen till pensionsförsäkringsfonden skall dragas ifrån. När han så vidare kommer in på frågan om hur själva budgeten utvecklats, kommer han efter åtskilliga liknande avdrag till att slutsumman stigit från budgetåret 1929/1930 till det budgetår, som vi nu tala om, från 650 miljoner till 671 miljoner kronor. Icke heller detta är någon så stor ökning. Och han sade beträffande beskattningen, att de siffror, som anförts, ge en falsk föreställning, om man icke gör dessa avdrag; han nämnde då särskilt rusdrycksbeskattningen. Den skall icke räknas med i detta, ty det är en utgift för något, som man icke behöver använda sig av, om man inte vill. Med andra ord, man fick en falsk föreställning av det hela, om man icke gjorde dessa avdrag. Men, tänkte jag då genast, när jag hörde detta yttrande: Förlåt mig! Vad får man då för föreställning, när man läser ett ställe i finansplanen, där det uttalas, att det icke är så farligt med de direkta skatterna, ty de utgöra blott $\frac{1}{3}$, medan de indirekta skatterna utgöra $\frac{2}{3}$ av inkomsterna. I dessa inkomster kan jag icke tänka mig annat än att rusdrycksmedlen ingå. Då frågar jag mig: Giva de en falsk föreställning om saken på det ena stället, så giva de väl en falsk föreställning även på det andra stället om vad som i verkligheten menas med indirekta skatter.

Statsministern frågade mig i går, varför jag icke gjort mera för arbetsfreden, när jag sist var statsminister. Jag trodde på samförståndsmöjligheten. Jag trodde, att det var en väg, möjlig att komma fram på. Det var med en uppriktig känsla av vilja att kunna söka oss fram på den vägen, som vi vidtog den åtgärd, varom statsministern talade. Det tillsattes en särskild delegation för att taga hand om detta. Den sprängdes, som bekant, och alla veta vi, vilka som sprängde den. Samförståndsvägen var icke möjlig att komma fram på, och statsministern förklarade, att han tyckte, att jag var en klok man, som då icke gick lagvägen. Ja, men om man icke kommer fram på samförståndsvägen och icke går lagvägen, vilken väg skall man då gå? Är det icke nödvändigt att till sist söka skapa någon möjlighet, herr talman, att kunna reglera de oegentliga förhållanden, som förekomma på detta område? Måste man ovillkorligen säga, att den, som vill vara med om att vidtaga sådana åtgärder, handlar i strid mot arbetarnas intressen? Det kan man ju möjligen tro på fackföreningshåll, men efter min bestämda uppfattning förhåller det sig så, att den, som kan lyckas, och det borde en socialdemokratisk regering kunna göra, att införa mera ordnade och fredliga förhållanden på detta område, gör den svenske arbetaren en verkligt stor tjänst. Skulle det väcka harm, om något sådant gjordes, då får jag verkligen säga, att i så fall siter demokratiens ganska ytligt i detta samhälle.

I sitt sista anförande i går talade hans excellens statsministern, föreföll det mig, såsom den blivande segerherren talar inför en begynnande riksdag. Han trodde tydligen, kände sig kanske förvissad om, att han skulle finna stöd för sin politik även vid denna riksdag. De tonfall, som vi hörde i går kväll, tydde uppenbarligen på att det var en man, som kände sig segerviss, som icke bara visste, att han hade sitt eget parti bakom sig, utan som räknade med, att han nog också skulle få andra med sig, så att han kunde föra sina förslag igenom.

Statsministern nämnde också, att han haft överläggningar med andra partier, och han sade, att det hade skett helt öppet. Det var icke några nedfällda rullgardiner som på den tid, då det var storstrejk och rullgardinerna drogos ned i Folkets hus, då den första spårvagnen rullade förbi. Det hade varit öppet och klart alltsammans. De enda, som icke fått vara med om detta, voro, såsom herr Ivar Anderson nämnde på förmiddagen, vi inom högerpartiet. Det hade icke blivit inbjudet att vara med, därför att det hade förlorat vid

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

valen och nu borde sätta sig ned och meditera och fundera över sitt misslyckande. Gärna för mig, jag har icke bett om något och kommer icke att göra det heller, men vill man, som herr Anderson i Norrköping sade, ha ett verkligt samförstånd och ett verkligt samarbete, tror man på att det skall vara möjligt att kunna åstadkomma ett sådant, så bör man ju icke utesluta det största borgerliga partiet.

Detta är inga klagovisor, herr talman, från min sida, icke på ringaste sätt. Det innebär endast, att jag skulle vilja fråga den regering, som ju vill vara en demokratisk regering och som talar om att allt skall läggas fram öppet och klart, utan att dölja något: Kunna vi få veta, vartill överläggningarna ha lett? Det är väl ändå icke meningen, att vi också denna riksdag skola sitta i statsutskottet och andra utskott och under långa tider förhandla om frågor, vilka redan på förhand ha blivit avgjorda genom enskilda överläggningar och beslut mellan vissa partier. Låt oss i stället i tid få veta, vilket resultat man har kommit till.

Då frågar jag emellertid de borgerliga partierna i denna kammare: Finns det en gemensam borgerlig uppfattning eller icke? Finns det något, som rymmes under begreppet borgerlig politik, eller finns det bara högerpolitik, folkpartipolitik och bondeförbundspolitik? Finns det något, menar jag, som skulle kunna ena dessa tre partier, som skulle kunna ena alla, som icke vilja ha en socialistisk samhällsordning införd på olika områden? För mig ter det sig så, att det verkligen finns en sådan borgerlig politik, att det finns en borgerlig linje, men den linje måste i så fall omfatta alla dem, som vilja ha frihet på alla områden, frihet naturligtvis inom lagens ram, frihet för näringslivets utövare av alla slag, icke blott för jordbrukare och hantverkare, icke blott för smärre näringsutövare utan även för företag, som sysselsätta ett större antal arbetare. Finns det en sådan linje, då finns det också en borgerlig majoritet i riksdagen, vilken kan, om den vill, sätta en spärr för den socialistiska utvecklingen. Då behöva icke de borgerliga, för att använda hans excellens herr statsministerns ord i går, sitta på den smala pinne, som endast betyder motstånd mot en socialistisk utveckling. Då ha de också något positivt, omkring vilket de kunna samlas. Vilja emellertid de borgerliga icke se den fara, som här lurar, ha de icke förmåga att enas om något positivt, skola de endast av partihänsyn, av avundsjuka, av nidskhet om väljarna fortsätta att angripa varandra, skall kivet mellan dem fortsättas, ja, då går också hans excellens herr statsministern fram som segerherre vid denna riksdags slut.

Mig vill det förefalla, som om vi, som gå under namnet borgerliga, med bortseende från vad som varit, skulle kunna finna varandra i de stora huvudfrågorna, och då, men också först då, kunde vi sätta en spärr emot monopoliseringssträvandena, mot planhushållningen och mot statens ingripanden för att leda och kontrollera det enskilda näringslivet. Då kunna vi också göra vår vilja gällande i sådana frågor som den om tredje mans rätt och stävande av blockadofoget, då kunna vi påfordra, att frågan om arbetsfreden bryts ut ur den vittutseende utredning, i vilken den nu har blivit insvept tillsammans med en hel mängd andra ovidkommande frågor. Det är, herr talman, den linje, för vilken jag vill vara med att verka nu och framdeles.

Vidare yttrade

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Med hänsyn till slutorden i herr Lindmans anförande borde jag kanske icke ha tagit till orda just nu. De innehöllo ju en inbjudan till representanterna för folkpartiet och bondeförbundet att här diskutera möjligheterna av en borgerlig samling.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

icke heller ur andra synpunkter har jag särskild anledning att yttra mig. Jag har i de anföranden, som jag höll under gårdagen, angivit den inställning, som regeringen har. Det är dock några detaljer i herr Lindmans sista anförande, som det kan vara skäl att yttra sig om.

När herr Lindman här förklarar, att högern tror på vad den säger, så kan jag för min del gärna svara med att säga, att jag tror icke heller något annat och att vi från vårt håll icke heller begära annat än att bli trodda på våra försäkringar.

När herr Lindman talade om arbetslöshetspolitiken, slog det mig, att herr Lindman tydligen har förgätit, att den arbetslöshetspolitik, som enligt hans förmenande uppehåller det stora antalet anmälningar, är just den arbetslöshetspolitik, som högern i alldeles särskilt hög grad företräder. Den förändring, som har skett i arbetslöshetspolitiken under de senare åren, är ju, att man vid sidan om de av arbetslöshetskommissionen anordnade reservarbetena och kontantunderstöden har anordnat offentliga arbeten i den öppna marknaden. Alla de anmälningar, som ske till arbetslöshetskommissionen, alltså hela den kända siffran för de arbetslösa, som vi få på detta sätt, avser folk, som söker antingen reservarbete eller kontantunderstöd. Det nya inslaget i arbetslöshetspolitiken, nämligen de offentliga arbetena i den öppna marknaden, har befriat arbetslöshetskommissionen från en del anmälningar till reservarbeten eller understöd. Det är just den del av arbetslöshetspolitiken, som högern icke blott velat upprätthålla utan även utvidga i stället för att gå med på de allmänna arbetena i den öppna marknaden, som uppehåller antalet anmälningar till arbetslöshetskommissionen. Skulle jag härav draga en riktig slutsats, måste det bli den, att hade vi icke genomfört de förändringar, som ha skett i arbetslöshetspolitiken, utan högern hade fått som den ville, så skulle kön hos arbetslöshetskommissionen varit mycket, betydligt mycket större än den är i dag.

Jag har alltså icke anledning att taga vad herr Lindman där yttrade såsom någon kritik. Jag tycker det närmast är anledning för herr Lindman att överväga, om det icke hade varit bättre, om man hade följt anvisningarna från vårt håll att i högre grad lägga över hjälpen åt de arbetslösa på de allmänna arbetena i den öppna marknaden och på det sättet också få ett större antal ut i den rörlighet, som dessa arbeten representera i förhållande till de mera bundna reservarbetena.

När herr Lindman talade om staten och de enskilda, så kan jag icke tänka mig annat än att kammaren uppmärksammade, att herr Lindman under olika perioder av sitt tal egentligen argumenterade för olika saker. I början av sitt anförande försökte han visa, hur staten förfar precis lika hänsynslöst som den enskilde, rationaliserar på samma sätt, nedlägger verksamheter, förflyttar arbetare o. s. v. Det var, enligt herr Lindman, överhuvud taget ingen som helst skillnad. Staten förfar icke alls på annat sätt än de enskilda och varför då klandra de senare? Så lät det. Ett tu tre kom emellertid herr Lindman tillbaka till den gamla visan om statens formalism, om hela den byråkratism, som behärskar den statliga verksamheten. Herr Lindman kan kanske i ett senare anförande utreda, hur han förklarar den motsägelse, som ligger i detta. Förfar nämligen staten i sin företagarverksamhet på samma sätt som enskilda, så bör man ju icke rätteligen kunna förebrå staten, att den i denna sin verksamhet företräder en mera utpräglad byråkratism eller formalism än vad de enskilda göra.

Det finns emellertid en bestämd skillnad mellan staten och de enskilda. När den enskilde förfar oförsiktigt eller när han rationaliserar utan att taga några sociala hänsyn, så vältrar han hela bördan över på samhället. Han tar intet

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ansvar för sina misstag. Han tar intet ansvar för om han glömt bort att tillräckligt överväga, huruvida det fanns förutsättningar för en produktion. Han gör sina arbetare arbetslösa. Han ställer större delen av befolkningen i hela samhällen utan möjlighet att försörja sig genom arbete. Staten får däremot under alla förhållanden bära följderna av vad den företar sig. Staten har att själv sörja för de människor, som genom åtgärder från statsföretagens sida bli satta ur stånd att försörja sig. Staten får skaffa dem annat arbete eller också på annat sätt hjälpa dem att uppehålla sig. Detta medför, att staten icke blott har intresse av att vara försiktig i sin egen företagarverksamhet för att skydda sig själv mot onödiga understödsutgifter, utan även i förhållande till de enskilda har intresse av att dessa icke förfara så, att de samhälleliga bördorna bli onödigt stora.

Jag skall icke här taga upp detaljen om byggnadskonflikten. Den diskuterade vi ju redan vid förra årets remissdebatt. Herr Lindman vet mycket väl, att regeringen gjorde stora ansträngningar att bringa denna konflikt till ett slut. Han vet också, att i början av denna konflikt fanns det inom arbetarorganisationerna en bestämd fredsvilja, under det att man från arbetsgivarhåll förklarade, att det tjänade ingenting till att försöka en medling redan i början, utan först efter vissa månaders strid kunde det bli fråga om en uppgörelse. Eftersom jag själv deltog i de överläggningar, som ända från början ägde rum under denna konflikt, vet jag också varom jag talar. Jag kan tillägga, att om man på arbetsgivarsidan hade lyssnat tidigare, skulle man mycket förr kunnat få till stånd en uppgörelse, antagligen på ungefär samma grund, varpå uppgörelse sedan träffades.

När herr Lindman gav sig in på en spekulering över socialismen och över vad Marx hade menat, så konstaterar jag, som jag haft tillfälle att göra ganska ofta, att herr Lindman vet ganska litet om den marxistiska åskådningen. Jag skulle till exempel föreställa mig, att det icke alls ingick i Karl Marx' föreställningar, att ett land som Ryssland skulle plötsligt från ett tillstånd av i hög grad feodal stat övergå till ett socialistiskt tillstånd. Jag skall emellertid icke upptaga någon akademisk diskussion på dessa punkter. Det är en annan synpunkt, som intresserar mig mycket mera.

Herr Lindman frågar, om utvecklingen i Ryssland är en socialistisk utveckling, är detta en utveckling, som vi skola vara glada åt. Av mycket naturliga skäl uttalar jag intet omdöme om utvecklingen vare sig i Ryssland eller i Tyskland, men det är dock en sak, som jag kan vara berättigad att konstatera. Denna utveckling har i båda länderna skett under våldsamma påfrestningar för samhället. Den har lett till en begränsning av folkets frihet, som vi alla äro ense om är beklaglig. Det är alltså ur våra demokratiska synpunkter icke en utveckling, som vi skulle vilja ha i vårt eget land.

Herr Lindman sade också något om att snart äro de skandinaviska länderna ensamma befriade från en utveckling, som beskär folkfriheten, såsom har skett i vissa andra länder. Ja, när man ser på kartan är antalet av de länder, som leva under demokratisk frihet, ganska litet. Det är Skandinavien, det är de brittiska öarna, det är Frankrike och Holland och några andra länder på kontinenten, de flesta utefter havet. Herr Lindman anser den demokratiska friheten vara något värdefullt, som vi böra bemöda oss om att bevara. Förvisso, men om man anser en utveckling, som leder till diktatur i ena eller andra formen, olycklig och om man har sett, att denna utveckling på skilda sätt i olika länder har lett till resultat, som ur våra synpunkter äro beklagliga, säger då icke detta oss, att just därför böra vi bemöda oss, när vi ännu ha möjligheter kvar och när vi kunna lära av andras erfarenheter, att länka utvecklingen i vårt eget land så, att vi undvika dessa begränsningar av folkfriheten.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Jag vet inte vad herr Lindman menar med sina vinkningar med händerna, men jag tolkade hans uttalande så, att han menade, att vi i vårt land äro i det lyckliga läget att ha kunnat undgå mycket sådant, som har hänt i andra länder och som vi från våra frihetssynpunkter, från våra demokratiska utgångspunkter i allmänhet, icke skulle vilja vara med om. I de skandinaviska länderna och kanske framför allt i Danmark och Sverige försöker man föra en annan politik, en demokratisk samarbetspolitik för att komma fram. Detta gäller för övrigt även om Tjeckoslovakiet. I detta land sitta socialdemokrater jämte representanter för borgerliga partier tillsammans i regeringen. Det är kanske en omständighet, värd att uppmärksamma, att Tjeckoslovakiet ligger som en liten demokratisk ö i ett hav av diktaturer. I Danmark samarbeta socialdemokraterna i regeringen med ett borgerligt parti. I Sverige har det lyckats den socialdemokratiska regeringen att uppehålla ett fruktbärande samarbete med stora borgerliga grupper. Kännetecknar det icke en viss egenart i vår politik, och ha vi icke i jämförelse med andra länder anledning att draga den slutsatsen, att vi äro inne på en väg, där man under ett utbrett samarbete kan föra fram samhället till de nya former, som samhället självt pockar på, utan att riskera detta förlorande av folkfriheten, detta förlorande av demokratiska värden, som utvecklingen har krävt i vissa andra länder? Om herr Lindman menar detta, så träffas vi i mycket hög grad på gemensamma utgångspunkter.

Men herr Lindman är rädd för den där förskräckliga socialismen. Han talar liksom herr Anderson i Norrköping om att de tro visst icke, att detta samhälle, som vi leva i, är det bästa tänkbara och slutstenen på samhällsutvecklingen. De tro också, att samhället utvecklar sig vidare. De tro liksom vi på en organisk utveckling av samhället. De tro, att det måste ske utan samhällskontroll och samhällsingripande, och vi tro å andra sidan, att skall man tillräckligt trygga människornas existens, måste samhället genom sina organ ha en helt annan hand med i utvecklingen än tidigare. I det ena fallet tvingar tron de borgerliga att göra motstånd även mot sådant, som ligger i utvecklingens egen linje, i det andra fallet kommer det oss att arbeta mera i takt med utvecklingen. Men om vi båda fatta samhället som en organism, stadd i utveckling, borde vi från båda sidor vara benägna att undersöka denna utvecklings tendens och vad denna kan kräva i fråga om vår politik.

Om jag ser saken så, så blir jag ganska häpen, när man avvisar till och med en undersökning om hur den samhälleliga kontrollen skall anordnas eller om en samhällelig kontroll är nödvändig. Har man den fasta övertygelsen, att allt är bra, som det är, behöver man icke draga sig för en undersökning. Om vi, som tro, att allt icke är bra som det är, vilja en undersökning, skulle ju herrarna, som äro så självsäkra på sin tro, kunna låta oss göra den i den meningen att vi skulle bli övertygade om att herrarna hade rätt. Men förhåller det sig icke så, att i själva verket se herrarna själva svagheter i den nuvarande ekonomiska organisationen i sådan grad, att ni icke vilja riskera ett närmare penetrerande av spörsmål, som ha sammanhang med dessa svagheter.

Det är vad jag har att säga utöver vad jag tidigare sagt med anledning av herr Lindmans utläggningar kring Marx, Sovjetryssland och Tyskland.

Till sist bara ett par ord om den segervisshet, som herr Lindman trodde sig ha funnit i ett av mina tal i går. Min segervisshet knyter sig icke till något annat än den djupa övertygelsen om att den politik av samförstånd, som jag rekommenderar, är riktig och att den är så riktig och så förnuftig, att den redan på den grund måste ha framgång. Jag spekulerar icke i detta ögonblick i några partikombinationer. Jag skall tillmötesgå herr Lindman så långt, att jag gärna skall meddela honom och kammaren, att de överläggningar, som ha

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ägt rum mellan representanter för regeringen och representanter för bondeförbundet och folkpartiet, icke ha lett till avslutandet av några överenskommelser. Dessa överläggningar hava varit ett försök att gemensamt diskutera de frågor, som komma att dominera den kommande riksdagen. Det har icke varit någon åstundan från något håll att på förhand binda varken regeringen eller något av de partier, med vilka det har diskuterats, utan diskussionen har förts i den förtröstan, att när man med ett gemensamt intresse för ett gott resultat går till ett sakligt överbäggande, så skall man finna, att man har så pass gemensamma utgångspunkter, att man också, när lösningen skall komma, kan under det hänsynstagande, som ju tillhör en demokratisk ordning, komma till ett gemensamt resultat. Herr Lindman kan alltså vara tröst. Det finns ingenting, som hindrar honom i hans arbete på den borgerliga samlingen. Det enda, som hindrar honom, är väl hans eget partiprogram och hans eget partis inställning, som åtminstone att döma av vad offentligen är klarlagt knappast är sådan, att den tilltalar de andra borgerliga partierna. Härom skall jag emellertid icke yttra mig. Det må vara en affär mellan högerpartiet och de andra borgerliga partierna.

Men det är en sak, som jag icke kan underlåta att fästa uppmärksamheten på, därför att den är ganska betydelsefull i våra diskussioner. Här stod nyss herr Lindman och var, visserligen under förklarande, att han icke väntat sig någon invitation till förhandlingar, ändå litet ledsen över att icke högerpartiet behandlats på det sättet, att det ansågs naturligt, att man gick till förhandlingar med detta parti. Den synpunkten kom starkare fram i det anförande, som herr Anderson i Norrköping höll. Han åberopade, att högerpartiet i sin egenskap av det största borgerliga partiet kunde göra anspråk på en alldeles särskild hänsyn i detta avseende. Men båda talarna och alldeles särskilt herr Lindman slutade med appeller till en — borgerlig samling. I deras egen hjärna tycks icke rymmas en tanke på att socialdemokratien dock är det största partiet i den svenska riksdagen. Hela deras strävan går ut på att försöka åstadkomma en borgerlig samling för att bryta det socialdemokratiska inflytandet. Den första slutsatsen av detta måste naturligtvis bli, att herr Lindman och herr Anderson i Norrköping böra vara tacksamma för att icke vi be-smittade ha sökt närma oss dem. Den andra och allvarigare slutsatsen är den, att vi tyvärr ännu icke kommit dithän, att man inom den svenska högern begriper, att de stora folklager, som socialdemokraterna representera, äro en så betydande del av den svenska nationen, att det måste vara en oklok politik att försöka organisera en rikspolitik utan hänsyn till dessa folklager och utan hänsyn till de representanter, som dessa folklager själva ha skickat att företräda sina intressen. Jag vet, att herr Lindman en gång nere i Bjärred har talat vackra ord om att man skulle samla in de socialistiska arbetarna under den fosterländska fronten, att det skulle ske en värvning, som avskaffade socialdemokratien helt enkelt genom att övertyga de folklager, som anslutit sig till socialdemokratien, om att de varit på villovägar. Jag överlämnar åt herr Lindman att tro, att detta är möjligt. Som en klok karl borde han säga sig, att detta är en jätteuppgift, och de senaste erfarenheterna rörande högerns politiska framgångar borde ju också säga honom, att det kanske är en olöslig uppgift. Det vore väl det naturliga att acceptera det faktum, att dessa folklager finnas med sin åskådning, med sina berättigade intressen och att de utgöra en så viktig del av den svenska nationen, att om man överhuvud taget räknar med en fredlig utveckling, demokratiskt samarbete och samförstånd, så kan ingenting vara olycksdigare än den parollen, att nu skola vi borgerliga samlas för att draga strecket mellan oss och alla dem, som stå inom andra partier än de borgerliga. Som herr Lindman erinrar sig, voro dessa andra flera än dem,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

som stodo inom de borgerliga partierna vid 1932 års val. När jag talat om att man icke skall ordna det så, att man upplivar en kamp mellan de två nationerna inom nationen, så har det varit med tanke på detta. Jag har med detta också velat ge en varning åt de krafter, som tro, att en naturlig utveckling i Sverige till en sund demokrati ligger i att skärpa motsättningarna. Min uppfattning är, att vad vi nu ha att göra för att undgå andra länders påfrestningar, det är att söka en utjämning av motsättningarna och finna vår egen frihetsväg fram till organiserandet av det svenska samhället. Vi ha ingenting emot att i våra samförståndsdiskussioner inrymma även representanter för högern, men jag upprepar, att det hade icke varit naturligt i det ögonblick, då högern tvenne riksdagar självmant har ställt sig utanför det samarbete, som har ägt rum mellan övriga delar av riksdagen, och under det sista valet gått till en aktion mot den politik, som representeras av majoriteten i riksdagen. Efter det uppträddet var det verkligen ganska naturligt, om högern fick tid till besinning, och jag kan endast beklaga, att man icke har använt den tiden bättre, än som framgick av herr Lindmans sista anförande.

Herr **Lindman**, som härefter för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! I tre anföranden räckte samförståndet och statsmannamässigheten. Nu var det slut därmed i detta anförande. Allt vad statsministern sagt i sitt senaste anförande, har jag bemött förut. Jag vill emellertid rätta en sak, nämligen vad han yttrade i avseende å de skandinaviska länderna. Vad jag sagt är, att man egentligen endast där kunde tala om en utveckling i socialistisk riktning i Europa. Det var, vad jag sagt. Vad vidare beträffar, att staten tar ansvar för dem, som staten avskedar, kan jag tala om för statsministern, att jag har hjälpt människor, som blivit avskedade av staten, att få plats på annat håll.

Det är ingenting att tillägga utöver detta. Men när man talar om allt vad som skall göras, för att man sedan skall kunna komma till tals med oss borgerliga, så frågar jag: Vad har socialiseringsnämnden gjort under dessa mer än fjorton år? Varför har den icke fått fram några planer, så att vi nu visste, vad vi skulle göra?

Härpå yttrade:

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Försöket från herr Lindmans sida i slutrepliken är ganska enkelt. Han vet mycket väl, under vilka förhållanden socialiseringsnämnden arbetat och att det är rent tekniska förhållanden, om jag så får uttrycka mig, eller rent personliga förhållanden, som omöjliggjort det hela. Man får taga hänsyn till att flera av socialiseringsnämndens ledamöter suttit i regeringen åtskillig tid under dessa år. Det har omöjliggjort att genomföra arbetet i den takt, som från början var avsedd.

Jag begärde egentligen ordet för att fästa herr Lindmans uppmärksamhet på att vi kunna notera socialistiska framgångar inte bara i Skandinavien. Både i Tjeckoslovakiet och i England har socialdemokratien vid de senaste valen haft stora framgångar. Detta är beklagligt ur herr Lindmans synpunkt, men det är ett av dessa fakta, som herr Lindman kanske hade nytta av att taga mera hänsyn till, än vad han gjort.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Det är icke min avsikt att hålla något nytt huvudanförande. Nu på andra dagens eftermiddag borde vi väl ha kommit så långt, att vi hunnit till replikstadiet. Jag har begärt ordet för rikta ett par repliker till statsministern och finansministern.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Jag skall här icke förlänga diskussionen om regeringens monopolplaner. Jag har i mycket ringa grad bidragit till att den diskussionen kommit upp. Men då finansministern säger, att kravet på en utredning om maltdrycksmonopol kom från frisinnat håll, måste jag, för att rätta till hans något fria historieskrivning, spörja, om det icke är på det sättet, att kravet kommit från nykterhetsvänligt håll. Om det är så, att personer av frisinnad åskådning fört fram kravet, så ha de gjort det icke som partimän utan som nykterhetsmän. Det bör komma till protokollet efter finansministerns påstående här, att de frisinnade tagit initiativ till maltdrycksutredningen.

Beträffande skatteintäkterna från sprit- och maltskatterna, så nämnde herr finansministern det mycket stora belopp, till vilket dessa skatter nu uppgå, och tyckte nykterhetsvännerna borde vara nöjda, när så mycket pengar kan mjölkas ut av alkoholförbrukarna. I den mån jag anvisat möjlighet att från dessa inkomsttitlar taga ut mera skatt, så har jag gjort det icke i egenskap av nykterhetsvän utan därför, att jag anser, att dessa skattetitlar äro de lämpligaste att höja i tider av stigande konjunkturer, då de skattebetalningar, som komma via dessa skatter, äro frivilliga. Men apropå sprit- och maltskatterna vill jag fråga: Hur är det egentligen ställt med vinet? Är det icke en konsumtionsvara, som i skattehänseende sluppit ganska helskinnad ifrån vad som gått ut över så många andra konsumtionsartiklar under krisen? Väl vet jag, att vi äro väsentligen bundna av våra handelstraktater i detta avseende, men säkerligen funnes det möjligheter att taga ut åtskilligt i skatteväg även av vinförbrukarna. Här måste man väl ändå finna, att det är fråga om en verklig lyxförbrukning. Jag vill här rekommendera en utredning till övervägande tillsammans med alla andra.

Herr finansministern nämnde, att det var många flera arbetslösa än de, som enrollerat sig hos hjälporganen, och han anförde siffror från fackföreningsstatistiken, som visade större arbetslöshet än den, med vilken respektive fack deltog i den officiella statistiken. Det är fullkomligt naturligt, och det visar bara, att systemet åtminstone i någon del fungerar tillfredsställande, ty meningen med hjälpverksamheten är väl icke att hjälpa alla, som äro arbetslösa, utan i stället att hjälpa alla hjälpbehövande. Det är på den punkten, som jag har ett stilla tvivel, huruvida icke kontrollen brister. Om den icke brister överallt så finns det dock belägg för att så sker i många lokala fall. Det kan vara både si och så med övervakningen i den vägen. Jag vill ingalunda acceptera den uppfattning, som skyntade fram i finansministerns anförande, att samhället har skyldighet att hjälpa alla till en lönande sysselsättning. Så långt kan aldrig kravet på samhället ställas. Men samhället har en självklar plikt att sörja för att de verkligt hjälpbehövande icke lida brist på livets nödortf.

Jag skulle ha replikerat statsministern, men han är nu frånvarande. Korrespondens med obefintliga adressater är synnerligen otacksam.

Det var den lilla affären angående arbetsfredsutredningen, som vi icke klarat upp riktigt ännu. Jag har aldrig bestritt lämpligheten av att överväga ytterligare kontrollåtgärder beträffande penningväsendet och storfinansens. När alltså statsministern änyo åberopar ett programuttalande i folkpartiets valupprop, så kan han absolut icke visa fram någon bristande överensstämmelse mellan detta programuttalande och vad jag sade i går. Jag har betecknat sammankopplingen av spörsmålet om åtgärder till arbetsfredens främjande med det stora frågekomplexet om kontroll över näringslivet såsom olämplig och olycklig framför allt därför, att den måste fördröja den utredning, som vi anse angelägnast, den om arbetsfredslagstiftning.

Det är väl ändå så med de uttalanden, som göras i partiprogrammen, att det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

finnes någon gradation i fråga om angelägenhetsgraden. Så är fallet i fråga om socialdemokratiska programkrav också. Det finnes säkerligen flera programkrav där, vilka funnits så litet angelägna, att ingenting åtgjorts på tiotal av år för att förverkliga desamma. För min del skulle jag vilja säga, att vi beteckna utredningen om arbetsfreden som ett vida angelägnare spörsmål än spörsmålet om ytterligare kontroll över bankväsendet och finansvärlden. Det är därför vi beklaga den sammankoppling, som skett och som ovillkorligen måste lända till att den av oss som viktigast betecknade saken förhalas och fördröjes.

Emellertid är det, såsom jag sade i går, hugnesamt, att statsministern bär folkpartiets program på sig. Jag konstaterar det på nytt och erinrar mig, att han hade det på sig också i den stora radiodiskussionen i höstas. Jag rekommenderar det till fortsatt användning. I den mån han söker fullfölja de intentioner, som kommit till uttryck där, kommer det att underlätta möjligheterna till samförstånd oss emellan.

Herr Lindman har frågat, om det finnes en borgerlig politik i landet. På det skulle jag för min del vilja svara, att det finnes säkert en borgerlig åskådning, ställd i motsats till den socialdemokratiska åskådningen. Det tjänar ingenting till att söka bortförklara detta faktum. Den uppdelning mellan borgerlighet och socialdemokrati, som nu vunnit hävd i vanligt språkbruk, är icke bara ett talesätt. Det finnes en skillnad i grundåskådning, som berättigar till denna uppdelning. Jag vill därmed icke säga, att gränsen behöver hållas så strikt för varenda dag av årets 365 dagar.

Jag vill svara herr Lindman, att det kan säkerligen komma att yppas tillfällen, då den enighet, som han efterlyste, måste manifesteras. Men den här debatten slutar ju icke, som vi veta, med någon votering. Även om det finnes ett dagordningsinstitut i den svenska riksdagen, är jag ingalunda säker om, att en proposition om ett misstroendevotum mot regeringen skulle vinna flertal här i dag, trots att det är borgerlig majoritet i kammaren. Ty jag har den uppfattningen — och jag tror den delas av mina kamrater inom partiet — att det är vid sakbehandlingen av de stora frågorna, som de verkliga avgörandena skola träffas. Därför tror jag också, att vi lämpligen kunna uppskjuta diskussionen om huruvida det finnes en borgerlig politik i landet och huruvida denna borgerliga politik är mäktig en enhetlig manifestation, till dess vi komma till sakbehandling av de frågor, som föreläggas 1935 års riksdag.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag skulle icke hava begärt ordet, om jag icke under gårdagen av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet beskyllts — i omskriven form — för att hava ljugit i en punkt. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten vid den omstridda frågan, huruvida regeringen kan stödja sig på motiveringen för den av mig upplästa paragrafen i mjölkavgiftsförordningen, då den underlåt tit befria i individuella fall från mjölkavgift.

1932 års bestämmelse lyder: »ägande Kungl. Maj:t att från avgiftsskyldighet undantaga de fall, där så med hänsyn till ringa produktion eller *andra* förhållanden finnes skäligt». I 1933 års författning — och jag har här kammarens protokoll — lyder § 3 mom. 5: »Kungl. Maj:t äger från avgiftsskyldighet medgiva undantag, där så med hänsyn till ringa produktion eller *andra* förhållanden finnes skäligt.» Statsrådet bestred icke, att författningen lyder

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

så. Men, säger han, motiveringen förhindrar regeringen att medgiva befrielse i individuella fall. Jag har icke kunnat finna någon annan motivering än den, som återfinnes i sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2/1933. Där står på sidan 17 ordagrant följande: »Beträffande den i 3 § 5 mom. av författningsförslaget upptagna bestämmelsen, att Kungl. Maj:t äger från avgiftsskyldighet medgiva vissa undantag» — vissa! — »finner utskottet angeläget uttala, att åt samma undantag eller formulering icke bör givas en så begränsad tillämpning som skett i fråga om motsvarande stadgande i den nuvarande mjölkavgiftsförordningen.»

Såvitt jag förstår, innehåller författningen sålunda icke vare sig 1932 eller 1933 någon sådan formulering, som förhindrar regeringen att medgiva individuell befrielse. Tvärtom har författningen en formulering, som medger den rätten. *Motiveringen* till vederbörande punkt i författningen säger klart och tydligt, att i fråga om tillämpningen av författningen *icke* bör givas en sådan begränsning, som förut skett.

Vidare säges det för övrigt i denna motivering: »Genom ett iakttagande av vad utskottet nu anfört torde syftet med motionen I: 339 bliva i det väsentliga tillgodosett.» Och vad säger då denna motion av, för övrigt, herr Frändén i första kammaren, i anledning av regeringens proposition med förslag till förordning angående mjölkavgift? Jo, klämman lyder, »att riksdagen måtte besluta att i Kungl. Maj:ts förordning om mjölkavgift bestämmas, att endast mjölkproducenter boende inom mejeriorganisationernas tillförselområden *åläggas* mjölkavgift». Som man finner, är det en synnerligen kraftig utvidgning av regeringens rätt till beviljande av undantag, som motionen härvidlag ifrågasatt. Och utskottet i sin motivering säger, att den har blivit tillgodosedd.

Det är många riksdagsmän, som när de hörde herr Skölds yttrande ställde frågan, hur det där i rimlighetens namn hängde samman. Jag har därför för säkerhetens skull letat upp också 1934 års protokoll, sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1. Det står här: »I fråga om mjölkregleringen har utskottet vidare velat bringa i erinran, att den av 1933 års riksdag antagna förordningen angående mjölkavgiften under 3 § 5 mom. innehåller en bestämmelse, att Kungl. Maj:t äger från avgiftsskyldighet medgiva vissa undantag» — vissa, säges det, icke undantag utom individuella — »ävensom att 1933 års sammansatta bevillnings- och jordbruksutskotts utlåtande nr 2» — som jag nyss citerade — »ansåg angeläget uttala, att åt densamma *icke* borde givas en så begränsad tillämpning som skett i fråga om motsvarande stadgande i 1932 års mjölkavgiftsförordning.»

Jag kan, herr statsråd, med bästa vilja i världen i den här upplästa motiveringen — jag ber om ursäkt, om det finnes något som förbigått mig, och jag tar i så fall gärna rättelse — *icke finna något stöd för statsrådets påstående*. Sådan motiveringen här är tryckt, föreligger intet hinder för regeringen att medgiva individuella undantag. Det vet nog också herr Sköld, att så har man ute bland den jordbrukande befolkningen, där man undersökt, om det fanns någon möjlighet till undantag, uppfattat saken.

Jag tror sålunda, att påståendet om osannfärdigt förfaringsätt kan få stå i protokollet men för någon annans räkning.

Herr Sköld förklarade också, att aldrig hade mjölkregleringen varit så stark som för närvarande. Jag kan icke yttra mig om den saken. Men det förefaller mig, som om statens mjölknämnd borde hava en del förutsättningar för att yttra sig härom. Och i sitt i dagstidningarna publicerade yttrande, berörande också denna sak, säger nämnden: »Mjölkavgiftssystemet möter alltså i sin praktiska tillämpning *vissa svårigheter*. I åtskilliga fall *verkar*

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
avgiftssystemet otvivelaktigt hårt, särskilt i fråga om mindre bemedlade producenter.»

Jag undrar just, hur ett sådant yttrande av en institution, som väl dagligen handlägger hithörande frågor, rimmar med statsrådets uttalande, att aldrig har mjölkregleringen varit så stark som för närvarande.

Hur rimmar för övrigt sistnämnda yttrande med den sakliga innebörden av regeringens meddelande i statsverkspropositionen, att *ändringar* skola komma att föreslås? I går försökte herr Sköld att halka förbi denna motsägelse, som uppenbarligen också han finner påtaglig, med förklaringen: »Men, se, det gäller för framtiden; det är med hänsyn till den, som vi nu måste komma med ändringar.» Och misstog jag mig icke, ville han hänvisa till eventuella förändringar i våra exportmöjligheter för smör.

Jag säger till protokollet: Vi få ju se, när förslaget till omläggning av mjölkregleringen kommer, om de föreslagna ändringarna hänföra sig dit.

Finansministern var nog vänlig i dag att bekräfta på en väsentlig punkt de synpunkter, som jag anförde i mitt gårdagsinlägg, nämligen i fråga om arbetslösheten. Med tillhjälp av en jämförelse av siffrorna från arbetslöshetskommissionen angående arbetslöshetens omfattning och siffrorna från fackorganisationerna visade han, att långtifrån alla hjälpbehövande arbetslösa anmäla sig. Beklagligtvis satte han punkt där. Han sökte icke klargöra för oss, varför man icke anmäler sig. När det dock är så, att, om jag icke missar mig, det framgick av hans siffror att ända till hälften eller en tredjedel av de arbetslösa icke anmäler sig till arbetslöshetskommissionen, vad är det då för en metod att *sänka* reservarbetslönerna och *sänka* kontantunderstödet och att fullständigt taga bort det från ungdomen? Det av finansministern påpekade förhållandet borde väl tala i *rakt motsatt* riktning. Det borde väl vittna om nödvändigheten av en effektiv hjälp till de arbetslösa på praktiskt taget alla punkter.

Handelsministern försökte förklara, att när man fått ett brev, är man tacksam för hjälp till ett anförande. Ja, det är väl möjligt, att det är så på en del håll. Det där brevet, som jag föredrog från Bohusläns stenhuggare, Håle kooperativa stenhuggarförening, var riktat till hans excellens herr statsministern. Måhända kan handelsministern förstå anledningen. Måhända vände de sig till regeringens chef, därför att de misstrodde handelsministern av någon anledning, som jag naturligtvis icke skall uttala mig om, då det gällde handläggningen av detta ärende. Han säger nu, att om regeringen beviljat licenssumman, som Håle kooperativa stenhuggarförening begärde, hade den medverkat till återupprättande av sådana förhållanden, som stenexportföreningen skulle avskaffa. Det bekräftar ju precis vad jag sade. Vid handläggningen av denna fråga har det icke varit huvudsaken att skaffa *största möjliga antal arbetare arbete*, utan huvudsaken har varit: Vem erhåller hjälp av staten till export? Håle kooperativa stenhuggarförening skulle, genom att den fått licensen, hava berett arbete åt ett halvt hundratal stenhuggare under ett år. Den, som fick statsbidraget, beredde i vederbörande kommun, Askums kommun, arbete åt *fyra* stenhuggare. Det är alldeles riktigt. Handelsministern har till fullo bekräftat, att det är huvudsaken, vem som får bidraget, icke hur många arbetare som därigenom erhålla arbete.

Två ord slutligen, herr vice talman! Jag tycker ju, att herr Lindman, om han i går visade bristande mod i sin rädsla för ett socialiseringshot, som icke fanns, i dag har visat en fantasi, som är verkligen prisvärd. Var någonstädes i regeringens hittills förda politik har han kunnat upptäcka socialismen? Var någonstädes i de utredningar, som regeringen nu satt i gång, har han kunnat upptäcka någon socialistisk teori eller socialistisk tanke? I talet om kontroll

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

över monopolföretagen? Ack, mitt herrskap, ni vet nog lika bra som jag — och många mycket bättre, särskilt finansministern — att det var årtionden sedan en rent kapitalistisk regering i Amerikas Förenta stater beslöt något, som kallades antitrustlagen med utsträckta bestämmelser mot monopolföretag och dylika institutioner.

Men för övrigt tycker jag verkligen, att det är nödvändigt att taga regeringen i försvar mot dessa ideliga beskyllningar under två dagar för att representera en »socialiseringsfara» och »socialism».

I går höll statsministern två anföranden, där han sade: Visst skilja vi oss åt i vår grundåskådning, men i fråga om vår politik är det bara *praktiska* åtgärder, som skilja oss åt. I dag har han hållit ett tredje anförande, mindre lyckat än i går. För övrigt, en del är så otacksamma, att de gått ikring i bänkarna och sagt mycket mindre lyckat. Där sade han i stort sett detsamma. Och finansministern, som varit min gamle lärare både i det ena och andra, har stått här i dag och talat om för oss på sitt ytterst älskvärda sätt — han har en underbar förmåga att vara älskvärd, denne Wigforss, och rund i sin replikföring — att det, som man i dag föreslagit, *icke är något annat än vad modern kapitalism kommit med*. Just det är skillnaden mellan herr Lindman, å ena sidan, och regeringen och bondeförbundet, å andra sidan. Herr Lindman förfäktar här en kapitalism, som gör anspråk på att i stort sett få vara *fullkomligt okontrollerad*. Det är ett spöke från en period, som gått i graven under den ekonomiska utvecklingen. Men regeringen och bondeförbundet representera en *modernare kapitalism*, som medger, att den enskilde icke alldeles kan få företaga sig vad han vill, utan att det skall vara en viss takt på det hela. Jag kan icke med bästa vilja i världen upptäcka någon annan skillnad i vad herrarna i två dagar hava diskuterat. Jag tycker då förstås — samtidigt som jag medger, att jag och mina partikamrater hava någon skuld i detta — att vi borde kunnat klara upp detta högviktiga problem på mindre tid än den, som började klockan 11 i går förmiddag och slutade klockan 12 på natten och i dag började klockan 11 och slutar — det är bäst att icke spå.

Herr talman! Mot de undanflykter, som tala om socialism och socialistisk planhushållning, tror jag det är anledning att ännu en gång understryka — det tänker man icke enbart i det parti jag representerar — att den *enda vägen till framtiden*, den enda medicin, som icke drabbas av Döbelns beteckning — ty det gör regeringens krishjälp —, det är socialistisk planhushållning. Den politik, man härvidlag bedriver, är medicin för i dag, men nästa kris, herr Wigforss, hur blir det då? — Den dagen, den sorgen! Så ha alla kompromissmakare sagt i alla tider. Framtiden och den högre organisation, som herrarna talat om, kunna *icke* ses i något annat tecken än den socialistiska planhushållningen med avgörande ingripanden mot privatkapitalismen och dess grundläggande element. Det har bara talats om kontroll här. Socialistisk planhushållning kan genomföras endast genom *avskaffande* av den privatkapitalistiska ordningen, men den politiken representerar endast det socialistiska partiet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har nödgats begära ordet, icke för att bemöta herr Kilbom, utan för att det skall understrykas och bli kart, att det påstående, som herr Kilbom och hans tidningsorgan under månader ha slungat ut till det svenska folket, att den svenska regeringen har rätt att efterskänka mjölkavgifter i individuella fall, är oriktigt. När herr Kilbom här säger, att ute bland den jordbrukande befolkningen har man den uppfattningen, att regeringen har denna rätt, så måste jag påstå, att den uppfattningen ha de endast i den mån som herr Kilbom och hans eftersägare ha försökt trumfa det i huvudet på dem, och den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

trafiken får taga slut, ty det kan icke vara någon mening i att animera folk till att ådraga sig kostnader och besvär i fall, då det är fruktlöst att söka rättelse. Jag måste alltså gå tillbaka till denna sak ett ögonblick till.

I motiveringen till den första propositionen till mjölkregleringen yttrades i ett visst sammanhang följande: »I samband därmed bestämes i vad mån vissa grupper av mjölkleverantörer på grund av obetydlig produktion eller av andra liknande förhållanden böra fritagas från avgiftsskyldighet.» Det är alltså från början i motiveringen klart fastslaget, att denna bestämmelse gäller grupper och icke individer.

Nu kommer herr Kilbom här och säger, att vid en senare riksdag har det fattats ett annat beslut. Det har varit ett uttalande från utskottet vid 1933 års riksdag, som lyder så här: »Utskottet vill härutinnan särskilt framhålla, att någon avgift icke bör uttagas inom områden, där möjlighet för leverans av mjölk till mejeri eller mjölkhandlare saknas.» Och med det förklaras en viss motion vara besvarad. Vad syftade då detta på, som det här gäller? Jo, det syftade på det förhållandet, att före 1933 års riksdag var det så, att när området på grund av liten mjölkproduktion undantogs från mjölkavgifter, tog man hela kommuner. Men så kom man från Jämtlands län och sade: Vi skola icke längre taga hela kommuner, utan vi skola taga den del av en kommun, som är ett naturligt leveransområde till ett mejeri, men lämna utanför mjölkavgifter de delar av kommuner, där man icke kan lämna mjölk till mejerier, utan där man antingen säljer något litet konsumtionsmjölk till där boende eller gör s. k. landssmör. Man har alltså icke med detta beslut tagit avstånd från den ursprungliga inriktningen, att rätten för Kungl. Maj:t att bevilja befrielse gäller grupper.

För övrigt, herr Kilbom, det är visserligen aktningvärt med den intellektuella möda, som herr Kilbom har utvecklat under de sist förflutna dygnen, men i alla fall, om herr Kilbom ville använda ett vanligt sunt bondförstånd, så kanske den mödan hade varit onödig. Ty vad är det som står i förordningen? Jo, det står, att Kungl. Maj:t har rätt att befria från avgiftsskyldighet. Men, herr Kilbom, de personer, som i individuella fall komma till regeringen och begära befrielse, de hava av vederbörande myndigheter förklarats vara avgiftsskyldiga. Det har alltså redan fastslagits i laga ordning, att avgiftsskyldighet åligger dem, och vad man kan undersöka om är alltså icke befrielse från avgiftsskyldighet, utan från avgifter, som på grund av fastställd avgiftsskyldighet påförts dem. Jag menar: vill herr Kilbom göra den lilla tankeoperationen, skulle det framgå, att det icke kan vara så, som herr Kilbom här påstått. För övrigt torde herr Kilbom ha vilken uppfattning som herr Kilbom vill om min vederhäftighet, men herr Kilbom kan väl ändå förstå, att när dessa ansökningar om befrielse kommit till Kungl. Maj:t, så hava de ansökningarna icke blivit avgjorda på grund av en nyck från min sida, utan från sakkunnigt håll ha de olika aspekterna på denna fråga allvarligt begrundats. Det har varit i lagfrågor och domstolsfrågor framstående män, som hava penetrerat de möjligheter, som enligt riksdagens beslut kunde föreligga för Kungl. Maj:t, och det är på grundvalen av de överväganden, som sålunda skett, som jag kunnat lämna den upplysningen, att Kungl. Maj:t icke för närvarande har någon rättighet att lämna befrielse i individuella fall. Det är ett uttalande, som stödjer sig på en undersökning, som icke kan jävas, och det är meningslöst, herr Kilbom, att till allmänhetens förvillande fortsätta med det gamla påståendet.

Härutöver skulle jag bara vilja ge ett par små repliker till herr Kilbom. Herr Kilbom ville mobilisera mjölkknämnden emot mig. Har jag någonsin, herr Kilbom, påstått, att det icke är svårigheter med mjölkregleringen eller med mjölkavgiften? Det har jag alltid förklarat, och det är naturligt, att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

så skall vara. Har mjölkknämnden sagt, att de svårigheter, som mjölkknämnden också påpekar, äro större än förut? Nej, den har sagt, att det föreligger fortfarande betydande svårigheter, men den har icke sagt, att de äro värre. Jag har med fakta påvisat, det förbättrade läge, vari mjölkregleringen kommit dels genom Tysklands ökade köp från Sverige och dels genom den stegrade konsumtionen av smör i vårt land. Jag har i dag fått uträknade siffror, som visa, att under 1934 års sista kvartal har konsumtionen bland den icke jordbrukande befolkningen av mejerismör varit 8 % större än under samma tid 1933.

Herr Kilbom ville också här göra gällande, att jag skulle hava gjort någon svängning och försökt att under gårdagens debatt säga som så, att det finns inga svårigheter för närvarande, men ändrade exportförhållanden kunna ge oss svårigheter. Herr Kilbom vill liksom påskina, att detta yttrande från min sida var något nytt, som jag nyligen kommit till, ett försök från min sida att blanda bort korten. Jag skall icke fördjupa mig i saken, jag vill hänvisa herr Kilbom till ett föredrag, som jag höll den 12 december i Malmö och som föreligger i tryck. Där kan herr Kilbom få en fullkomligt klar bild av att den uppfattning, jag här i går gjorde mig till tolk för i fråga om mjölkregleringen, framlade jag också i detta föredrag för mer än en månad sedan, alltså långt innan det var övervägt vad som skulle komma att stå i trontalet.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Jag skulle kunna instämma med herr Kilbom i vad han sade, att vad som presterats under dessa två dagars debatt skulle kunnat vara uppklarat på högst halva tiden. Men jag skulle samtidigt vilja erinra herr Kilbom om, att om alla partierna skulle deltagit i denna debatt under dessa dagar med samma procentuella styrka som herr Kilboms parti gjort, skulle den säkerligen räcka en hel vecka, och särskilt om de från varje parti, som äro i verkligheten mera intresserade av mjölkregleringen än vad herr Kilbom och hans parti äro, skulle uppträtt däri, så skulle debatten taga ännu längre tid. Jag må också säga, att om herr Kilbom har lika liten kännedom om vilken nytta mjölken har för folkhälsan som om bestämmelserna om mjölkregleringen, så har herr Kilbom troligen aldrig smakat mjölk. Men gör ett försök att smaka den!

Jag begärde emellertid icke ordet för att polemisera på något sätt med herr Kilbom, ty herr Kilbom har försökt använda mjölkregleringen som plattform för det socialistiska partiet, och den valtaktik, som herr Kilbom således inlagt, är ju uppenbar för alla. Jag tycker, att herr Kilbom gärna kan fortsätta, så att även de som nu tro de villoläror, som herr Kilbom sprider om mjölkregleringen, till sist komma att begripa att de blivit förda bakom ljuset i fråga om något som gäller deras eget bästa. — Jag begärde egentligen ordet med anledning av ett som jag tyckte ganska häftigt angrepp av en ärad kammarledamot, herr Lithander, samt då mitt namn satts in i den broschyr, som han nämnde, och då jag som styrelseledamot delvis har med den ifrågavarande föreningen att skaffa. Vad denna broschyr beträffar, skulle man, om det varit för en del år sedan, hava räknat den till smutslitteraturen. Den är utgiven av skattebetalarnas förening, som ju anses förfäktat det verkligt sunda förnuftet i detta land. Men jag tror, att de herrar, som författat broschyren, hade gjort landet i dess helhet och icke minst jordbruket och köpenskapen i detta land bättre nytta, om de hade undersökt hur saken verkligen ligger till. Jag må ju säga, att jag tackar herr Lithander för att han visade det rätta ansiktet med sitt uppträdande här, ty därmed har han visat oss den uppfattning, som rätt allmänt gör sig gällande på det håll, som han representerar. Nu vill jag nämna, att vi ha ju en annan organisation på jordbrukets område, och vi ha en fram-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

stående tidning här i Stockholm, som har fört en ganska stark opposition emot den organisationen, ehuru väl man ju kan säga, att den tidningen icke representerar något bestämt parti eller vill göra det. Jag vill icke göra högerpartiet som sådant ansvarigt för vare sig vad den tidningen skriver eller vad herr Lithander här sagt, men att det är en viss förbindelse mellan tidningen och högerpartiet framgår därutav att ett anförande, som hölls här i går av en ledamot från högerpartiet under remissdebatten, det läste jag in extenso i den tidningen en timme, innan det här hade hållits. Någon korrespondens torde det väl således finnas emellan dessa sammanställningar. Jag är emellertid glad över att herr Anderson i Norrköping och herr Lindman tagit bestämt avstånd från vad herr Lithander här påtalat.

Jag hör själv till dem som äro känsliga, då det gäller att vidtaga sådana ekonomiska operationer som de här vidtagna. Då riksföreningen gick in för att verkligen rationalisera smörexporten i detta land, och icke allenast rationalisera smörexporten som sådan men försöka få en genomgripande förbättring av hela den svenska smörproduktionen, vilket vi ansågo vara ett nationellt intresse, förfäktade jag därför, och riksföreningens styrelse var enig med mig därom, att vi icke skulle gå fram så som man på många andra håll gjort, att man slår ikull det ena företaget efter det andra, utan upptaga resonemang med företagen om vad som skäligen kunde anses vara värt att bjuda för de företag, som tidigare arbetat inom branschen. Efter de resonemang som fördes var det klart, att meningarna voro olika. Från den köpande partens sida ville man betala så litet som möjligt, och från den säljande parten var man inställd på att göra värderingen av de olika företagen så hög man överhuvud kunde. Resultatet har emellertid blivit, att för det arbete som utförts för den svenska smörexporten under en följd av år har svenska mejeriernas riksförening i goodwill erlagt 890,000 kronor sammanlagt. Jag har fått förebräelser av myndigheterna, ja icke förebräelser, men de hava sagt: vi tycka, att herrarna äro litet för generösa. Vi hava betalt ut ännu mera pengar, nämligen som ersättning för export av ägg, men dessa ersättningar ingå icke i nämnda belopp, 890.000 kronor. Det är det belopp, från vilket en del skulle utmätas till denna firma, som förekommer här i denna skrift. Då den summan skulle beräknas, var det alldeles självklart, att man kunde ha olika uppfattningar. Då chefen för denna firma skulle skriva under avtalet, sades det från riksföreningens ledning: tänk nu, herr Hellegren, riktigt noga över, innan ni skriver under, ty vi vilja icke ha tråkigheter efteråt. Låt oss resonera om saken först; det kunde ju finnas någon anledning för er att icke skriva under.

Nu kommer man här och säger, att riksföreningen med sin starka organisation och med sitt statliga stöd har haft en sådan maktställning, att det därvidlag icke varit fråga om att resonera utan blott underkasta sig. Jag skulle därvid vilja säga, att i riksorganisationen gjordes gällande, att herr Hellegren har skött den affären på ett utmärkt sätt i vissa avseenden men på ett mindre utmärkt sätt i andra. Det är tråkigt att, då en sådan sak dras upp inför riksdagen, behöva säga detta, men jag har på grund av vad som förekommit nödgats göra det.

Då man säger, att det är den enskilda företagsamheten, som fått sitta emellan, skola vi ändock göra klart för oss, att vid den enskilda företagsamheten måste, oavsett vilket hjärta än vederbörande personer hava som leda ett företag, dessa personer se ekonomiskt för sin räkning eller för det företag de företåda. Jag kan till belysning härav relatera ett fall som inträffat så långt innan riksföreningen tillkom som år 1928. Då förelågo väsentliga svårigheter med exporten på den engelska och ävenså på den tyska marknaden, och då

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

hade firman Bratt & Co. under någon tid icke exporterat något nämnvärt. Då tillfrågades firman: Varför har ni minskat er export på det sättet? Detta gör ju, att de andra firmorna få exportera den kvantiteten och måste söka nya kunder. — Då säger firman Bratt eller chefen för den firman: Det är helt naturligt, privatekonomiskt sett; när det är så svårt att sälja, så skola vi låta mejerierna vara i fred. Men, mitt herrskap, vem skall taga det smöret från de mejerierna? Det är alldeles självklart, att en sådan utveckling icke kan vara ett riksintresse. Jag kan även nämna, att om priset har varit ett öre högre, låt oss säga i England än i Tyskland, eller tvärtom, då är det självklart, att detta privatekonomiska företag har utan att tänka på vilket som varit det bästa för den svenska smörexporten och det svenska jordbruket, gått till det ställe, där det för veckan kunnat göra bästa affären. Det är alltsammans sådana saker, som få tas med i räkningen, då man diskuterar, huruvida en följd linje är riktig eller oriktig. Jag kan nämna, då jag har uppgiften här framför mig på vad firman Bratt & Co. har exporterat, att det var den 28:e veckan sista året en export på över 70,000 kilogram smör; den 30:e veckan gick siffran ned till 46,000 kilogram och den 31:a veckan till 16,510 kilogram. Det förstår vem som helst, att om kunderna eller köparna inom ett visst land efterfråga var de skola få ett visst märke eller en viss vara, då spekulerar den enskilde och tänker: om jag håller tillbaka kan jag tjäna ett visst belopp. På sådan förtjänst har man lagt an hela tiden. Man försöker taga ut det högsta priset. Så sker exporten fortfarande från de olika avdelningarna i den exportorganisation som finns. Då har det varit ett privatekonomiskt intresse, och det har man icke kunnat taga bort. Det är alldeles självklart, att dessa köpare, som tidigare haft avsättning för 70,000 kilogram på en vecka, möjligen kunde ligga med ett lager, men gå de ned till 16,000 på 14 dagar där-efter, ligga de icke på sina lager. Följaktligen få vi ingen stabil kundkrets. Det är det ena skälet till att det är nödvändigt att rationalisera smörexporten som skett. Det är ett produktionens och hela landets intresse att åstadkomma en god marknad, men härför kräves att man handlar på längre sikt och detta vinnes bäst genom att skaffa förtroende bland köparna. Det andra är, att om det finns 7 eller 8 säljare, de må vara hur duktiga försäljare som helst, så är det självklart, att om det blir en nedgång i försäljningen på en marknad, så kommer den ena att nödgas sänka priset med t. ex. en shilling i England eller några pfennige i Tyskland. Därigenom blir det större möjligheter till försäljning; men då kommer nästa firma i sin tur och säger: ja, vi få göra likadant, och så är häxdansen snart i full gång. Detta kan vara en förklaring utöver kvalitetsfrågan till att vi kommit till ett så väsentligt lågt smörpris under vissa tider. Är det icke ett nationellt intresse att något åtgöres i den saken?

Jag skulle därutöver kunna säga, att det är alldeles självklart, att den ersättning som firman Bratt erhållit, hade, om firman hade kommit fram på ett sakligt sätt, kunnat diskuteras. Men å andra sidan, om jag nämner ett belopp på 890,000 kronor för en export och vi tänka oss, att England kontingenterar till cirka 9,000 ton och Tyskland har kontingenterat och vi icke lyckas få mer än kontingenterna där, samt att vi beräkna en ersättning av 2.8 öre per kilogram för handhavandet av exporten, då kan vem som helst räkna ut vilket belopp som erhålles, och då ställer man sig frågande, om icke köpenskapen ändock haft något långt drivna anspråk med hänsyn till den del, som den skulle ha av produktionen, och den ersättning, som lämnas till dem, som verkligen utföra det produktiva arbetet. Om riksföreningen skulle tillmötesgått firman Bratt & Co:s anspråk härvidlag och någorlunda rättvisa vederfarits alla exportföretag, skulle jordbrukarna i goodwill fått betala cirka 5 miljoner kronor.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Riksföreningens styrelse var emellertid inte oförstående för att ytterligare diskutera ersättningsfrågan. I detta sammanhang vill jag även nämna, att riksföreningen inte har dragit bort exporten från Göteborg, utan denna har tvärtom varit större efter den nya ordningens inträdande.

Då man sedan återoppar en skrivelse, i vilken det talas om att 27 personer blivit arbetslösa på grund av den omläggning, som vidtagits, kan jag inte underlåta att nämna en annan firma i Malmö, som under de senaste åren exporterat cirka 2 procent mera av hela den svenska smörexporten än samtliga dessa firmor i Göteborg. Denna firma har endast haft tio personer för att sköta den exporten, medan firmorna i Göteborg hade sammanlagt trettio personer i sin tjänst. Av det förhållandet förstår man lätt, att dessa firmor i Göteborg inte uteslutande existerade på smörexport. Det är ju också en gammal känd sak, att firman Bratt & Co. även har arbetat med export av bacon, ägg och en del andra varor. Skulle det emellertid verkligen vara så, att den privata företagsamheten inom en firma har tio personer anställda för att sköta en viss export, medan man inom andra firmor har trettio personer anställda för att sköta en export, som är något mindre än den förstnämnda firmans, då börjar till och med jag bli litet misstänksam, om den privata företagsamheten verkligen räknar ekonomiskt. Det är emellertid enligt mitt förmenande alldeles självklart, att dessa trettio personer, som varit anställda hos firmorna i Göteborg, inte enbart sysslade med smörexport utan också samtidigt utfört annat arbete. Från affärsledningens sida har man emellertid av en eller annan anledning ansett det lämpligt att avskeda dem, och då har man passat på tillfället att göra detta i samband med smörexportens genomförande för att sedan kunna framställa anspråk på ersättning från riksföreningen eller direkt från staten. Jag kan ju tillägga, att en av de personer, som det här gäller, sedermera har börjat en affär för egen räkning. Skola vi vara överens om att understödsagarandan här framträder i markant belysning?

Vad sedan beträffar chefskapet för affären i Göteborg, kan jag försäkra, att riksföreningens styrelse inte alls stöd främmande för att diskutera den frågan med direktör Helgegren. Det är emellertid alldeles självklart, att det första man gör, när det gäller att besätta en så pass inflytelserik plats, är att man undersöker, huruvida den man, som kan komma i fråga, verkligen med ärliga avsikter vill gå in för att sköta det företag, som han blir satt till att förvalta. Följaktligen blev det också en av ledarna för ett av de andra företagen, som fick platsen. En yngre son till direktör Helgegren var lovad anställning i det nya företaget, men han har sedan startat en egen affär, och åt den saken kan riksföreningens styrelse intet åtgöra. Riksföreningen har anställt tio man i Göteborg, och av dessa ha nio kommit från de företag som tidigare existerade. Den tionde togs från ett annat företag, därför att sonen Helgegren inte ville anta den erbjudna anställningen.

Då vi gjorde upp hela denna sak, tänkte vi givetvis på att dessa firmor skulle kunna fortsätta med andra rörelser. Om det emellertid kan bevisas, att personer, som någon längre tid varit anställda inom de gamla firmorna, blivit arbetslösa och utan existens på grund av den omläggning som vidtagits, är det min bestämda uppfattning, att riksföreningens styrelse kommer att göra vad den kan för att träda hjälpande emellan. När vi bedöma de omläggningar, som vidtagits, böra vi emellertid ha i minnet något som jag tror statsrådet Sköld nämnde under förmiddagens debatt. Det finns nämligen många andra företag som ha spolierats på ett betydligt hänsynslösare sätt än vad som skett med smörexportföretagen. Det är säkerligen många företag, som ha spolierats på grund av, låt mig säga, indragna krediter, och det finns ju många andra möjligheter att spoliera existerande företag. Den saken skall jag emellertid inte

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vidare beröra, ty jag tror, att vi allesammans kunna vara överens om att man alltid skall gå fram så hänsynsfullt som möjligt. Om det emellertid, som sagt, skulle visa sig, att dessa åtgärder, som jag för min del anser vara de enda möjliga för att få någon ordning på vår smörexport och för att kunna sköta den med tanke på vårt framtida bästa, fört med sig, att personer, som någon längre tid varit anställda inom de gamla företagen blivit utan existensmöjligheter, då är jag övertygad om att riksföreningens styrelse är beredd att pröva de fall, som kunna ifrågakomma, och därvid även räkna med, att man ekonomiskt kan träda hjälpende emellan. Det är emellertid alldeles självklart, att vi i det fallet inte kunna gå med på vad som helst, utan det måste ju först bevisas, att det föreligger ett verkligt behov av hjälp.

Jag tror därför, att om de som författat denna broschyr först kommit och resonerat med riksföreningens styrelse, så skulle denna del av remissdebatten ha uteblivit. Då frågan emellertid nu kommit upp, vill jag säga, att jag är tacksam för att det från två håll inom högerpartiets ledning tydligt sagts ifrån, att högerpartiet som sådant inte delar de av herr Lithander framförda synpunkterna. Till sist skulle jag vilja säga, att jag, då herr Lithander läste upp skrivelsen beträffande stenexporten från Göteborg, fick nästan en känsla av att herr Lithander anföll smörregleringen från samma utgångspunkter som herr Kilbom anföll mjölkavgifterna. Männe herr Lithander har fått låna den verkliga skrivelsen av herr Kilbom, som ju läste upp den i går. I så fall får man verkligen säga, att det tycks finnas en viss kommunikation mellan ytterligheterna.

Sedan frågade herr Lindman: finns det underlag för en borgerlig politik i detta land? Jag skulle då vilja ställa en motfråga till herr Lindman. Jag har under de två senaste åren vid upprepade tillfällen uttalat den uppfattningen, att det ekonomiska läget i vårt land, särskilt då under 1933, varit sådant, att det inte borde finnas mer än en mening om det nödvändiga i att vi hjälpts åt att med bortseende från alla partipolitiska biavsikter söka få näringslivet i gång och stödja dem, som behövt stödjas därför att de på grund av de olyckliga ekonomiska förhållandena i världen ställts utan försörjningsmöjligheter. Detta menar jag har varit ett gemensamt intresse för hela svenska folket. Jag skulle emellertid vilja fråga: Kan man i de åtgärder som beslutats spåra någonting som avviker från vanlig borgerlig politik? Jag framställer den frågan, därför att det visst under förra årets valrörelse sades, att högern är det enda parti, som under de två senaste åren nödgats eller kunnat förfäktat en borgerlig politik.

Jag skulle, herr Lindman, som jag gjorde förra året och som jag också gjorde i går — fastän jag då kanske hellre bort intaga sängen än delta i remissdebatten, men jag framförde det ändå på ett sådant sätt att det kunde förstås — tydligt och klart vilja uttala, att jag även i år inbjuder till samarbete. Det är nämligen min bestämda uppfattning, att det ur hela landets synpunkter är önskvärt, att vi även i fortsättningen utan att släppa våra grundåskådningar försöka diskutera igenom problemen, så att vi kunna nå ett verkligt resultat. Jag tror, att det bästa sätt, på vilket vi kunna fira femhundraårsminnet, är att vi visa svenska folket, att vi kunna resonera om saker och ting. Man må tala om diktatur och demokrati bäst man vill. Hur stark polisbevakning en diktator än har till sin hjälp, måste han i alla fall, även om han inte kompromissar med andra, dock i sitt innersta kompromissa med sig själv. Ty den mannen är inte född, som kan se så objektivt på allting, att han kan skipa full rättvisa mellan alla olika intressen. Det finns väl heller ingen i denna kammare som tror, att någon i längden kan styra ett land, om han inte tar hänsyn till berättigade intressen inom olika befolkningsgrupper. Om vi emellertid samtliga äro eniga om att uttala den allmänna uppfattningen, att det system, som vi för när-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

varande ha i vårt land, är det enda möjliga och riktiga, då är det självklart, att vi måste resonera med varandra för att försöka jämka ihop våra åsikter. Därmed har jag dock på intet sätt sagt, att dessa jämkningar skola gå så långt, att vi komma in i ett virrvarr, ur vilket det inte finns någon återvändo.

Herr Carlström sade, att statsministern föreslagit, att vi skulle samarbeta och diskutera med varandra, men att han för sin del inte vågade göra det, ty denna diskussion kunde leda till att han droges in i en virvelvind och komme dit han inte skulle vilja komma. Mot detta skulle jag vilja anföra, att jag för min del inte vill stå bakom rullgardinen och se spöken på andra sidan. Jag vill i stället söka dra upp rullgardinen och se motparten mitt framför mig för att sedan, så länge det går, med fullföljande av mina grundåskådningar resonera med den andra kontrahenten om vad som skall göras eller inte göras. Om den som företräder en annan uppfattning till äventyrs skulle vilja gå längre än jag anser mig kunna gå, så återstår intet annat än konstatera att förutsättningarna för resonemanget äro slut. Det samarbete, som jag tidigare nämnt, kommer alltså inte att räcka en dag längre än det är möjligt att genomföra sådana åtgärder, som vi från våra utgångspunkter anse vara riktiga, och alltså inte dagtinga med det fundamentala i den uppfattning, som vi representera. Vi skola alltså inte gå och vara rädda för varandra utan i stället söka komma till tals med varandra. Tro ni inte, ärade kammarledamöter, att om man upphörligen talar om att en olycka hänt, vilken i verkligheten inte inträffat, så gör sig svenska folket till slut den frågan: Här talas på alla valmöten om att det har hänt en stor olycka. Vad är det då egentligen som har inträffat? Om man ideligen, som från visst håll skett, upprepar detta tal om att någonting särskilt vidunderligt och för landet ödesdigert inträffat, utan att det ligger någon verklighet bakom, då kan följden lätt bli den, att man sedan, om något verkligen skulle inträffa, inte tror en verklig bevisning härom.

Herr Lindman nämnde något om planhushållning. Den planhushållning, som vi nödgats genomföra på grund av andra länders åtgärder, kan jag för min del inte betrakta som en socialistisk planhushållning, utan det är en planhushållning, som vi måst genomföra på grund av de föreliggande förhållandena. Om dessa åtgärder emellertid drivas dithän, att de från våra utgångspunkter bli skadliga eller mindre nyttiga för landet, då först kunna vi tala om att någonting hänt på detta område. Jag kan emellertid försäkra kammarens ledamöter, att det härvidlag inte kommer att inträffa något för landet mindre nyttigt, åtminstone inte med medverkan från vårt håll.

Innan jag slutar, skulle jag vilja säga ett par ord till hans excellens statsministern, som visserligen inte är närvarande. Han framhöll i går och upprepade det i dag, att regeringen fortfarande är villig att diskutera de föreliggande spörsmålen. Hans excellens nämnde samtidigt, att det hade förts en del resonemang mellan vissa partier och regeringen och att det hade uppgjorts en promemoria över vissa ämnen för överläggning. Jag kan ju säga, att en del av dessa saker, som beröras i denna promemoria, och där jag gjort bestämda uttalanden, också blivit beaktade i statsverkspropositionen. Detta gäller först och främst principen, att man skulle försöka finansiera budgeten med skattemedel och på den vägen söka komma fram till en verkligt balanserad budget. På den punkten sade jag redan i går, att finansministern nära nog lyckats, och jag tror till och med inte, att någon finansminister skulle haft möjlighet att lyckas bättre än han gjort. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen, att finansministern delar kammarmajoritetens uppfattning att största möjliga ansträngningar böra göras för att söka finansiera budgeten med skattemedel. Ju mera konjunkturläget förbättras, desto snarare skola vi

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
försöka få en verkligt balanserad budget genom att på det ena eller andra sättet även med slopande av vissa nya skatter få inkomsterna att motsvara utgifterna. Detta tror jag är ett gemensamt intresse för hela svenska folket. Förutom grunderna för budgetens finansiering ha vi också diskuterat en del andra spörsmål, men de ha inte kommit till synes i statsverkspropositionen.

Då jag förklarar, att vi å vår sida äro beredvilliga att gå in i resonemang, är det självklart, att det även på vår sida finns önskemål om åtgärder, som vi anse nyttiga och nödvändiga. Om regeringen emellertid tilläventyrs inte skulle vara intresserad för att diskutera dessa önskemål, kan något resonemang inte komma till stånd och då kunna vi heller inte komma till någon överenskommelse. Jag förutsätter emellertid, att så inte kommer att ske från regeringens sida, ty då blir det ju inte något demokratiskt system, där man resonerar om saker och ting, som intressera de olika grupperna, och sedan på grundval av dessa resonemang kommer fram till en överenskommelse. Jag vill emellertid fortfarande uttala den uppfattning, som jag framförde förra året och som jag också tidigare givit uttryck åt, nämligen att vi även om det skulle finnas verkliga meningsskiljaktigheter, böra söka resonera oss fram ända till dess vi komma till bristningsgränsen för vad som enligt den ena eller andra gruppens förmenande är möjligt att genomföra. Vi skola alltså inte gå omkring och lurpassa på varandra och tänka, att om vi få den andra parten med på det och det, så kanske vi kunna vinna på det vid de kommande valen. Jag tror nämligen, att svenska folket bäst uppskattar sina representanter i riksdagen, om de alltid med iakttagande av de gränser, som utgöra grunden för de åsikter, vederbörande grupp eller parti representerar, försöka handla efter bästa förstånd och komma till positiva resultat.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Brädefors: Herr talman! När man åhört debatten här, får man den uppfattningen, att den synnerligen svaga kritik, uppblandad med en blomma då och då, som framförts från den borgerliga sidan mot den socialdemokratiska regeringen, egentligen icke annat än markerar, att dessa partiriktningar ännu icke ha samlat sig fullständigt och att man velat markera inom varje parti sin partisamhörighet, trots att de olika partiernas politik i huvudsak är densamma för dem alla. Varför skulle också den borgerliga sidan ha anledning till annat än beröm för den regering, som uppgjort det nu föreliggande budgetförslaget. Det innehåller ju i stort sett ingenting annat än ökade utgifter till militarismen, kyrkan och monarkien, och allt sådant som vilken borgerlig regering som helst hade kunnat framlägga. Å andra sidan ser man emellertid också, att denna budget innehåller minskade krav på anslag till de arbetslösa och övriga ändamål, som komma arbetarna och småbönderna till godo.

Det mest lustiga i denna remissdebatt är emellertid, att högern och socialdemokraterna börjat fråga sig, om det verkligen finns någon skillnad mellan en socialistisk och en borgerlig budget. Man är nämligen inte riktigt överens om var gränsen går mellan borgerlig och socialistisk politik. Från statsministerns sida sades det i går, att det endast var en etikettfråga. Man har vidare, som herr Österström, mycket noggrant försökt att analysera, om det finns någon skillnad mellan borgerlig och socialdemokratisk politik. Herr Österström måste ju för sin del dra den slutsatsen, att om det överhuvud taget fanns någon sådan skillnad, var den så liten, att man inte kunde upptäcka den. Herr Lindman har ju också analyserat samma sak, och han förklarade, att den *marxisti-*

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ska socialismen håller på att uppbyggas endast i Sovjetryssland. Sedan tog han en skyddsängels roll och samlade under sina vingars skugga, förutom de två kommunisterna, hela kammaren, den kilbomska socialistiska gruppen inberäknad, och försäkrade, att de olika grupperna säkerligen inte ville ha en sådan socialism som den i Sovjetryssland. Jag får verkligen säga, att jag tycker att enhetsfronten mot socialismen är ganska stark här i kammaren och i riksdagen i övrigt, när man kan räkna på det sättet. Då kan det ju inte heller vara tal om, att den föreliggande statsverkspropositionen skulle innehålla ens skenbart några socialistiska fraser och mycket mindre någon verklig socialism.

Herr statsministern poängterade i går särskilt, att den regering, som framlagt denna statsverksproposition, vore en socialdemokratisk regering. Han sade vidare, att denna regering har anledning lyssna till stämningarna ute bland arbetarna. Jag undrar emellertid, huru mycket denna regering har lyssnat på stämningen ute på arbetsplatserna och ute hos arbetarmassorna. Finansministern talade här i dag om arbetslöshetssiffrorna, och han sade därvid, att de verkliga arbetslöshetssiffrorna icke äro de, som återgiva de hos arbetslöshetskommissionen registrerade. Han meddelade sålunda, att under september månad 1934 voro fackförbundens arbetslöshetssiffror 52 procent högre än arbetslöshetskommissionens siffror. Vi veta emellertid med säkerhet, att icke heller dessa siffror äro de riktiga, ty det finns dock en massa ungdom, som icke är organiserad och följaktligen icke är medräknad i vare sig vederbörande fackförbunds eller arbetslöshetskommissionens siffror. Har nu den socialdemokratiska regeringen, som lyssnar till stämningen ute bland arbetarmassorna, tagit med i denna beräkning även de arbetslösa, som icke äro medräknade i de officiella siffrorna, då den begärt sina arbetslöshetsanslag? De begärda arbetslöshetsanslagen räcka icke ens till dem, som äro anmälda hos arbetslöshetskommissionen, och ännu mycket mindre till alla andra verkligt arbetslösa.

Det finns emellertid ytterligare en sak att i detta sammanhang taga hänsyn till. Statsministern meddelade oss vid fjolårets riksdag, att det finns tre olika kategorier arbetslösa, nämligen dels de som anmäla sig till arbetslöshetskommittéerna, dels de som icke anmäla sig dit och dels slutligen korttidsarbetarna. Har man helt och hållet glömt bort denna tredje kategori, när man nu endast nämner de två första grupperna? Är det icke så, att statens egna verk gå i tåten, när det gäller bibehållandet av denna tredje kategori eller korttidsarbetarna? Jag kan ju i detta sammanhang nämna statens järnvägar. Man har vid statens järnvägar rationaliserat icke bara de maskinella anordningarna utan även den levande arbetskraften, så att man ur denna tar ut den mesta möjliga arbetskraft, med påföljd att man, när arbetskraften icke räcker till, därför att man icke gjort några nyanställningar på länge, icke har tillgång till folk utan måste taga folk utifrån. Hur har nu statens järnvägar förfarit? Jo, man har skaffat sig en reservarmé av extra arbetare, som ibland ha arbete endast under söndagarna. Den omständigheten att dessa arbetare haft ett kortvarigt arbete vid statens järnvägar utgör sedan för dem ett binder att utfå något som helst bidrag från arbetslöshetsorganisationerna. De kunna varken leva eller dö på den inkomst, som de haft från statsverket. Verkstadspersonalen vid statens järnvägar är också en dylik rörlig arbetskraft. När det behagar järnvägsstyrelsen eller statsverket, minskar man bara verkstadspersonalens arbetstid till fem dagar i veckan. När man icke behöver utnyttja denna rörliga arbetskraft till fullo, minskar man som sagt bara antalet arbetsdagar. Men likväl medräknar man dem icke i år i motsats till i fjol i de arbetslösas skara.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Jag skulle vidare vilja fråga: Hur mycket har den socialdemokratiska regeringen avlyssnat stämningen bland arbetarna i fråga om klasslagstiftningen? Är det icke bekant för den socialdemokratiska regeringen att det finns ett ganska allmänt motstånd från arbetarnas sida i detta land gentemot en dylik lagstiftning. Lagen om tredje mans rätt är en lagstiftning, som till och med i vissa fall kommer att inränga strejkbrytare och arbetsgivare såsom tredje man? I vilken grad har man avlyssnat stämningen, när man nu ovillkorligen vill gå in för genomförandet av denna lagstiftning. Man måste dock komma ihåg den socialdemokratiska riksdagsgruppens inställning, när högergruppen begärde utredning i denna fråga. Då var den socialdemokratiska gruppen motståndare till detta förslag liksom också landsorganisationens kongress, vilken som bekant anslög $\frac{1}{4}$ miljon kronor till socialdemokraternas valrörelse under motivering, att socialdemokratien skulle bekämpa just denna lagstiftningsåtgärd. Nu har man i stället mycket energiskt gått in för att genomföra denna lagstiftning, och redan i trontalet har man upplyst om att regeringen kommer att lägga fram proposition i ämnet. Landsorganisationens utsända representanter medge, att denna lagstiftning binder den fackliga arbetarrörelsens rörelsefrihet, men man tröstar sig med att vi ha i varje fall någon liten rörelsefrihet kvar ändå.

Det talas här om befolkningsproblemet, och man försöker nu fundera ut på vilket sätt vi skola kunna öka befolkningen här i Sverige. I går var det en talare, som kanske icke direkt men i varje fall åtminstone indirekt sade att det var fara, att den svenska folkstammen skulle dö ut, om man inte vidtog sådana åtgärder, som kunde skydda den. Men varför har man fått en sådan iver att skydda den svenska folkstammen? Är det bara för att folkstammen skall finnas kvar som man från högerhåll tar upp denna fråga, eller är det kanske därför, att man på arbetsgivarhåll menar, att vi inte ha tillräckligt med arbetare i den svenska industrien? Nej, det finns mer än tillräckligt med arbetare! Det är inte alls fråga om det. Det är för att öka kanonmaten till nästa krig och ingenting annat, som man vill vidtaga sådana åtgärder. Den politiken äro icke arbetarna i allmänhet nöjda med. Arbetarna äro icke nöjda med den politik, som förts av regeringen i samförstånd med de borgerliga partierna. Det går icke att, som herr Lövgren i går försökte, trösta sig med, att kommunisterna gå tillbaka. Han talade om hur kommunisterna gå tillbaka i Norrbotten och hur deras tidnings upplaga gått ned. Han borde i varje fall inte tala om sådana saker, när hans egen tidnings upplaga inte är hälften så stor. Han borde hålla inne med sådana förklaringar. Redan i fjol skrev han i sin tidning, att han uppträdde som politisk renhållningsarbetare där uppe. Kanske var hans anförande i dag att betrakta som en rapport i andra kammaren om hans verksamhet. Han försökte också att avvända uppmärksamheten från dessa frågor genom ett angrepp på Sovjetunionen. Han skildrade en älsklingstyp ifrån Social-Demokraten och Allehanda, en svensk arbetare, som hade smugit sig in i Sovjetunionen och som, när han kom tillbaka därifrån, hade beklagat sig över att han inte blivit vidare välvilligt behandlad. Man skulle kunna till herr Lövgren ställa den frågan: Hur bli de politiska flyktingar, som komma hit ifrån sina plågoandar i andra länder, behandlade i demokratiens Sverige? Jag tror icke, att det är en mycket mildare behandling, som de få, trots att de icke begått något lagbrott. De ha begivit sig hit från ett land, där de hotas till livet.

Vidare yttrade ej. Ifrågavarande proposition hänvisades till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
riksdagens verk, till bankoutsittet samt, såvitt den rörde jordbruksärenden,
till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av pro-
positionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogs var för sig följande på kammarens bord liggande motioner;
och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

- nr 37 av herr *Johansson* i Tväråselet *m. fl.*;
- nr 38 av herr *Meyerhöffer m. fl.*;
- nr 39 av herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*;
- nr 40 av herr *Sandberg m. fl.*;
- nr 41 av herrar *Hansson* i Trollhättan och *Olsson* i Mellerud;
- nr 42 av herr *Bengtsson* i Norup och fröken *Wellin*;
- nr 43 av herr *Bengtsson* i Norup; och
- nr 44 av herrar *De Geer* och *Heiding*;

till bevillningsutskottet motionerna:

- nr 45 av herr *Bengtsson* i Norup; och
- nr 46 av herr *Leffler*;

till bankoutsittet motionerna:

- nr 47 av herr *Nyblom*;
- nr 48 av herr förste vice talmannen *Magnusson*;
- nr 49—51 av herrar *Petersson* i Broaryd och *Andersson* i Södergård;
- nr 52 av herr *Hallén m. fl.*;
- nr 53 av fru *Nordgren m. fl.*;
- nr 54 av herr *Hansson* i Rubbestad;
- nr 55 av herr *Gustafsson* i Lekåsa; och
- nr 56 av herrar *Johanson* i Huskvarna och *Malmqvist*;

till behandling av lagutskott motionen nr 57 av herr *Svedberg*;

till jordbruksutskottet motionerna:

- nr 58 av herrar *Lundbom* och *Johansson* i Uppmälby;
- nr 59 av herr *Lindman m. fl.*;
- nr 60 av herr *Hagberg* i Malmö;
- nr 61 av herr *De Geer m. fl.*;
- nr 62 av herr *De Geer*; och
- nr 63 av herr *Wallén*;

till bevillningsutskottet motionen nr 64 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;
samt

till tillfälligt utskott motionen nr 65 av herr *Lithander m. fl.*

§ 3.

Härpå föredrogs riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående
antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vad kanslideputerade anmält och hemställt godkändes.

§ 4.

Vidare föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 25, angående förstärkning av fjärde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 26, angående försäljning av ett kronan tillhörigt markområde i Åkers socken av Södermanlands län; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 23, angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 24, angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

§ 5.

Slutligen föredrogos nedannämnda på bordet liggande motioner; och överlämnades därvid

till statsutskottet motionen nr 66 av fru *Gillner-Ringenson*;

till behandling av lagutskott motionen nr 67 av herr *Spångberg m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 68 av herr *Aqvist*; och

nr 69 av herr *Henrikson m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 70 av herr *Pehrsson* i *Bramstorp m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 71 av herr *Spångberg m. fl.*;

nr 72 av herr *Ström m. fl.*; och

nr 73 av herr *Elmroth*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 74 av herrar *Thorell* och *Olsson* i *Staxäng*;

nr 75 av herrar *Olsson* i *Staxäng* och *Thorell*;

nr 76 av herr *Andersson* i *Södergård m. fl.*; och

nr 77 av herrar *Olsson* i *Ramsta* och *Osberg*;

till behandling av lagutskott motionen nr 78 av herr *Aqvist*;

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 79 av herrar *Aqvist* och *Nyblom*; och

nr 80 av herr *Elmroth*;

till behandling av lagutskott motionen nr 81 av herr *Lindberg* i *Stockholm m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 82 av herr *Lindberg* i *Stockholm m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 83 av herr *Lindberg* i *Stockholm m. fl.*

§ 6.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:
 fru *Nordgren m. fl.*, nr 107, angående vården av hereditärsyfilitiska barn;
 och
 herr *Ström m. fl.*, nr 108, om viss ändring i § 12 riksdagsordningen.
 Dessa motioner bordlades.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöröman beviljades:

herr <i>Petersson</i> i Gärestad	under 8 dagar fr. o. m. den 19 jan.,	
> <i>Berg</i>	> 3 >	> 19 >
> <i>Ljunggren</i>	> 3 >	> 19 >
> <i>Bäcklund</i>	> 3 >	> 20 >
> <i>Hansson</i> i Trollhättan	> 5 >	> 20 >
> <i>Bergström</i> i Hälsingborg	> 4 >	> 19 >
> <i>Werner</i> i Hultsfred	> 4 >	> 19 > och
fru <i>Gillner-Ringenson</i>	> 8 >	> 19 >

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.22 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 19 januari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Levinson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 27, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 28, angående anslag ur kyrkofonden under budgetåret 1935/1936 för biträde vid handläggning av ecklesiastika boställsärenden och vad därmed äger samband; samt

nr 29, angående ytterligare medel för budgetåret 1934/1935 till statliga och statskommunala reservarbeten.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogs samt hänvisades till statsutskottet herrar *Johansons* i Huskvarna och *Carlströms* på kammarens bord vilande motion nr 84.

Vid härpå skedd föredragning av herrar *Arnemarks* och *Ossbahrs* jämväl på bordet liggande motion nr 85 hänvisades densamma i vad den avsåge till bankoutskottets handläggning hörande ärenden till detta utskott, i vad den avsåge jordbruksärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig övriga på bordet vilande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 86 av fröken *Wellin m. fl.*;

nr 87 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;

nr 88 av herr *Hedlund* i Östersund;

nr 89 av herr *Bäcklund*; och

nr 90 av herr *Sefve*;

till bevillningsutskottet motionerna nr 91 och 92 av herr *Nilsson* i Karlstad *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 93 av herr *Wallén m. fl.*;

nr 94—98 av herrar *Fast* och *Andersson* i Löbbo;

nr 99 av herr *Werner* i Höjen;

nr 100 av herrar *Bäcklund* och *Hansson* i Trollhättan; och

nr 101 av herr *Bäcklund*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 102 av herrar *Eriksson* i Sandby och *Elmroth*; och

nr 103 av herr *Pettersson* i Hällbacken;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 104 av herr *Eriksson* i Sandby *m. fl.*;

nr 105 av herr *De Geer m. fl.*; och

nr 106 av herr *Aronson m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 107 av fru *Nordgren m. fl.*; samt

till konstitutionsutskottet motionen nr 108 av herr *Ström m. fl.*

§ 3.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Niklasson m. fl.*, nr 109, om ändrad lydelse av 15 § 1 mom. i den kommunala vallagen;

herr *Leffler*, nr 110, om höjning av tullen å ljustryckspapper;

herr *Kilbom m. fl.*, nr 111, angående genomförande av en effektiv jordvärde- och jordräntestegringskatt;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 112, om reglering av införseln utav matlök;

herr *Hagberg* i Malmö, nr 113, om tullfrihet för vissa frukter och bär;

herr *Norsell m. fl.*, nr 114, angående tullsatserna för färgband för skriv- och räknemaskiner;

herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*:

nr 115, angående utredning och förslag i fråga om revision av skattelagstiftningen; och

nr 116, om höjning av den extra inkomst- och förmögenhetsskatten;

herr *Holmgren*, nr 117, angående åtgärder till säkerställande av svenska innehavares av brasilianska obligationer rätt;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 118, om ersättning av statsmedel till S. R. Bengtsson för skada ådragen under militärtjänstgöring;

herr *Björk* i Tryde, nr 119, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre dragonen Henrik Hellberg;

herr *Holmgren*:

nr 120, om årligt understöd åt kontorsbiträdet Axel Magnussons änka;

nr 121, om höjd pension åt förre timlönaren vid flottans varv i Karlskrona Folke Alfred Leonard Danielsson;

nr 122, om pension åt förre korpralen Carl August Bergman;

nr 123, om beredande av vissa förmåner åt löjtnanten S. W. Langetz' änka; och

nr 124, om årligt understöd åt änkan Anna Amalia Peterson;

herr *Lindberg* i Umeå, nr 125, om årligt understöd åt förre snickaren Erik Ansgarius Persson-Berg;

fröken *Wellin* och fru *Eklund*, nr 126, angående återbäring i vissa fall av familjepensionsavgifter, erlagda av förutvarande kvinnliga statstjänstemän;

herr *Ström m. fl.*, nr 127, angående viss ändring i sjömanslagen;

herr *Hansson* i Vännäsby:

nr 128, angående vissa ändringar i vattenlagens föreskrifter om avtappning av sjö;

nr 129, angående åtgärder mot användande av automatapparater för handel med sötsaker och dylikt; och

nr 130, om skärpning av straffet för djurplågeri;

herr *Spångberg m. fl.*, nr 131, angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om moderskapsunderstöd;

herrar *Heiding* och *Wallén*:

nr 132, angående skärpta straffbestämmelser för tjuvskytte m. m.; och nr 133, angående skärpta straffbestämmelser för tjuvfiske m. m.;

herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, nr 134, angående skyndsamt återupptagande av utredningen om revision av näringsfrihetsförordningen m. m.;

herr *Nilsson* i Steneberg *m. fl.*, nr 135, angående viss ändring i motorfordonsförordningen;

herr *Hansson* i Vännäsby, nr 136, angående rätten att tillvarata skogsbär;

herr *Persson* i Trängen *m. fl.*, nr 137, om anslag till understöd åt Jämtlands läns elektricitetsförening u. p. a.;

herr *Sandberg m. fl.*, nr 138, om anslag för bidrag till hushållningssällskapen;

herr *Herou m. fl.*, nr 139, om anslag för ackords- och stödlån åt jordbrukare;

herr *Nilsson* i Karlstad *m. fl.*, nr 140, angående skyndsamt slutförande av pågående utredning och angående förslag till riksdagen om ny jaktlagstiftning;

herr *Wallén m. fl.*, nr 141, om anslag till biskötselns befrämjande;

herr *Olsson* i Ramsta, nr 142, om utvidgning av rätten till ersättning från älgskadefonden;

herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, nr 143, om höjning av anslaget till befrämjande av mindre jordbruk; samt

herr *Olsson* i Staxäng *m. fl.*, nr 144, angående en mera rättvis beräkning av mindre jordbrukares premier enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Nämnda motioner bordlades.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgörömalen beviljades:

herr <i>Svensson</i> i Landskrona	under 6 dagar fr. o. m. den 21 jan.,
› <i>Landgren</i>	› 2 › › › 22 ›
› <i>Törnkvist</i> i Bjuv	› 6 › › › 21 ›
› <i>Lindberg</i> i Umeå	› 5 › › › 24 ›
› <i>Engberg</i>	› 4 › › › 21 ›

herr <i>Andersson</i> i Löbbo	under 6 dagar fr. o. m. den 22 jan.,	
» <i>Eriksson</i> i Sandby	» 5 » » » 22 » och	
» <i>Ekman</i>	» 13 » » » 24 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.11 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 21 januari.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 27, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 28, angående anslag ur kyrkofonden under budgetåret 1935/1936 för biträde vid handläggning av ecklesiastiska boställsären den och vad därmed äger samband; samt

till statsutskottet propositionen, nr 29, angående ytterligare medel för budgetåret 1934/1935 till statliga och statskommunala reservarbeten.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 109 av herr *Niklasson m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 110 av herr *Leffler*;

nr 111 av herr *Kilbom m. fl.*;

nr 112 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;

nr 113 av herr *Hagberg* i Malmö;

nr 114 av herr *Norsell m. fl.*;

nr 115 och 116 av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*; och

nr 117 av herr *Holmgren*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 118 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;

nr 119 av herr *Björk* i Tryde;

nr 120—124 av herr *Holmgren*;

nr 125 av herr *Lindberg* i Umeå; och

nr 126 av fröken *Wellin* och fru *Eklund*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 127 av herr *Ström m. fl.*;

nr 128—130 av herr *Hansson* i Vännäsby; och

nr 131 av herr *Spångberg m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna nr 132 och 133 av herrar *Heiding* och *Wallén*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 134 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*; och

nr 135 av herr *Nilsson* i Steneberg *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 136 av herr *Hansson* i Vännäsby;

nr 137 av herr *Persson* i Trången *m. fl.*;

nr 138 av herr *Sandberg m. fl.*;

nr 139 av herr *Herou m. fl.*;

nr 140 av herr *Nilsson* i Karlstad *m. fl.*;

nr 141 av herr *Wallén m. fl.*;

nr 142 av herr *Olsson* i Ramsta; och

nr 143 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 144 av herr *Olsson* i Staxäng *m. fl.*

§ 4.

Slutligen föredrogos vart för sig samt lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 5.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Henrikson m. fl.*:

nr 145, om sänkning av åldersgränsen för politisk rösträtt; och

nr 146, om sänkning av åldersgränsen för kommunal rösträtt;

herr *Holmström m. fl.*, nr 147, om anslag för iståndsättande av bad- och tvättinrättningen vid Hälsinge regemente;

herr *Hedlund* i Häste, nr 148, om personlig arvodesförhöjning åt laboratorn Knut Sjöberg;

herr *Björck* i Kristianstad *m. fl.*, nr 149, om anslag till utredigering och tryckning av äldre folkmusik från Skåne;

herr *Meyerhöffer*:

nr 150, om rätt för fanjunkaren Carl Johan Lindholm att i lönehänseende tillgodoräkna sig viss tjänstetid; och

nr 151, om tillfällig löneförbättring åt skrivaren och bokföraren vid fortifikationsförvaltningen i Boden Emma Pehrsson;

herr *Mårtensson m. fl.*, nr 152, om höjning av anslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning;

herr *Olsson* i Rimforsa *m. fl.*:

nr 153, om höjning av anslaget till avlöningar åt icke-ordinarie befattningshavare vid landsarkivet i Vadstena; och

nr 154, om förhöjt anslag till Svenska skyddsförbundet;

herr *Magnusson* i Kalmar *m. fl.*, nr 155, om bidrag till uppförande av vissa hem för kroniskt sjuka;

herr *Lövgren*:

nr 156, om pension åt förra småskollärarynnan Anna Vikstén-Nilsen;

nr 157, om pension åt förra banarbetaren Petter Alfred Eriksson;

nr 158, om pension åt banarbetaren Johan Aron Sandberg; och

nr 159, om pension åt förra banarbetaren Johan Albert Eriksson;

herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*, nr 160, angående trafikeringen av Åmål — Årjängs järnväg;

herr *Meyerhöffer*, nr 161, om pension åt förra fortifikationsarbetaren Leo Vilhelm Sundström;

herr *Svedman m. fl.*, nr 162, om årligt understöd åt förra navigationsskoleföreståndaren Carl August Häglunds änka Anna Vilhelmina Elisabeth Häglund, född Jakobsson;

herr *Aqvist*, nr 163, angående obligatorisk pensionering av äldre anställda inom näringslivet;

herr *Leffler*, nr 164, angående viss ändring i lagen om skydd för vissa mönster och modeller;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 165, om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag från statens skogsodlingsanslag;

herrar *Lövgren* och *Ericsson* i Sörsjön, nr 166, om vidgat giltighetsområde för lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

herr *Johansson* i Tväråselet, nr 167, om statsbidrag för röjning av slätteräng;

herr *Hagman m. fl.*, nr 168, om höjning av anslaget till gödselvårdsanläggningar;

herr *Gustafson* i Vimmerby *m. fl.*, nr 169, om höjning av anslaget till gödselvårdsanläggningar;

herrar *Heiding* och *von Seth*: nr 170, angående uppdelning av två nuvarande mejerikonsulentdistrikt på tre;

herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*, nr 171, angående vissa anordningar beträffande understöd till förbättringsarbeten i jordbruket;

herr *von Seth m. fl.*, nr 172, om höjning av anslaget för bidrag till hushållningssällskapen; samt

herr *Ström m. fl.*, nr 173, angående lösning av vissa bostadsfrågor ur sociala, ekonomiska och hygieniska synpunkter.

Dessa motioner bordlades.

§ 6.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att för behandling av sådana ärenden, som tillhöra tillfälligt utskott, tillsätta fem tillfälliga utskott, vart och ett bestående av tio ledamöter och tio suppleanter, samt att lördagen den 26 innevarande januari företaga val av ledamöter och suppleanter i de tillfälliga utskotten.

Andra kammarens protokoll 1935. Nr 5.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Westin</i>	under 8 dagar fr. o. m. den 21 jan.,
› <i>Högström</i>	› 4 › › › 22 ›
› <i>Gustafson</i> i Kasenberg	› 2 › › › 21 ›
› <i>Isacsson</i>	› 5 › › › 23 ›
› <i>Näslund</i>	› 6 › › › 21 ›
› <i>Molander</i>	› 6 › › › 21 ›
› <i>Ström</i>	› 4 › › › 22 › och
› <i>Lindskog</i>	› 10 › › › 23 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.14 e. m.

In fidem
Per Cronvall.